

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE’NİN TERÖRLE MÜCADELEDE
ÖNLEYİCİ MÜDAHALE STRATEJİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Gürkan Demir

200020904

İstanbul, 2022

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE’NİN TERÖRLE MÜCADELEDE
ÖNLEYİCİ MÜDAHALE STRATEJİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Gürkan Demir

200020904

Danışman: Prof. Dr. Hasan Basri YALÇIN

İstanbul, 2022

ÖZET

Bu çalışmada Türkiye'nin sınır ötesinde gerçekleştirdiği askeri hareketlar, önleyici müdahale çerçevesinde değerlendirilmiştir. Önleyici müdahale kavramı, ABD'nin 11 Eylül saldırıları sonrasında Irak'a yönelik uygulaması üzerinden ele alınmıştır. ABD'nin gerçekleştirdiği önleyici müdahaleye özellikle gereklilik argümanları üzerinden eleştiriler yapılmıştır. Bunun neticesinde ABD'nin önleyici müdahaleyi saldırgan bir dış politika olarak kullandığı ve kavramı istismar edici eylemler gerçekleştirdiği ortaya konulmuştur.

Türkiye'nin gerçekleştirdiği sınır ötesi hareketlerinin amaçları ve sonuçları ele alınarak önleyici müdahale üzerinden değerlendirmeye tabi tutulmuştur. ABD'nin önleyici müdahale uygulamasında yapılan eleştiri kriterleri, Türkiye'nin hareketleri içinde kullanılmıştır. Türkiye'nin gerçekleştirdiği önleyici müdahale, terörle mücadelede savunmacı bir strateji olarak kabul edilmiş ve hareketlerin amaç-sonuç tutarlılığı ile değerlendirilmiştir. Özellikle oluşturulan güvenli bölgelerdeki yaşam alanlarının ve hareketlerin teröre yönelik olması üzerinden Türkiye'nin önleyici müdahale stratejisi analiz edilecektir. Türkiye'nin sınır ötesi hareketlerine giden süreçte terörden algılanan tehdidin artışı, Suriyeli göçmenlerin oluşturduğu sorunlar, savunma sanayinde gerçekleşen artışın askeri-stratejik kapasiteye yansımaları gibi konular tek tek ele alınmıştır. Ayrıca bu hareketlerin hem sahada hem de masada yansımaları da olmuştur. Hareketler kapsamında ABD ile yaşanan krizler ve Rusya ile yaşanan yakınlaşmada değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: (Önleyici Müdahale, Askeri Operasyon, Suriye, Terör, Güvenlik)

ABSTRACT

In this study, carried out military operations beyond Turkey's borders, it has been evaluated in the framework of preventive interventions. The concept of preventive intervention has been addressed through the application of the USA towards Iraq after the September 11 attacks. The preventive intervention carried out by the USA has been criticized especially on the 'necessity arguments'. As a result of this, it was revealed that the USA used preventive intervention as an aggressive foreign policy and carried out acts that abused the concept.

Turkey's objectives and results of the cross-border operation carried out was evaluated by taking preventive intervention. The criteria of criticism made in the preventive intervention application of the USA were used in Turkey's operations. Turkey was accepted as a defense strategy in the fight against terrorism and the evaluation of the results of the operation was carried out with the objective consistency preventive interventions. In particular, Turkey's preventive intervention strategy will be analyzed through the fact that the living spaces and operations in the created safe zones are directed against terrorism. Turkey's cross-border operations in the process leading to the increase in the perceived threat of terrorism, which creates problems of Syrian immigrants, topics such as military-strategic capacity of reflection of the increase in the defense industry have been addressed individually. In addition, these operations had reflections both on the field and on the table. The crises with the USA within the scope of the operations and the rapprochement with Russia were evaluated.

Keywords: (Preventive Intervention, Military Operation, Syria, Terror, Security)

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca yardımlarını esirgemeyen başta danışman hocam Prof. Dr. Hasan Basri Yalçın'a ve değerli hocalarım Doç. Dr. Uğur Yasin Asal ve Doç. Dr. Ayfer Genç Yılmaz'a teşekkürlerimi sunarım. Hem tez sürecinde hem de tüm eğitim hayatımda desteklerini esirgemeyen aileme ve arkadaşlarıma da teşekkürü bir borç bilirim.

Borçların en büyüğü zor şartlar altında canı pahasına vatanını koruyan şerefli Türk ordusuna aittir. Başta Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekatlarında olmak üzere şehit düşen tüm askerlerimize Rabbimden rahmet, ailelerine başsağlığı, gazilerimize de şifalar diliyorum.

“Zaferleri ve geçmişi insanlık tarihi ile başlayan, her zaman zaferle beraber uygarlık nurlarını taşıyan kahraman Türk ordusu!” - M. Kemal ATATÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM: METODOLOJİK ÇERÇEVE	3
1.1. Araştırmanın Ortaya Çıkışı	3
1.2. Araştırmanın Amacı	4
1.3. Araştırmanın Soruları	4
II. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE TERÖR VE GÜVENLİK	5
2.1. Terör Kavramı ve Boyutları	5
2.1.1. Terör Kavramı.....	6
2.1.2. Terörün Çeşitleri	8
2.1.3. Terörün Amaçları.....	9
2.1.4. Terörün Güvenlik Boyutu.....	10
2.1.5. Terörle Mücadele	12
2.2. Güvenlik Gereksinimi ve Dönüşümü	14
2.2.1. Güvenlik Gereksinimi.....	14
2.2.2. Güvenliğin Dönüşümü.....	15
2.3. Terörle Mücadelede Kuvvet Kullanma	21
2.3.1. Önleyici Müdahale.....	22
III. BÖLÜM: TÜRKİYE’NİN TERÖR SORUNU	28
3.1. Türkiye’de ki Terör Örgütleri.....	28
3.2. Terör Örgütlerinden Algılanan Tehditlerin Boyutları	30
3.2.1. PKK Terör Örgütü Eylemleri	31
3.2.2. DAESH Terör Örgütü Eylemleri	33
3.3. Türkiye’nin Terörle Mücadelesi.....	36
3.3.1. PKK Terör Örgütü ile Mücadele	36
3.3.2. DAESH Terör Örgütü ile Mücadele	38
IV. BÖLÜM: TÜRKİYE’NİN DEĞİŞEN STRATEJİSİ	41
4.1. Savunma Sanayindeki Gelişmeler	41

4.2. Sınır Ötesi Terör Tehdidi	45
4.2.1. Terör Saldırıları ve Terör Koridoru	46
4.2.2. Suriyeli Sığınmacılar Sorunu.....	48
4.3. Terörle Mücadelede Sınır Ötesi Askeri Operasyonlar	50
4.3.1. Fırat Kalkanı Harekâtı	51
4.3.2. Zeytin Dalı Harekatı	55
4.3.3. Barış Pınarı Harekatı.....	58
4.3.4. Güvenli Bölge Oluşturulması	61
4.4. Harekâtların Önleyici Müdahale Çerçevesinde Değerlendirilmesi	64
4.5. Türkiye'nin Terörle Mücadele Stratejisinin Diplomatik İlişkilere Etkisi	67
4.5.1. Türkiye – Rusya İlişkileri	68
4.5.2. Türkiye – ABD İlişkileri.....	71
SONUÇ.....	74
KAYNAKÇA	77

KISALTMALAR

AB:	Avrupa Birliği
ABD:	Amerika Birleşik Devletleri
ASALA:	Ermenistan'ın Kurtuluşu için Ermeni Gizli Ordusu
BM:	Birleşmiş Milletler
CAATSA:	Hasımlarla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası
DAEŞ/İŞİD:	Irak Şam İslam Devleti
DHKP-C :	Devrimci Halk Kurtuluş Partisi - Cephesi
EYP:	El Yapımı Patlayıcı
FETÖ:	Fethullahcı Terör Örgütü
GEKO:	Gizli Ermeni Kurtuluş Örgütü
İHA:	İnsansız Hava Aracı
JCAG:	Ermeni Soykırımı İçin Adalet Komandoları
KHK:	Kanun Hükmünde Kararname
MİT:	Milli İstihbarat Teşkilatı
NAS:	Yeni Ermeni Direniş Örgütü
NATO:	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü
OHAL:	Olağanüstü Hal
ÖSO:	Özgür Suriye Ordusu
PKK:	Kürdistan İşçi Partisi
PTT:	Posta ve Telgraf Teşkilatı
PYD:	Demokratik Birlik Partisi
SDG:	Suriye Demokratik Güçleri
SİHA:	Silahlı İnsansız Hava Aracı
T.C.:	Türkiye Cumhuriyeti
THKO:	Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
TKPML:	Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist
TSK:	Türk Silahlı Kuvvetleri
YPG:	Halk Koruma Birlikleri

GİRİŞ

Bu çalışmada Türkiye'nin sınır ötesi terörle mücadelesinde, önleyici müdahale stratejisine geçişindeki gereklilikler ele alınacaktır. Önleyici müdahale kavramına yönelik geliştirilen olumsuz tanımlamalara karşın, Türkiye terörle mücadelede bu stratejiyi istismar etmeden kullanarak nasıl emsal teşkil ettiği ve nasıl uygulandığı değerlendirilecektir.

Çalışmada Türkiye'nin terörle mücadelede, sınır ötesi hareketleri gerçekleştirmesinin nedenleri; güvenli bölgelerin oluşturulması; terör tehlikesinin sınır dışına itilmesi; savunma sanayindeki yerli ve milli hamlelerin askeri-stratejik alanda karşılığı; Türkiye'nin terör algısının diplomatik ilişkilere yansımaları gibi konular tartışılacaktır.

İlk bölümde çalışmanın metodolojik yaklaşımı ortaya konacaktır. Çalışmasının ortaya çıkışı, amacı, literatüre ne katacağı ve araştırma sorusu üzerinden metodolojik açıklama yapılacaktır.

İkinci bölümde terör ve güvenliğin çok boyutlu bir değerlendirilmesi yapılacaktır. Terör konusu; kavramsal sorunlar, amaçsal farklılıklar, eylemsel durumlar, mücadele yöntemleri ve farklı terör türleri üzerinden değerlendirilecektir. Güvenlik konusu ise terör üzerinden yaşadığı dönüşümle ele alınmaktadır. Soğuk Savaş sonrası yeni tehdit algıları ve 11 Eylül ile şekillenen yeni güvenlik strateji ihtiyacına değinilecektir.

Üçüncü bölümde Türkiye ve terör olgusu ele alınacaktır. Türkiye'de terör eylemleri gerçekleştiren terör örgütleri ve bunların gerçekleştirdiği eylemler anlatılacaktır. Bu eylemlerin Türkiye tarafından nasıl bir güvenlik sorunu haline geldiği ve ne şekilde mücadele verildiği sorusuna yanıt aranacaktır. Ayrıca terör ile mücadelede kapsamında savunma sanayindeki atılımlara da değinilecektir.

Dördüncü bölümde Türkiye'nin sınır ötesinde oluşan terör tehdidine yönelik yaklaşımı değerlendirilecektir. Bunun için sınır ötesi terör örgütleri ve bunların terör faaliyetleri ve Suriyeli göçmen sorunu üzerinde durulacaktır. Daha sonrasında sınır ötesinde gerçekleştirilen üç önemli operasyon, amaç ve sonuçlarıyla ele alınacaktır.

Bu operasyonların önleyici müdahale içerisinde nasıl değerlendirildiği anlatılacaktır. Ayrıca operasyonların diplomatik ilişkilere yansımaları da Türkiye-Rusya ve Türkiye-ABD üzerinden açıklanacaktır.

Sonuç bölümünde ABD'nin gerçekleştirdiği önleyici müdahale ile Türkiye'nin gerçekleştirdiği önleyici müdahale arasındaki farklar ortaya konacaktır. Türkiye'nin önleyici müdahale kavramını istismar etmediği, tersine emsal teşkil eden bir strateji olarak kullandığı anlatılacaktır.

I. BÖLÜM: METODOLOJİK ÇERÇEVE

1.1. Araştırmanın Ortaya Çıkışı

Özellikle 11 Eylül sonrası terörizm, uluslararası sistemin odak konuları arasına girmiş ve küresel boyutuyla tüm devletleri etkilemiştir. Terör tehlikesi, değişen yapısı ile tüm devletleri tehdit eder hale gelmiştir. Bu tehdide karşı devletler çeşitli mücadele yöntemleri içerisine girmiştir. Devletler tarafından tehdidin boyutları, çeşitleri, amaçları gibi yapısal konular masaya yatırılmış ve bu yeni tehdide karşı yeni önlemler alma yoluna gitmişlerdir. Özellikle ABD'nin 11 Eylül saldırılarına maruz kalması ve ardından gerçekleştirdiği terörle mücadele yöntemi ciddi derece uluslararası sistemin gündemine oturmuştur.

Türkiye'de terör çok uzun yıllara dayanan bir geçmişe sahiptir. Türkiye'nin terörden algıladığı tehdit ise son 30 yılda ciddi seviyelere gelmiştir. Türkiye, PKK, DHKP-C, DAESH gibi terör örgütleri ile ciddi şekilde mücadele etmektedir. Türkiye sayısız terör saldırısına uğramış, ciddi kayıplar vermiştir.

Dünyada terör ve terörle mücadele değişim göstermiştir. Bu değişimi Türkiye'de yakından takip etmiştir. Türkiye, terörü bitirmek için çok ciddi adımlar atmış ve bunların arasında “Çözüm Süreci” olarak adlandırılan ve askeri müdahaleden uzak, masa etrafında görüşerek terörün bitmesine çaba harcamıştır. Lakin geleneksel noktada terör örgütlerinin silahlarından vazgeçmemesi sebebi ile terör bitirilememiştir.

Türkiye, askeri açıdan ciddi bir kapasite artırımına gitmiş ve savunma sanayine ciddi yatırımlar gerçekleştirmiştir. Bu şekilde oluşturduğu daha güçlü savunma kapasitesi ile birlikte terörle mücadele stratejisini de değiştirmiştir. Terör saldırıları sınırları dışına atmayı başarmış ve yeni stratejisi ile sınır ötesinde bir mücadeleye başlamıştır. Türkiye'nin, terörle mücadelede ki bu yeni stratejisi etrafında ikili diplomatik ilişkileri de değişiklik göstermiştir. Bazı ülkeler ile yakın işbirliği sağlandığı gibi, bazı ülkelerle ciddi krizler yaşanmıştır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu tez çalışması, Türkiye'nin terör ile mücadelede değişen stratejisini, Türkiye'nin bu adımları atarken izlediği süreci ve bu yeni stratejiye geçişte etkili olan konuları açıklamak amacıyla yapılmıştır. Bu süreç anlatılırken önleyici müdahalenin uygulanışı üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda Türkiye'nin teröre karşı sınır ötesinde gerçekleştirdiği 'önleyici müdahale' stratejisi ele alınmıştır.

1.3. Araştırmanın Soruları

Çalışmanın cevap aradığı sorular değişen terör kavramını inceleyerek, devletlerin yeni terörle mücadele yöntemlerini ve özellikle Türkiye'nin değişen stratejisini ortaya koyacaktır. Bunun için araştırmanın sorusu "Türkiye neden önleyici müdahale stratejisine geçmiştir" olacaktır. Terör ve terörle mücadelede Türkiye'nin yeni stratejisini inceleyen çalışma aşağıdaki alt sorulara da cevap aramaktadır.

- ABD, önleyici müdahaleyi nasıl gerçekleştirdi?
- Türkiye'nin terörle mücadele stratejisinin değişmesinin nedeni nedir?
- Türkiye'nin yeni stratejisinde savunma sanayinin kapasitesinin etkisi nedir?
- Türkiye'nin terör örgütlerinden algıladığı tehdidin boyutları ve bu tehdide karşı mücadele yöntemleri nelerdir?
- Türkiye, önleyici müdahaleyi nasıl uygulamıştır?
- Türkiye'nin sınır ötesi operasyonlarının diplomatik ilişkilere etkisi nelerdir?

II. BÖLÜM: KAVRAMSAL ÇERÇEVEDE TERÖR VE GÜVENLİK

2.1. Terör Kavramı ve Boyutları

Terör insanların hayatlarını doğrudan tehdit eden, can kayıplarına ve yaralanmalara neden olan bir olgudur. Özellikle kalabalık alanda gerçekleştirilen terör eylemleri ciddi oranda toplumsal yaşamı tehdit etmektedir. Terörizmin doğası gereği zarar vererek eylemde bulunulur. Bu durum karşısında devletler ile terör örgütleri sık sık karşı karşıya gelmektedirler.

Devletler, terör örgütlerinin eylemlerini ortadan kaldırmak ve vatandaşlarının güvenliğini sağlamak için mücadele yöntemleri belirler. Terör örgütleri ise kendilerine belirledikleri amaçlardan hareket ederek terör eylemlerinde bulunurlar ve neticede terörizmi ortaya çıkartırlar. Şu nokta önemlidir; terör yalnızca terör örgütleri tarafından değil aynı zamanda devletler tarafından da kullanılabilir bir yöntemdir. Bu yönüyle terör, amaca ulaşmak istenen yolda kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Amaca yönelik gerçekleştirilen bu eylemler ise insanların hayatlarına mal olabilecek sonuçlar doğurmaktadır.

Terörizmi açıklamak ve daha derinlemesine bir analiz yapmak için terörün kavramsal içeriğinin ortaya konulması gereklidir. Öncelikle kavramsal olarak tanımlanmalara yer verilmesi ile yapılan tanımlama çabaları ve ortaya çıkan sorunlara değinilmelidir. Sonrasında terörizmin hayatın içindeki etkilerinin de incelenmesi doğru olacaktır. Terörizmin hayatın içindeki karşılığı ve nasıl bir tehdit içerdiği ile ilgili terörizmin çeşitleri ve amacı gibi konular ele alınarak terörizmi daha yakından tanımak mümkün hale gelecektir. Ayrıca terör tehdidinin güvenlik boyutları incelenerek pratik hayatı doğrudan etkileyen bir meseleye ışık tutulacaktır. Terörizmin güvenlik boyutu ile ilgili kısımla birlikte terörizmle mücadele daha net kavranmış olacaktır.

2.1.1. Terör Kavramı

Terörizme kavramsal olarak bakıldığında net ve genel kabul görmüş bir tanımlama yapılamamaktadır. Kavramsal anlamda, ‘yıldırmak, caydırmak ve korkutmak’ gibi anlamlara gelen terör, Latince ‘terre’, Fransızca ise ‘terreur’ kelimelerinden Türkçeye geçmiştir.¹ Kavrama yönelik anlamlar mevcuttur lakin kavramın içeriğine ilişkin net tanımlamalar yapılamamaktadır.

Terör, günümüz dünyasında devletlerin en önemli sorunlarından biridir. Buna karşın terör ve terörizmin tanımlanması yapılamamaktadır. Bazı yazarlara göre bu sebeple işbirliği içerisinde teröre karşı ortak bir mücadele verilememektedir. Bazı yazarlar ise terörizmin tanımlanmasının imkânsızlığına vurgu yaparak, tanımlanma sürecine değil doğrudan suç unsurları üzerine odaklanılmasının yerinde olacağını ileri sürerler. Bu yazarlara göre terör hiçbir şekilde tanımlanamayacak olduğundan, bu konuda çalışma yapmak zaman kaybıdır.² Bu görüşler tanımlamadan daha çok neden tanımlamadığının irdelenmesine yol açmaktadır.

Kavramsal olarak terörizmin tanımlanamama sorununun önemli nedenleri vardır. Öncelikle terör, ideolojik boyutuyla suçlayıcı karakterdedir. Bu nedenle kavrama ilişkin ‘kim terörist’ veya ‘terörist faaliyetler nelerdir’ gibi konular analiz edilmekten uzaklaşıp, politik ve ideolojik bir zeminde değerlendirilme yapılmaktadır. Böylelikle ‘kimin teröristi’, ‘hangi terör’ ve ‘kimin terörizmi’ gibi değişen sorular ortaya çıkmaktadır. Bir diğer neden olarak self-determinasyon ilkesi bağlamında yapılmış tanımlamalar vardır. Konuyla bağlantılı olarak self-determinasyon ve terör arasındaki ilişki, özellikle Soğuk Savaş döneminde Sosyalist Blok ve Üçüncü Dünya Ülkelerinin üzerinde durduğu bir konudur. Bu ilkeye göre ‘Ulusal Kurtuluş Hareketleri’ olarak adlandırılan yapıların meşru olabilmesi ve kuvvete başvurabilmesi gibi konular tartışmaya açılmıştır. Bu durum terörle ilgili olarak ‘kim terörist, kim özgürlük savaşçısı’ gibi büyük bir soruyu da beraberinde getirmiştir.³ Nitekim BM Genel Kurulu’nda 11 Eylül saldırıları sonrası terörün

¹ Yusuf Çınar, “Terörizmin Uluslararası Sistem ve Uluslararası Hukuk İlişkisinde Ortak Tanımlama Sorunu”, *Bilge Strateji Dergisi*, Cilt: 9, Sayı: 17 (Güz 2017), s.34-35

² Fatma Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara: USAK Yayınları, 2006, s. 11.

³ Taşdemir, *a.g.e.*, s. 11-22.

önlenmesi üzerine bir komite oluşturulması kararlaştırılmış lakin bir sözleşme hazırlanamamıştır. Sözleşmenin hazırlanamamasının nedenleri arasında, gerçekleşen olayların ‘self determinasyon hakkı’ içerisinde mi yoksa ‘terör’ içerisinde mi değerlendirileceği olmuştur.⁴ İşte tam da bu noktadan hareketle genel geçerliliğe sahip bir terör tanımlaması yapılamamaktadır. Çünkü bir devletin terörist olarak değerlendirdiği bir oluşumu, başka bir devlet terörist olarak görmeyebilir. Hatta bazı devletlerce terörist olarak tanımlanan oluşumlara bazı devletler askeri, lojistik ve finansal anlamda destek olabilir.

Terör tanımlamasının genel geçerliliğinin oluşamamasına karşın hukuki tanımlamaları mevcuttur. Türkiye Cumhuriyeti terörle mücadele kanununda ‘terör’ tanımına hukuki boyut kazandırılmış ve daha detaylı şekilde ifade edilmiştir; “Terör; cebir ve şiddet kullanarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzeni değiştirmek, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletinin ve Cumhuriyetin varlığını tehlikeye düşürmek, Devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü suç teşkil eden eylemlerdir”.⁵

ABD, 11 Eylül saldırılarından sonra ‘Vatanseverlik Yasası’ adında bir kanun yayınlamıştır. Bu kanunda terörizmin tanımını “İnsan hayatını tehdit eden her faaliyet, sivil toplumu yıldırma ve zorlama, hükümetin politikalarını yıldırma ve zorlamayla etkileme ve hükümetin uygulamalarını kitle imhası, cinayet veya kaçırma yoluyla etkileme gibi hedeflere kilitlenmişse terördür” şeklinde vermiştir.⁶ Bu yasa aynı zamanda “Terörle Mücadele Yasası” olarak da geçmektedir. Hemen her devletin kendi kanunlarında buna benzer tanımlamaları mevcuttur. Bu kanunların ve tanımlamaların ‘şiddet, korku, yıldırma, zorlama, tehdit’ gibi ortak konuları barındırdığı söylenebilir.

Terör kavramını tanımlamak için 1936-1981 yılları arasında 109 farklı tanımlamanın yapıldığını ortaya koyan çalışmalar vardır. Bir kavramın bu kadar farklı ifadelerinin olması başlı başına bir sorun teşkil etmektedir. Bir kavram ne

⁴ Çınar, a.g.e., s.40.

⁵ Terörle Mücadele Kanunu [TMK], 1991: Madde 1.

⁶ Barolar Birliği, **Türkiye ve Terörizm Raporu**, 2006, s. 13

kadar farklı tanımlamaya sahipse, o kadar istismara açıktır. Terör tanımlamaları belli noktalarda benzerlik gösterir. Tanımlamalar, %83,5 oranında cebir ve şiddet, %65 siyasi unsur, %51 korku gibi kavramlar üzerine kuruludur.⁷ En azından bu ortak kavramlar ışığında belli noktalarda ‘terör’ tanımlanmaya çalışılmıştır.

2.1.2. Terörün Çeşitleri

Terörün farklı tanımlamaları olduğu gibi farklı çeşitleri de mevcuttur. Devlet terörü, devlet destekli terör, uluslararası terör, ulusal terör, uluslar ötesi terör, siber terör gibi farklı şekillerde görülen terör türleri vardır. İlk olarak devlet destekli terör olarak adlandırılan terör çeşidinde “devletler, terörü dolaylı destekleyerek, terörizmi bir politika aracı olarak kullanabilmektedir”. Bu tarz devletler, terörist faaliyetlerin propagandasını yapabilir, teröristleri eğitebilir, askeri teçhizat desteğinde bulunabilirler. İkinci tür terör olarak devletlerin kendi iç politikalarında uyguladığı ve terörizmle ilişkilendirilen faaliyetlerine rastlanabilir. Hükümetlerin kendi vatandaşlarına yönelik gerçekleştirdiği aşırıya giden ve terör boyutuna ulaşan şiddet olayları görülebilmektedir. Buna da ‘devlet terörizmi’ denmektedir.⁸ Terör, sadece terör örgütleri gibi devlet dışı unsurların gerçekleştirdiği eylemler değil aynı zamanda devletlerinde uygulayabildiği bir yöntem de olabilmektedir.

Herhangi bir devlet tarafından desteklenmesi gerekmeyen ve doğrudan bir devletin içerisindeki vatandaşlara yönelik terör faaliyetlerine ise ‘ulusal terörizm’ denir. Bu terör faaliyetlerinden sadece gerçekleştiği ülke etkilenir. Üçüncü devletler veya aktörler bu terör karşısında etkilenmezler. Eğer bir terör faaliyetinden etkilenen başka devletler var ise bu artık bir başka terör çeşidi olan ‘uluslararası terörizme’ dönüşür. Uluslararası terörizmin gerçekleşmesi için bir ülke içinde gerçekleşen terör eylemlerinin bağlantılı olarak diğer devletleri de etkilemesi gerekmektedir. ‘Uluslar ötesi terörizm’ olarak nitelendirilen bir diğer terör çeşidi ise, hiçbir devlet tarafından

⁷ Enver Bozkurt ve Selim Kanat, **Uluslararası Toplumun Paradoksu: Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik ve 11 Eylül Sonrası Meydana Gelen Değişiklikler**, 1. b., Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2007, s. 12

⁸ Bozkurt ve Kanat, **a.g.e.**, s. 32-39.

kontrol edilmeyen bir yapıya sahiptir. Burada devlet dışındaki aktörlerin ulus ötesi eylemleri görülmektedir.⁹

Sonuncu terör çeşidi ise siber terörizmdir. Bilgisayar sistemleri kullanılarak gerçekleştirilen ‘siber terörizm’ son zamanlarda hız kazanan bir diğer terör eylemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Siber saldırılar ile iletişim ve ulaşım ağı çöktürülebilir, enerji kaynakları durdurulabilir, bankacılık ve finans sistemleri çöktürülebilir, acil servisler hizmet dışı bırakılabilir, tüm hükümet kurumları bir anda çalışamaz hale getirilebilir.¹⁰

2.1.3. Terörün Amaçları

Terörün daha genel çözümlemesinin yapılabilmesi için amaçlarının neler olduğu da ortaya konmalıdır. Çünkü terör eylemlerinin amacı, onu sıradan suçlardan ve nitelikli şiddetten ayırmaktadır. Terör örgütleri, amaçlarını baskı ve sefaletle dayandırarak meşrulaştırmaktadır.¹¹ Bu durum aynı zamanda amaçlarına giden yolun kendileri için meşru ve doğru olduğunu düşünmelerini sağlamaktadır.

Hemen her terör örgütünün yapısına göre amaçları da değişebilmektedir. Bu amaçları beş kategori halinde değerlendirmek mümkündür. İlk olarak, mevcut hükümetleri devirmek isteyen, bunu başardığında yeni bir rejim kurmak amacıyla terörü kullananlardır. Destekledikleri farklı liderlerle veya doğrudan o terör örgütünün liderliğiyle yeni bir rejim kurma peşindedirler. İkinci olarak, bir devlet içerisinde toprak kopartarak ya bağımsız olmak isteyen ya da koparttıkları toprakları başka bir devlete bağlamak isteyen örgütlerdir. Üçüncü olarak, devletlerin politikalarını değiştirmeyi amaçlayan terör örgütleri görülmektedir. Bu terör örgütleri hükümetlerin politikalarını değiştirmelerini sağlamak için terör faaliyetlerinde bulunurlar. Dördüncüsü, devletlerin yerine bireylerin sosyal yaşamlarını hedef alan terör örgütleridir. Bunlara ‘sosyal kontrol amaçlı terör örgütü’ de denebilir. Amaçları bireylerin davranışlarını sınırlamaktır. Terör örgütlerinin olası amaçları arasında

⁹ Murat Şimşek, “Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma”, **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı: 54, 2016, s. 323.

¹⁰ Mesut Hakkı Caşın, **Uluslararası Terörizm**, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2008, s. 450.

¹¹ Peter L. Berger, “Elements of Terrorism.” **Worldview** 19, no. 5, 1976, s. 29-30.

sonuncusu, statükonun devamını isteyen terör örgütleridir. Bu terör örgütleri, mevcut düzenin devamını ister ve buna bağlı olarak faaliyet gösterirler.¹²

2.1.4. Terörün Güvenlik Boyutu

Terör örgütleri, terör eylemleri gerçekleştirerek amaçlarına ulaşmayı hedefler. Terörist eylemlerin, sosyal ve siyasal bir takım hedefleri, amaçları vardır. Bu hedeflerine ulaşmak için kullandıkları yollar, çoğu zaman geniş kitleleri etkilemeye yöneliktir. Bunu yaparlarken de halka açık, toplum önünde ve şok edici terörist faaliyetler gerçekleştirebilirler.¹³ Burada terör eylemlerinin neler olduğunu incelemek, terörün güvenlik üzerindeki tehdidini anlamaya yardımcı olacaktır.

İlk olarak ele alacağımız terör eylemi ‘rehine alma’ eylemleri olacaktır. Terör örgütleri, önceden belirledikleri ve özellikle toplumsal ve siyasal açıdan önemli isimleri rehin alma eyleminde bulunabilir. Özel olarak seçilmemiş ve sıradan vatandaşlarında rehin alındığı durumlara da rastlanabilir. Bunun nedeni, propaganda ile kitleleri etkilemek olabileceği gibi siyasal mekanizmayı da işlevsizleştirme amacı taşıyabilir. Terör örgütleri çoğu zaman rehin alınan kişi ya da kişiler üzerinden pazarlık girişimlerinde bulunurlar.¹⁴

İkinci olarak, terör örgütleri ‘uçak kaçırma’ eylemlerine başvurabilmektedirler. Özellikle terör örgütleri, bu noktada havalimanlarının güvenlik zafiyetlerinden faydalanabilirler. Uçaklara yolcu gibi giren eylemcilerin hedefi pilot ve mürettebatı etkisiz hale getirmek ve uçağın kontrolünü ele geçirmektir. Daha sonrasında nelerin yapıldığına ilişkin farklı örnekler vardır. Mesela, havada seyahat halindeki uçağı patlayıcılar ile intihar saldırısı şekline bürünen eylemler görülmüştür. Bunun yanında kaçırılan uçağı bir başka terör eyleminde kullanmak için ele geçirenlerde olmuştur.¹⁵

Bir başka terör eylemi ise ‘bombalı saldırılar’ ile gerçekleşen eylemlerdir. Terör örgütleri eylem gerçekleştireceği yerlerde kritik noktaları belirleyerek bazen

¹² Şimşek, a.g.e., s. 331-332.

¹³ Charles H. Anderton ve John R. Carter. “Terrorism.” Bölüm, **In Principles of Conflict Economics: A Primer for Social Scientists**, Cambridge: Cambridge University Press, 2009, s. 126.

¹⁴ Çaşın, a.g.e., s. 226-230.

¹⁵ a.g.e., 230-246.

intihar saldırısı bazen de uzaktan kumandalı saldırılarla bu eylemi gerçekleştirebilmektedirler. Özellikle gündelik hayatta toplu şekilde yaşanan yerler tercih edilmektedir. Örneğin; toplu taşıma araçları, şehir meydanları, alışveriş mağazaları gibi alanlar bombalı eylemler için hedef olarak seçilebilmektedir. Bir hedef grubun belirlendiği eylemler olduğu gibi rastgele toplumun bir kısmı da hedef olarak seçilebilir.¹⁶ Çok ciddi sayıda masum insanın hayatını doğrudan tehdit eden bir terör eylemi türüdür.

Son dönemlerde bir başka terör eylemi de literatüre girmiştir. ‘Siber eylemler’ olarak adlandırılan bu eylemler henüz yeni yeni tanımlanabilmektedir. Dijital dünya içerisinde yer alan devlet uygulamaları, bankacılık ve finans uygulamaları, sosyal medya hesapları gibi hem özel hem de kamusal siber yapılar hedef olarak seçilmekte ve ‘hack’ yoluyla ele geçirilebilmektedir.¹⁷ Günümüzde internet kullanımının geldiği nokta göz önüne alındığında oldukça ciddi bir tehdit içermektedir.

Son olarak ele alınacak olan ‘intihar saldırısı’ ise genel olarak “hükümetlere politikaları konusunda taviz verdirme çabası” olarak gerçekleştirilir. Terör eylemcileri, yaptığı eylem sonunda hayatta kalmayı planlamaz, tamamen öleceğini bilerek bu eylemi gerçekleştirir. Hatta bu eylemin başarılı olabilmesi için saldırganın ölmesi gereklidir. Çünkü bu eylemlerde planlama ölümle sonuçlanma üzerine kuruludur.¹⁸ İntihar saldırısı ile bombalı saldırılar arasında ilişki mevcuttur. Teröristler tarafından bombalı intihar saldırıları da gerçekleştirilebilmektedir. Bunun yanında silahlı saldırılar ile de intihar saldırıları gerçekleştirilebilmektedir.

Terörist eylemler ve amaçlar göz önüne alındığında, terörist eylemler ile ilgili olarak bir terör kriteri oluşturulabilir. Terörizmin, ciddi ve kasıtlı şiddet eylemleri veya bu tür eylemlere yönelik inandırıcı tehditlerde bulunması; siyasi ve sosyal gündeme yönelik olması; genelde sınırlı sayıda insanı hedef alan lakin bunun yanında daha geniş gruplara veya liderlere yönelik eylemlerde bulunması; masum insanları öldürme, yaralama veya ciddi zarar verme tehdidinde bulunması gerekmektedir.¹⁹

2004 yılında İspanya’nın Madrid şehrinde 191 kişinin öldüğü, 2 bin kişinin yaralandığı; 2005 yılında İngiltere’nin Londra şehrinde 56 kişi öldüğü, 700 kişi

¹⁶ a.g.e., s. 246-247

¹⁷ a.g.e., s. 447.

¹⁸ a.g.e., s. 485-488.

¹⁹ Stephen Nathanson, “Defining Terrorism.” Bölüm. **In Terrorism and the Ethics of War**, Cambridge: Cambridge University Press, s. 24.

yaralandığı; 2011 yılında Norveç'in Oslo şehrinde 77 kişinin öldüğü, 200'den fazla kişinin yaralandığı; 2015 yılında Fransa'nın Paris şehrinde 130 kişinin öldüğü, 368 kişinin yaralandığı; 2016 yılında Belçika'nın Brüksel şehrinde 32 kişinin öldüğü; 2016 yılında Almanya'nın Berlin şehrinde 12 kişinin öldüğü, 56 kişinin yaralandığı terör saldırıları yaşanmıştır.²⁰ Avrupa'dan verilen bu örnekler ele alındığında, terörün birçok farklı ülkede farklı şekillerde gerçekleştiği görülmektedir. Bu eylemlerin insan hayatını ne derecede hedef aldığı da verilen sayılarla ortaya konulmaktadır.

2.1.5. Terörle Mücadele

Terörün ortaya koyduğu tehlikeler göz önüne alındığında, devletlerin terör ile mücadele içine girmeleri zorunludur. Doğrudan devlet yetkililerini veya vatandaşları hedef alan terörist eylemler neticesinde insanlar en temel hakları olan yaşam haklarını kaybedebilmekteler.

Devletler, terör ile mücadele de farklı yöntemler kullanarak, terörizmi bitirebileceklerini düşünmektedirler. Lakin burada kullanılan yöntemlerin doğru seçilmesi gereklidir. Çünkü devletlerin kullandığı mücadele yöntemleri eğer doğru seçilmezse terör örgütlerinin amaçlarına hizmet edebilir hale gelmektedir. Güvenlik kuvvetlerinin uygulayacağı mücadele yöntemleri provoke edilerek, baskıyı ve masum insanların mahkûmiyetini getirirse burada büyük bir yanlışlık oluşur. Bu yanlışlık terör örgütlerinin söylemlerini güçlendirebilir.²¹ Bu sebeple terörle mücadelede doğru yöntemler seçilmelidir.

Terörle mücadele, aynı terör tanımlamasında olduğu gibi farklılıklar içermektedir. Bunun nedeni, her terör örgütünün aynı kapsamda değerlendirilmemesidir. Terör örgütlerine yönelik mücadele yöntemleri seçilirken hangi ülkede, hangi amaçla terörizmin olduğu önemli bir noktadır. Bu farklılık beraberinde farklı mücadele yöntemlerini de getirmiştir.

Terör saldırılarından son dönemlerde oldukça etkilenen Avrupa Birliği, terörle mücadelesinde 'önleme, koruma, izleme ve karşılık verme' olmak üzere dört

²⁰ Sabah, "Türkiye ve Avrupa'daki DEAŞ saldırıları", (18.08.2017).

²¹ Cenker Korhan Demir, "Terörizm ve Terörizmle Mücadele", **Güvenlik Yazıları Serisi**, No.26, 2019, s. 6.

temel süreç üzerinden stratejisini oluşturmuştur. Önleme olarak adlandırılan ilk süreçte temel hedef bireylerin radikalleşmesini önlemek ve terör faaliyetlerine yönelimlerinin önüne geçmektir. Avrupa Birliği'nin ikinci stratejisi ise korumadır. Burada vatandaşların hayatlarının ve alt yapıların korunması önemli bir yer kapsar. Gerçekleştirilebilecek terör eylemlerine karşı güvenlik zafiyetleri azaltılmaya çalışılır. Bir diğer strateji olan 'izleme' ise, terör örgütlerinin organizasyonlarının önüne geçebilmektir. Burada özellikle terörün finansmanı ile mücadele etmek ve terör örgütlerinin iletişim, planlama gibi konularda kullandığı araçlara olan erişiminin engellenmesi gibi konular yer alır. Son stratejik adımda Avrupa Birliği 'karşılık verme' sürecine geçer. Burada terör saldırısının ardından ne gibi karşılık verileceği ve zararların minimize edilmesi söz konusudur.²²

Esasında terörle mücadele yöntemi oluşturulurken terörün nedeni ele alınmalıdır. Bu sayede terörün kaynağı ortaya çıkartılmış olacaktır. Terör, hangi nedenden oluşuyor veya hangi unsurlardan besleniyorsa, mücadele stratejisi de bunları engellemek ve ortadan kaldırmak üzerine kurulu olmalıdır. Burada terörün motivasyonu ile ilgili birçok neden ortaya çıkabilmektedir. Önemli olan odak nedenler bulmak ve bu nedenlerin üzerine gitmektir.²³ Bu durumda aynı şekilde her terör örgütüne karşı farklı yöntemlerin seçilmesi sonucunu getirmektedir.

Terörle farklı mücadele yöntemleri olmasına karşın uluslararası alanda terör ile ilgili olarak çok daha ciddi, ortak önlemler alınmalıdır. Bu önlemler içerisinde terörizmi tüm ülkeler için tehdit sayarak gerekli işbirliği ve ortak tutum benimsenmelidir. Özellikle terör, uluslararası bir boyut kazanmışsa artık hem diplomatik girişimler hem de askeri müdahaleler gerektiren bir dışışeri halini de almaktadır.²⁴ Bu doğrultuda gerek istihbarat paylaşımı, gerek teknik personel ve malzeme yardımı gibi olanaklar sağlanmalıdır. Yine teröristleri himaye eden ülkeler bu tutumlarından vazgeçerek bu teröristleri arayan ülkelere, teröristleri teslim etmelidir. Terör örgütlerinin eğitim sürecinde kullandığı olanaklar da her devletin ortak tutumu sayesinde ortadan kaldırılmalıdır.²⁵ Teröristleri destekleyen ve hoşgörü ile onları himaye eden devletlerin varlığı terörizmle mücadeleyi güçleştiren önemli

²² Avrupa Birliği (AB), "Terörle Mücadele", (Erişim 08.04.2021.).

²³ Hasan Basri Yalçın ve Fahrettin Altun (ed.), **Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejileri**, 2. Baskı, İstanbul: SETA, 2018, s. 19-20.

²⁴ Brian Forst, "Terrorism Throughout The World." Chapter. **In Terrorism, Crime, and Public Policy**, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 203.

²⁵ Yılmaz Altuğ, **Terörün Anatomisi**, İstanbul; Altın Kitaplar Yayınevi, 1995, s. 143.

etmenlerden birisidir. Bu güçlüğü ortadan kalkması için uluslararası alanda bir işbirliği sağlanmalıdır.

2.2. Güvenlik Gereksinimi ve Dönüşümü

Güvenlik, yaşamın her anında ihtiyaç duyulan bir gereksinimdir. İnsanlar gibi devletlerde bu ihtiyaca yönelik bir takım tedbirler ve politikalar geliştirmiştir. Bu politikalar tarihsel süreç içerisinde farklılık göstermiş, güvenlik ve önlemler hususunda farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu durum “güvenlikten neyin anlaşıldığı” sorusuna göre şekillenmiştir. Örneğin, güvenlik denince akla bir başka devletin oluşturduğu tehdit ile bir terör örgütünün oluşturduğu etki birbirinden farklıdır. Devletler arasındaki tehdit asimetrik bir tehdit olarak nitelendirilirken, terör örgütlerinden algılanan tehditler asimetrik olarak tanımlanmıştır.

Güvenlik kavramının bu tarihsel dönüşümü ile paralel olarak devletler, uzun vadeli stratejiler meydana getirmişlerdir. Bu stratejiler güvenlikten ne anlaşıldığı ve güvenliğin ne şekilde sağlanacağı gibi sorular etrafında değerlendirilmiş ve uluslararası toplum tarafından kabul edilmiş veya ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Lakin her devlet kendisini ve vatandaşlarını korumak için güvenlik gereksinimi çerçevesinde adımlar atmaktadır. Devletin vatandaşlarını koruma sorumluluğu bulunması, bu güvenliğin sağlanması için zaman zaman çok sıkı ve sert tedbirler alma yoluna itmiştir.

2.2.1. Güvenlik Gereksinimi

Bireysel ve toplumsal alanda güvenlik arayışı ciddi bir olgudur. Güvenlik, bireysel ve toplumsal anlamda ‘varlığını korumak ve sürdürmek’ için bir ihtiyaç olarak süregelen bir kavramdır. Bireylerin kendilerinin ve yakınlarının güvenliği, mallarının güvenliği gibi konular bireyler için temel kaygılardan birisidir.²⁶ Sosyal

²⁶ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul: Yenyüzyıl Yayınları, 2008, s. 21.

yaşamın içerisinde bireyler, karşılaşacakları veya karşılaşabilecekleri tehditlere karşı güvenliğini sağlamak ve korunmak için çeşitli önlemler almışlardır. Barınaklar, korunaklı kasalar, kilitler gibi önlemler ile yaşayabilecekleri tehditleri ortadan kaldırmaya gayret etmişlerdir.

Güvenlik kavramı tehdit ve tehliken uzak olmayı ifade etse de realitede değerlendirildiğinde bu durum imkânsız hale gelmektedir. Alınacak önlemler ile tehdit veya tehlike ancak minimize edilebilmektedir. Güvenlik için gerekli tüm tedbirlerin alınmasına karşın güvenliğin sağlanması birçok farklı değişkenle alakalı olduğundan, mutlak güvenlik söz edilememektedir.²⁷

Güvenlik kavramı, bireyler kadar devletler içinde geçerli bir takım tanımlamalara ihtiyaç duymuştur. Nasıl ki bireylerin karşılaştıkları veya algıladıkları tehditlere göre çeşitli güvenlik önlemlerine ihtiyaç duyuyorsa, devletler de aynı şekilde içinde bulundukları durumlara göre güvenlik üzerine ciddi politikalar geliştirmektedir.

Bir devletin kendi güvenliğini sağlamasına yönelik politikalar ‘ulusal güvenlik’ içerisinde değerlendirilir. Devletlerin, kendilerine yönelik tehdit olarak gördüğü unsurların belirlenmesi ve bunlara rasyonel cevapların verilmesi ile ulusal güvenlik politikaları meydana gelir. Devletlerin, vatandaşlarının güvenliğini koruma sorumluluğu olduğundan, güvenlik konusu devletlerin en önemli meselelerinden birisidir. Devletlerin, güvenlik ile ilgili ortaya koyduğu çalışmalar, ulusal güvenlik stratejilerini meydana getirir. Bu stratejiler, devletlerin uzun vadeli güvenliğini sağlamaya yönelik planlardır.²⁸

2.2.2. Güvenliğin Dönüşümü

Güvenlik kavramının tarihsel süreç içerisinde gerçekleştirdiği dönüşüm belki de insanlık tarihi kadar eskiye götürülebilir. Lakin burada analiz edilecek olan güvenliğin dönüşümü, özellikle Soğuk Savaş sonrasındaki süreçte yaşanan dönüşüm ile ele alınacaktır.

²⁷ Osman Şen, **21. Yüzyılın Başlangıcında Terörizmle Stratejik Mücadele**, İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım, 2017, s. 23.

²⁸ Hasan Basri Yalçın, **Ulusal Güvenlik Stratejisi ABD-İngiltere-Fransa-Rusya-Çin**, İstanbul: SETA Kitapları, 2018, s.18-19.

Soğuk Savaş döneminde güvenlik politikaları daha ağırlıklı olarak ‘bir başka devletin silahlı kuvvetlerinden beklenen tehdit’ üzerinden inşa edilmiştir. II. Dünya Savaşı sırasında Japonya’ya atılan atom bombasının getirdiği korku ve potansiyel tehdit ile birlikte güvenlik politikaları daha çok ‘caydırıcılık’ üzerine kurulmuştur. Kitle imha silahlarının getirdiği bu tehdit ortamı, savaşın çıkmasından çok savaşın önlenmesini sağlamıştır. Bu nedenle Soğuk Savaş döneminde devletlerin güvenliğine yönelik tehdit algıları net ve sabittir.²⁹ Çünkü nükleer silahların kullanımı, tüm insanlık için büyük bir yıkımı da beraberinde getireceği ortadadır.

Soğuk Savaş döneminin bitişi ile birlikte ise yeni bir takım güvenlik ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Silah, uyuşturucu ve insan kaçakçılığı gibi artan yeni tehditler devletlerin güvenlik politikalarını da etkilemiştir. Lakin en derin etkiyi 11 Eylül saldırıları gerçekleştirmiştir. Özellikle 11 Eylül saldırıları ile birlikte artık ‘bölgesel’ güvenlik anlayışı yerini ‘küresel’ güvenlik anlayışına bırakmıştır. Bu durum küreselleşmeden kaynaklı olarak diğer tüm devletlerin güvenlik politikalarında değişimleri meydana getirmiştir.³⁰ Böylelikle ‘simetrik tehdit’ kavramının yanında ‘asimetrik tehdit’ kavramı da getirilmiştir. Asimetrik tehdidin bir tarafı olan terör, yeni yöntemler ve küreselleşen kimliğiyle 11 Eylül saldırılarının ardından ciddi şekilde gündeme gelmiştir.³¹ Güvenlik kavramı, artık terörizmle ilişkilendirilecek bir hal almaya başlamıştır. Bu nedenle güvenliğin dönüşümü, terörün dönüşümü ile birlikte değerlendirilmelidir.

Terörizmin yanında Soğuk Savaş sonrası farklı güvenlik sorunları da ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında balistik füzeler ve nükleer silahlardan kaynaklanan güvenlik sorunları vardır. Özellikle istikrarsız devletlerin bu silahları ele geçirme ihtimali büyük bir sorun olarak görülmüştür. Bunun yanında “başarısız devlet” olarak nitelendirilen ve kendi içerisinde güvenliğini, sınırlarını, politik ve ekonomik kurumlarını koruyamayan, kamu düzenini tam olarak sağlayamayan devletler de bir güvenlik sorunu olarak görülmüştür. Arap Baharı gibi süreçlerde yaşanan iç savaşlarda bu doğrultuda değerlendirilebilmektedir. Artan göç konuları da yine güvenlik meseleleri arasına girmiştir. Günümüzde teknolojinin geldiği nokta ve sanal dünyanın, hayatın içerisinde çok önemli bir yere sahip olması da önemli

²⁹ Kadir Sancak , “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”, **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı: 6 (2017), s. 128-129.

³⁰ Ahmet Küçükşahin ve Tamer Akkan, “Değişen Güvenlik Algılamaları Işığında Tehdit ve Asimetrik Tehdit”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2007, Cilt:3, Sayı: 5, s. 42-43.

³¹ Sancak, **a.g.e.**, s.130.

güvenlik konuları arasında değerlendirilmektedir.³² Konumuz itibariyle özellikle terör üzerinde durulacaktır.

Terörizmin değerlendirilmesi için değinilmesi gereken önemli bir nokta, 11 Eylül saldırılarında yaşananlar ve sonrasındaki değişimlerdir. 11 Eylül saldırıları, teröristlerce kaçırılan dört uçağın meydana getirdiği ve etkisi tüm dünyada hissedilen bir terör olayıdır. Boston'dan kalkan ilk uçak, doğrudan Dünya Ticaret Merkezi'nin kuzey kulesine 'kamikaze' dalışı ile saldırmıştır. Boston'dan kalkış yapan ikinci uçak yine aynı hedefe 'kamikaze' dalışı yapmıştır. Bu defa Dünya Ticaret Merkezi'nin güney kulesine saldırı gerçekleşmiştir. Washington'dan kalkan üçüncü uçağın hedefi ise ABD Milli Savunma Bakanlığı'nın Pentagon adlı binası olmuştur. Kaçırılan dördüncü uçak ise Pensilvanya yakınlarında düşmüştür.³³

Dönemin ABD Başkanı Bush'un, yaptığı ilk açıklaması, Usame Bin Ladin'in ABD'yi kafasına taktığından söz ederek "Ben de bunu zaten biliyordum" şeklinde olmuştur.³⁴ Bush, bu açıklaması ile birlikte doğrudan bir hedefi işaret etmiştir. Nitekim saldırıdan bir ay sonra Afganistan'da ki Taliban yönetimine karşı savaş açılmıştır. ABD için 11 Eylül saldırıları yıkıcı olmuştur lakin ABD'nin tepkisi bundan çok daha yıkıcı olmuştur.³⁵

11 Eylül saldırılarının ardından El-Kaide'ye yönelik çok kapsamlı bir operasyona başlanmıştır. NATO'nun "bir üyeye yapılan saldırı tüm üyelere yapılmıştır" şeklindeki beşinci maddesi ilk defa yürürlüğe girmiştir. Birleşmiş Milletler, ABD'ye "terörle mücadelede askeri destek" mesajı vermiştir. ABD, terörle mücadelesinde destek olmayan ülkeleri "düşman" olarak nitelendirmiş ve Bush, daha açık şekilde İran, Irak ve Kuzey Kore'yi "şer eksen" olarak adlandırmıştır.³⁶

Afganistan'ın işgali, ABD'yi sakinleştirmemiş aksine daha da cesaretlendirmiştir. ABD, terörle mücadele stratejisine Afganistan'dan sonra Irak'ta devam etmiştir. ABD, Irak işgalinden önce "Saddam rejiminin Irak'ta yaygın insan hakları ihlalleri yaptığı, uluslararası terörizme destek verdiği, statükoyu sürdürmenin maliyetinin arttığı, Irak halkının da demokratik bir ülkede yaşama haklarının olduğu ve Irak'ın demokratikleştirilmesinin ahlaki bir sorumluluk olduğu" gibi argümanları

³² Dedeoğlu, **a.g.e.**, s.71-78.

³³ Bozkurt ve Kanat, **a.g.e.**, s. 141.

³⁴ Deutsche Welle, "Bush'un 11 Eylül savunması", (12.04.2004).

³⁵ Forst, **a.g.e.**, s. 212

³⁶ BBC, "11 Eylül saldırıları: 2001'de neler yaşandı, 19 yılda neler değişti?", (10 Eylül 2019).

sık sık dile getirmiştir.³⁷ ABD'nin, Irak üzerinde yapacağı operasyona da "Irak'ı Özgürleştirme Operasyonu" adı verilmiş lakin ABD'nin askeri müdahalesi sonrası Irak'ta mezhep savaşları ortaya çıkmış ve terör eylemleri yüz binlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olmuştur. Bunun yanında bir terör örgütü olarak DEAŞ'ın ortaya çıkması için uygun zemin hazırlanmıştır.³⁸ Irak'a demokrasiden çok ölüm gelmiştir.

ABD için terör konusu, 11 Eylül saldırıları öncesinde önemle üzerinde durulan bir konu değildir. 1990'larda iki büyük terör saldırısının yaşanmasına rağmen bu saldırılar, 11 Eylül saldırıları kadar iç ve dış etkiye sahip olmamıştır. 11 Eylül saldırılarının kapsamlı bir planlama ile yapılmış olması ve gerçekleştirenlerin yabancı olması dolayısıyla saldırılar, uluslararası önem taşımaktadır. 11 Eylül saldırıları neticesinde ABD'nin terör saldırılarına karşı savunmasız kaldığı görüşü ile birlikte terör, ABD için ulusal endişeye dönüşmüştür. Bu sebeple ABD, terörizmi öncelikli politikalar arasına almıştır.³⁹

11 Eylül saldırılarında dört uçağın kaçırılması ve eşzamanlı bir planlamanın olduğu ortadadır. Devletlerarasındaki tehdit ve savaş gibi durumlara artık farklı aktörler de eklenmiştir. Bu aktörler hem güç farklılığı hem de yapısal farklılıklar taşımaktadır. Bir tarafta devlet ve onun ordusu yer alırken, diğer tarafta devlet dışı gruplar yer almaktadır.⁴⁰ Bu yeni devlet dışı aktörlerin girdiği uluslararası sistemde yeni güvenlik stratejilerine ihtiyaç duyulmuştur. Nitekim 11 Eylül saldırıları, ABD gibi hem askeri hem de ekonomik olarak büyük bir gücün dahi asimetrik tehdit karşısında hedef alınabileceği ve büyük bir güvenlik sorunu oluşturabileceğini göstermiştir.

11 Eylül saldırılarından sonra yaşananlar küresel boyutta ciddi etkilere sahiptir. Soğuk Savaş döneminin bitimi ile birlikte iki kutuplu sistem sona ermiştir. 11 Eylül saldırıları ile birlikte ABD, dünyayı tekrar ikili bir ayrıma sokmuştur. ABD, kendinden olanlarla birlikte olacağını, karşısında yer alacak olanların ise teröristlerle birlikte hareket etmiş sayılacağını ifade etmiştir. ABD, 11 Eylül saldırıları ile birlikte

³⁷ Mustafa Aydın, Nihat Ali Özcan ve Neslihan Kaptanoğlu, Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak'ın Geleceği ve Türkiye, **Tepav Ortadoğu Araştırmaları I**, Ankara: Matsa Basımevi, 2007, s. 15

³⁸ Haydar Karaalp, "ABD'nin Irak'ı işgalinin 16. yılında ülkede savaş izleri sürüyor", Anadolu Ajansı, (20.03.2019).

³⁹ Forst, **a.g.e.**, s. 202.

⁴⁰ Metehan Temizel, "Terörizmde Yeni Milad: 11 Eylül 2001", Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, 2011, Cilt:14, Sayı:1-2, s. 331-332.

biten “Sovyet tehlikesinin” yerini yeni başlayan “terör tehlikesine” dönüştürmeyi başarmıştır.⁴¹

ABD’nin bu yeni dış politikası, dönemin ABD Başkanı Bush’un adıyla birlikte anılmış ve “Bush Doktrini” olarak kabul edilmiştir. Bu doktrinin stratejik belgesi olarak 2002 yılında “Amerika Birleşik Devletleri Ulusal Güvenlik Stratejisi” yayınlanmıştır. Bu belgeye göre, barışın savunulması için ‘teröristlerle ve despotlarla’ savaşılmalıdır. 11 Eylül saldırılarının ardından teröristler net bir şekilde hedef haline getirilmiştir. Burada despot olarak nitelendirilen bir hedef grup daha belirtilmiştir. Bu yeni hedefte, barışın korunmasının yolu olarak “her kıtada özgür ve açık toplumun teşviki” planlanmıştır. Bu plan, ABD’nin sık sık kullandığı “özgürlük getirici” misyonunu tarif etmektedir. ABD, içinde bulunulan durumu, “geçmiş dönemlerde Amerika düşmanlarının büyük ordulara ve büyük endüstri kapasitesine sahip olması gerektiğini ancak bunun değiştiği bir dönemin başladığı” şeklinde değerlendirmiştir. ABD, 11 Eylül saldırıları ile birlikte, Afganistan gibi “zayıf devletlerin”, güçlü devletlerin ulusal çıkarlarına yönelik tehdit edebileceği öğrenmiş olduğunu dile getirmiştir. Bu aynı zamanda ABD için yeni ve saldırgan bir dış politikanın da analiz belgesidir. ABD, girdiği yeni barış misyonunu “özgürlüğü yaymak” için bir fırsat olarak görmektedir. Ayrıca ABD, “hiçbir ulusun tek başına daha güvende olamayacağı inancına rehberlik ettiği” de söylemektedir.⁴²

Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi için ise farklı stratejiler öne sürülmektedir.

- Balistik füze saldırıları için gerekli olan savunma kapasitesinin artırılması,
- Demokratik olmayan ülkelerde, demokrasinin ve serbest piyasanın yerleşmesi ve bunun için sivil toplum kuruluşları gibi toplulukların desteklenmesi,
- Devletler ve örgütler arası işbirliği sağlanarak çatışmaların çözülmesi,
- Serbest pazarların ve serbest ticaretin kurulması ile birlikte küresel ekonominin büyütülmesi,
- ABD, politikası ile uyumlu olan devletlerle işbirliğinin sağlanması,
- Yolsuzlukla mücadele, temel insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi konuların desteklenmesi,

⁴¹ Tayyar Arı, **Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**, 1. b., İstanbul: Alfa Yayınları, 2004, s. 495.

⁴² The White House Washington, “**The National Security Strategy of The United States of America**”, 17.09.2002.

- Terörizmle mücadelede saldırının gerçekleşmesini beklemeden, önce davranarak müdahalede bulunulması amaçlanmaktaydı.⁴³

Bu stratejiler arasında özellikle demokrasi, serbest piyasa, küresel ekonomi, yolsuzlukla mücadele, hukukun üstünlüğü, insan hakları gibi konular ABD için önemliydi. Artık yeni dış politikasını bu konular üzerinden meşrulaştırmaktaydı. Terörle mücadelesindeki tavrını ise Bush, “terörle savaş, savunulma ile kazanılmayacaktı... Tehditler ortaya çıkmadan önce yüzleşmeliyiz” şeklinde ifade ediyordu. Bush, bu durumu “girdiğimiz dünyada, güvenliğe giden tek yol” olarak nitelendiriyordu.⁴⁴ ABD, terörle mücadele yöntemini böylelikle ortaya koyuyordu; “önleyici müdahale”. ABD, daha önceleri kendine veya müttefiklerine yönelik bir saldırı gelmeden güç kullanmaktan kaçınmıştır. Lakin yeni strateji ile birlikte saldırı henüz var olmadan saldırmayı, daha agresif bir tutumla hareket etmeyi öne sürüyordu.⁴⁵

11 Eylül saldırılarının ciddi etkisi ile birlikte devletlerin güvenlik politikaları değişmek zorunda kalmıştır. Terör üzerinden tanımlanmaya başlayan bu yeni güvenlik politikaları daha küresel boyutlu olmaya başlamıştır. Çünkü değişen yapısı ile terörizm, küresel bir karaktere bürünmüştür. Terörizmin değişimi ile birlikte güvenlik tehditleri “her yerdedir” şeklinde olmuştur. Bunun nedeni de terörizmin her yerden gelebilme ihtimalidir. Daha öncede çeşitli terörist eylemler gerçekleşmekteydi. Lakin değişen terör, çok daha büyük tehditler içermektedir.

Önceden terörizmin amacı daha sembolik eylemler düzenlemektir. Bu eylemlerde en az zararı verme ve “davaya” ilgi çekmek amaçlanmaktaydı. Soğuk Savaş sonrasında gerçekleştirilen terör eylemlerinde ise ölü sayısı ne kadar fazla olursa eylem o kadar başarılı sayılmaya başlandı.⁴⁶ Bu durum da doğrudan sivil insanların hayatlarını tehdit eden kitlesel terör eylemlerinin hız kazanmasına yol açtı. Sivil insanlara yöneltilen ve can kaybının fazlalığı amaçlanan bu terörist eylemler devletlerin en önemli güvenlik sorunlarından biri haline geldi.

⁴³ Ertan Efeğil, “Bush Doktrini ve Dünya Güvenliğine Etkileri”, **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)**, Sayı: 8, 2008, s.111

⁴⁴ The White House Washington, “**President Bush Delivers Graduation Speech at West Point**”, (01.06.2002).

⁴⁵ Marc Trachtenberg, “Preventive War and U.S. Foreign Policy”, **Security Studies**, Cilt: 16, Sayı: 1, 2007, s. 2.

⁴⁶ Bozkurt ve Kanat, **a.g.e.**, s. 56-57.

11 Eylül ile başlayan dönemde terörizmin kavramı ve işlevi değişmiştir. Artık terörizmin yeni yapısı küreseldir. Devletlerin sınırları terör karşısında anlamlarını yitirmiştir. Terör eylemlerinde siviller daha fazla hedef alınmış ve bu doğrultuda eylem taktikleri değiştirilmiştir. Yeni terör eylemlerinin, çok daha planlı ve koordineli olması gerekmektedir. Ayrıca terör, sivillerin inisiyatifinde sürdürebilir hale gelmiştir.

Terör, modern dünyadaki teknolojileri de kullanarak, hedef olarak yine modern dünyayı seçmiştir. İletişim ve internet teknolojisinin geldiği noktaları değerlendirerek küresel network ağı kurabilmektedir.⁴⁷ Terörizmin aldığı yeni boyutlar neticesinde güvenlik stratejileri de daha sıkı önlemler alma yoluna gitmiştir.

2.3. Terörle Mücadelede Kuvvet Kullanma

Terörün farklı tanımlamalarının, kullanım alanlarının, çeşitlerinin ve amaçlarının olması beraberinde farklı mücadele yöntemlerini getirmiştir. Örneğin, ulusal sınırlar içerisindeki etnik terör ile mücadelede uygulanan strateji ile uluslararası hale gelmiş bir terörizmle mücadele stratejisi aynı olmamaktadır. Bu terör farklılıklarında değişen birçok dinamik mevcuttur. Burada özellikle durulması gereken nokta kuvvet kullanımıdır.

Terör, birçok kez bireysel silahlı saldırı veya daha ağır şekilde toplu saldırılar ile kendini göstermiştir. Bu saldırılar doğrudan insanların hayatlarına yönelik ciddi tehlikeler oluşturduğu gibi, birçok zaman insanların canlarını kaybetmelerine neden olmuştur. Bu eylemler sonrasında kuvvet kullanımı her zaman tartışma konusu olmuştur. Terör örgütlerine yönelik gerçekleştirilen mücadelede kuvvet kullanımının ölçüsünün ne derecede olacağı, yani meşru kuvvet kullanımının yetkileri ve sınırları sürekli tartışılmıştır. Bunun nedenleri arasında daha önceki bölümlerde ele alındığı şekliyle; terörün tanımlanamaması ve 'kimin terörist, kimin özgürlük savaşçısı' olduğunun dünya tarafından ortaya konulamaması gibi nedenlerde vardır.

Devletler, kendi güvenliklerini korumak için politikalar oluştururlar. Bu politikalar gereğince devletler kendi güvenliklerini sağlamaya yönelik bir takım

⁴⁷ Mehmet Seyfettin Erol ve Muharrem Ekşi (ed.), **Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar**, Ankara: Akçağ Yayınları, 2019, s.150.

adımlar atarlar. Bunlar içerisinde meşru müdafaa yöntemini de kullanma hakkına sahiptirler. Bu yöntem ile devletler, güvenliklerini sağlamak için kuvvete başvurabilirler.⁴⁸ Bu meşru müdafaa'nın oluşabilmesi için gerekli ilk şart silahlı saldırının varlığıdır. Bir devlet, başka bir aktör tarafından silahlı saldırıya maruz kalmalıdır ki, kendini savunmak için meşru güç kullanabilsin. Ayrıca meşru müdafaa içerisinde kullanılan gücün hedefi doğrudan saldırı eylemine ve saldırganlara yönelik gerçekleştirilmelidir. Silahlı saldırının henüz gerçekleşmemiş olması lakin bir tehlike durumuna gelmiş olması da meşru müdafaa içerisinde değerlendirilmek istenmiş ve ciddi tartışmalara konu olmuştur. Bu yönetime 'önleyici müdahale' denmiştir.⁴⁹ Önleyici müdahale, henüz gerçekleşmemiş lakin tehdit olarak algılanmış bir hedefe yönelik müdahaledir.

2.3.1. Önleyici Müdahale

Önleyici müdahale (preventive strike), 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD tarafından bir güvenlik stratejisi olarak ortaya atılmıştır. Bu strateji, temelde saldırı gerçekleşmeden henüz tehdit olarak var olduğunda müdahale edebilme ilkesi üzerine kurulmuştur. Henüz gerçekleşmemiş bir saldırı üzerinden planlanan bu strateji, terörün değişen yapısında doğrudan sivil vatandaşlara yönelik gerçekleştireceği kanlı eylemlerin önüne geçmek üzerine kurgulanmıştır. Bu yönüyle 'ileriye dönük meşru müdafaa' olarak adlandırılarda vardır.⁵⁰ Bu müdahale, bir saldırının gerçekleştikten sonra uygulanacak olan meşru müdafaa'nın öncelenerek, gerçekleşmeden müdahale etme olarak tanımlanabilir. Ayrıca önleyici müdahalenin yanında 'ön alıcı müdahale' (preemptive strike) kavramı da bulunmaktadır. Bu müdahale yönteminde de kuvvet uygulanması yer almaktadır. Bu uygulama önleyici müdahalenin daha hafif bir versiyonudur. Muhtemel saldırının bastırılması veya hafifletilmesi söz konudur.⁵¹

⁴⁸ Taşdemir, **a.g.e.**, s. 137.

⁴⁹ Ulaş Karadağ, Birleşmiş Milletler Antlaşmasına Göre Meşru Müdafaa Hakkı, **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:7, Sayı:2, Yıl 2016, s. 175-181.

⁵⁰ Ben Lombardi, "The "Bush Doctrine": Anticipatory Self-Defence And The New US National Security Strategy", **The International Spectator**, Cilt: 37, Sayı :4, 2002, s. 95.

⁵¹ Ulaş Can Değdaş, "Uluslararası Hukukta Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı", **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:1, Sayı:6, 2008, s. 34.

Henüz gerçekleşmemiş ama tehlike algılanan bir saldırıya yönelik bu meşru önleyici müdahaleyi savunanlara göre, saldırı gerçekleşmemiş olmasına karşın gerçekleşeceğine dair delillerin varlığı gereklidir. Bu düşünceye karşı çıkanlar ise henüz gerçekleşmemiş bir saldırıya yönelik ne şekilde ‘oranlılık’ ortaya konulacağını belirlenememesi sorununa dikkat çekerler.⁵²

Önleyici müdahale ile ilgili olarak belli sorular sorulmaktadır. Önleyici müdahale stratejisini analiz etmek için “müdahalenin nasıl uygulanacağı?”, “Etkili olup olmayacağı?”, “Sonuç olarak uluslararası sistemin daha istikrarlı hale gelip gelmeyeceği” gibi sorular sorulabilmektedir.⁵³ Bu sorulara teorik olarak ve pratikte ABD’nin “Irak Operasyonu” üzerinden cevaplamak doğru olacaktır.

ABD’nin, 2003 yılında Irak’a yönelik bir operasyonunda ortaya koyduğu argüman, Irak’ın kitle imha silahlarına sahip olduğuydu. Nitekim Colin Powell’in 6 Şubat 2003’te Birleşmiş Milletler’de yaptığı konuşma bu argüman üzerine kuruluydu. Bu söylem ile “haydut devlet” olarak nitelendirilen Irak, doğrudan güvenlik tehdidi olarak algılanmaktaydı. Bu şekilde Irak; nükleer, kimyasal veya biyolojik silahlara sahip olduğu varsayımı ile doğrudan hedef gösterildi.⁵⁴ Bu varsayım üzerinden değerlendirildiğinde ABD, Irak’ın oluşturmuş olduğu tehdide yönelik meşru bir saldırı yapabileceğini düşünmekteydi. ABD için henüz Irak bir saldırı gerçekleştirmediyse de ileride kitle imha silahları ile gerçekleştirmesi muhtemel saldırılar olacak ve bu saldırılar gerçekleşmeden önlenmeliydi. ABD, bu argümanı ile önleyici müdahale için meşru bir dayanak oluşturmaya çalışmıştır. ABD, doğrudan ideolojik bir tutumla rejimi değiştirmek için argümanlar geliştirmiştir.

Colin Powell, Birleşmiş Milletlerde savaş için ‘ikna’ üzerine yaptığı konuşmadan, daha sonraki yıllarda pişman olmuştur. Irak’ın kitle imha silahlarına sahip olduğu argümanını dile getirmiş olan Powell, bu durumu “kariyerinde utanç duyduğu kara bir leke” olarak değerlendirmiştir. Nitekim Irak’ın kitle imha silahlarına sahip olduğu iddiası kanıtlanamamıştır.⁵⁵

Bu geç gelen gerçekler bir kenara bırakılarak yapılan değerlendirmede, ABD, Irak operasyonunun meşru olarak değerlendirilmesini sağlanmaya çalışmıştır. Bunun

⁵² Karadağ, **a.g.e.**, s.181-182.

⁵³ Lombardi, **a.g.e.**, s.105.

⁵⁴ Stephen Nathanson, “Are Preventive Wars Always Wrong?” Bölüm: **In The Ethics of Preventive War**, der. Deen K. Chatterjee, Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s.147-148.

⁵⁵ Deutsche Welle, “Powell pişman oldu”, (09.09.2005).

için kitle imha silahları ve bu silahlar ile gerçekleşmesi potansiyel saldırıları meşruluğu sağlamakta kullanmıştır. Lakin Irak örneğinde görüldüğü üzere, saldırıyı meşru kılacak argümanın ne derece önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Meşrulaştırıcı argümanlarla oluşturulan ‘gereklilik’ ilkesi Irak örneğinde büyük sorunların oluşmasına ve eleştirilerin yapılmasına yol açmıştır.

Önleyici müdahalenin ‘ne şekilde gerçekleşeceği’ de önemli bir sorundur. Bu soruna Irak Operasyonu üzerinden bakıldığında, askeri bir müdahalenin katı bir şekilde gerçekleştiği görülmektedir. ABD, doğrudan bir ülkeyi hedef almış ve adına operasyon denmesine rağmen bir savaş yaşanmıştır. Burada önemli olan bir hususta, yapılacak olan müdahalenin son çare olup olmadığıdır. Bir ülke, başka bir ülke için tehdit oluşturuyorsa, tehdit algılayan ülke müdahale etmeden önce başka önlemler ile kendini koruyup koruyamayacağını iyi analiz etmelidir. Eğer saldırı haricinde bir alternatif seçeneğe sahipse, bu durum önleyici müdahalenin meşruluğu önünde bir engel olarak görülmektedir.⁵⁶

Irak Operasyonu, ABD için bir ‘son çare’ operasyonu olduğu söylenemez. ABD’de bu doğrultuda ‘son çare’ olarak değil ‘gereklilik’ üzerinden argümanlar yaratmış ve askeri müdahalede bulunmuştur. ABD’nin bu tavrı “Irak’ın oluşturduğunu iddia ettiği kitle imha silahlarının denetimlerinin devamına izin vermeliydi” şeklinde eleştirilmiştir. Denetimler yapılırken askeri müdahale son seçenek olarak görülmemektedir.⁵⁷ Bu nedenle ABD, son çare kriterini karşılamadan harekete geçmiş ve sert bir askeri müdahalede bulunmuştur. Stratejik-askeri alanda misilleme, caydırma ve tehdide karşı orantılı güç kullanmaya dayalı savunma stratejisi yerine daha saldırgan bir şekilde uygulayabileceği önleyici müdahale yaklaşımını devreye sokmuştur.⁵⁸

Askeri müdahalenin ardından Irak’ta yaşanan olaylar, artan terör gibi konular önemli bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. ABD’nin önleyici müdahale ile operasyon düzenlediği Irak, büyük sorunlar ile baş başa kalmıştır. Bu durum, önleyici müdahale kullanıldıktan sonra yaşanabilecekler ile ilgili ciddi sorular ortaya atmıştır. Müdahale gerçekleşikten sonra bölgeye barış getirilemezse, bölge için bu müdahalenin beraberinde getirdiği şey yalnızca yıkım olacaktır. Nitekim Irak’ta durum böyledir.

⁵⁶ Nathanson, ”Are Preventive..., s. 155.

⁵⁷ Nathanson, **a.g.e.**, s. 151.

⁵⁸ Benjamin Miller, “Explaining Changes in U.S. Grand Strategy: 9/11, the Rise of Offensive Liberalism, and the War in Iraq”, **Security Studies**, Cilt: 19, Sayı: 1, 2010, s. 47.

ABD yönetimi, Irak Operasyonu konusunda ciddi eleştirilere maruz kalmıştır. Bush yönetimine, gerçek amacının Irak petrollerini kontrol altına almak, kendi yandaşlarına para kazandırmak ve 1991’de Irak’ı kontrol altına alamayan babasının intikamını almak olduğu gibi çok ciddi eleştiriler getirilmiştir. ABD yönetimi ise kitle imha silahlarından kaynaklanan tehdit dolayısı ile bu tehdidi ortadan kaldırmayı planladığını açıklamıştır. ABD yönetimi tarafından açıklanan amaçta; tehdidi bertaraf etmek, Saddam rejimine son vererek Irak halkına demokrasi getirmek olduğu söylenmiştir. ABD’nin yaptığı varsayım ve açıklamalar neticesinde Irak Operasyonu değerlendirildiğinde önleyici müdahalenin tanımına uygun olduğu söylenebilir.⁵⁹ Operasyonu, önleyici müdahalenin etkinliği çerçevesinde değerlendirildiğinde; ABD için tehdit olarak algılanan Saddam rejiminin ortadan kaldırıldığı görülmektedir.

ABD’nin varsayımları ile hareket edildiğinde; Irak ciddi bir kitlesel tehdit oluşturmaktaydı. Bununla birlikte 11 Eylül saldırılarından sonra güvenlik gündeminin odağı olan terör konusunda katı politikalar alınmaya başlanmıştır. Irak’ın sahip olduğu söylenen kitle silahlarının oluşturduğu tehdit ortadan kaldırılmalıydı. ABD, Irak Operasyonu ile bunu başarmıştır. Kendisinin tehdit olarak gördüğü rejimi yıkmış, yerine “demokratik” bir rejim kurmayı planlamıştır. Nitekim ABD, yeni stratejisinde tehdit olarak gördüğü tehlikeye karşı saldırıyı beklemek yerine, düşmanından önce davranarak tehlikenin etkisiz hale getirilmesi için yapması ‘gereken her şeyi’ yapmalıydı.⁶⁰ Özellikle 11 Eylül Saldırılarından sonra katı bir güvenlik politikası oluşturmaya başlayan ABD, bu sayede tehdit olarak gördüğü düşmanlarına önceden saldırmış ve kendisi saldırıya uğramadan tehdidi bertaraf etmişti. Bu şekliyle değerlendirildiğinde, önleyici müdahale etkili olmuştur.

ABD’nin, önleyici müdahale ile gerçekleştirdiği Irak Operasyonu ‘sisteme istikrar kazandırması’ açısından değerlendirilmesi için müdahale sonrası Irak değerlendirilmelidir. ABD yönetimi, Irak Operasyonunu tehlikenin bertaraf edilmesi için gerçekleştirdiğini öne sürüyordu. Bu tehlikenin ortadan kaldırılması ve Irak’ın demokratikleştirilmesi temel amaç olarak görülmüyordu. Bush yönetimine göre,

⁵⁹ Walter Sinnott-Armstrong, “Preventive War, What Is It Good For?“, **Preemption Military Action and Moral Justification**, der. Henry Shue ve David Rodin, New York: Oxford University Press, 2007, s. 202.

⁶⁰ Marc Trachtenberg, “Preventive War and US Foreign Policy?“, **Preemption Military Action and Moral Justification**, der. Henry Shue ve David Rodin, New York: Oxford University Press, 2007, s. 41.

demokratikleştirme işlemi özellikle artan terörizme çare olacaktı. Ortadoğu’da artan terör sorunu ancak demokratikleştirme ile aşılabilirdi. Öyle ki Irak Operasyonunun gerekçelerinden birisi de “Saddam rejimine son vererek, demokrasiyi getirmek” olduğu iddia ediliyordu.⁶¹

ABD tarafından, müdahale sonrasında Irak’ın istikrarlı bir sisteme kavuşacağı dile getirilmiştir. Lakin ABD’nin Irak Operasyonu sonrası Irak’ta siyasal ve toplumsal sorunlar ortaya çıkmıştır. Operasyon, Irak’ın mevcut dengelerini alt üst etmiştir. Mezhepler arası ayrışmanın olduğu Irak’ta, Operasyon sonrası bu ayrışmalar daha da derinleşmiş ve daha kanlı hale gelmeye başlamıştır. ABD, istediği gibi Irak’ta kontrolü ele alamamış ve siyasi boşluklar oluşmuştur. Irak’taki bu istikrarsızlık ciddi boyutlara ulaşmış ve komşu ülkelerin güvenlik politikalarını da etkilemiştir. Operasyon sonrası Irak, yalnızca kendisi için değil, aynı zamanda bölge içinde sorun oluşturan bir hale gelmiştir.⁶² Bu yönüyle ABD’nin Irak Operasyonu ne Irak’a ne de bölgeye istikrar getirmemiştir. Hatta Irak’ta terör yapılanmaları daha sonraki dönemlerde ciddi oranda artmaya başlayacaktır.

ABD’nin, Irak üzerinde gerçekleştirdiği önleyici müdahaleye uluslararası alanda da ciddi eleştiriler yapılmıştır. ABD’nin ortaya attığı, Irak’ın kitle imha silahlarına sahip olması iddiası Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi tarafından incelenmiştir. Konsey, bu iddianın asılsız olduğunu ve Irak’ta bu silahlara rastlanmadığını ifade etmiştir. Bununla birlikte Konsey, ABD’nin operasyonuna onay vermemiştir. ABD ve koalisyon güçleri ise Konsey’den yapılan bu açıklamaya rağmen Irak’a yönelik operasyona girişmiştir.⁶³ Irak’ın kitle imha silahlarına sahip olduğu gerekçesi, denetleme çalışmalarında veya daha sonraki araştırmalarda kanıtlanamıştır. Bu, ABD’nin gerekçe gösterdiği ama kanıtlayamadığı bir argüman olarak kalmış ve ABD’nin önleyici müdahalesinin ciddi şekilde sorgulanmasına neden olmuştur.

Birleşmiş Milletler’in, Irak konusunda Silah Denetim Komisyonu’nun Başkanı Blix, yaptığı bir açıklamada; henüz üç buçuk aydır çalışma yapıldığını, bu

⁶¹ Brian C. Schmidt ve Michael C. Williams, “The Bush Doctrine and the Iraq War: Neoconservatives Versus Realists”, *Security Studies*, Cilt: 17, Sayı: 2, 2008, s. 200.

⁶² Emine Zeynep Daban ve Cihan Daban, “Saddam Hüseyin Dönemi Irak Dış Politikası: Irak-İran Savaşı, Kuveyt’in İşgali ve Amerika Müdahalesi”, *Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt 2, Sayı 1, 2018, s. 102.

⁶³ Nur Helvalı, “11 Eylül Saldırıların Irak’a Olan Etkisi”, *Diplomasi ve Strateji Dergisi Analiz Bülteni*, Ocak 2001, s.19.

sürenin denetim için yeterli olmadığı dile getirmiştir. Blix, Saddam rejiminin kitle imha silahlarını kullanma ihtimalinin olmadığını da söylemiştir. Ayrıca Blix, ABD'nin Irak Operasyonunu çok önceden planladığını ve kitle imha silahlarına sahip olduğu gerekçesinin bir bahane olduğunu da açıklamıştır.⁶⁴ Blix'n bu açıklamaları ABD'nin temel argümanlarını derinden sarsmaktadır.

ABD örneğinde görüldüğü üzere, önleyici müdahale kavramı istismar edilebilmektedir. Önleyici müdahale, devletlerin şahsi amaçları doğrultusunda kullanırsa büyük yıkımlara yol açabilmektedir. Bunun önüne geçilebilmek veya önleyici müdahalenin istismar edilmesini önleyebilecek bir standart gereklidir. Bir çalışmaya göre önleyici müdahaleye bir standart belirlenmeye çalışılmıştır.

- Ölümcüllük; tehdit ortadan kaldırılmazsa olası can kayıplarını tanımlar.
- Olasılık; tehdidin gerçekleşme olasılığını değerlendirir.
- Meşruiyet; verilecek olan yanıtların geleneksel adil savaş kriterlerine (orantılılık, gereklilik vs.) uygunluğunu kapsar.
- Yasallık; tehdit edici durumun yasal mı yasadışı eylemlerden mi kaynaklandığını ve önerilen çözümlerin yasal olup olmadığını değerlendirir.⁶⁵

Bu tarz ortaya atılan fikirler ile önleyici müdahale kavramı standartlaştırılarak, istismar edilmesinin önüne geçilmesi planlanmıştır. Önleyici müdahalede tanımlanırken yapılan tek sınırlama; bir bahane olarak kullanılmaması ve ortaya çıkan tüm tehditlerde kullanılmamasıdır.⁶⁶ Bu da aynı şekilde önleyici müdahalenin istismar edilmesini önlemek üzerinedir. Önleyici müdahalenin gerçekten gerekli bir güvenlik strateji olarak mı yoksa çıkarların getirdiği bir müdahale mi olduğu gibi konularda, arasındaki farkı ortaya koyabilecek bu şekilde ayırım ilkeleri ve standartları önem taşımaktadır.

⁶⁴ Arı, **a.g.e.**, s. 511.

⁶⁵ Michael W. Doyle, **Striking First Preemption and Prevention in International Conflict**, New Jersey; Princeton University Press, 2008, s. 48

⁶⁶ Aaron Ettinger, "U.S. National Security Strategies: Patterns of Continuity and Change 1987–2015", **Comparative Strategy**, Cilt: 36, Sayı: 2, 2017, s.120.

III. BÖLÜM: TÜRKİYE’NİN TERÖR SORUNU

3.1. Türkiye’de ki Terör Örgütleri

Türkiye tarihi boyunca birçok terör örgütünün hedefi olmuştur. Bu terör örgütleri yıllar içerisinde farklı amaçlarla, farklı eylem türlerinde bulunmuştur. Örneğin, ASALA terör örgütünün amacı bağımsız bir Ermenistan kurmaktır. Bağımsız Ermenistan fikrinin Hınçak ve Taşnak cemiyetlerinden kalan bir hayal olduğu söylenebilir. Ayrıca ASALA, sözde Ermeni soykırımını dünyaya tanıtmayı da temel amaç edinmiştir.⁶⁷ Bu amaçları doğrultusunda ‘davalarını’ duyurabileceklerini düşündükleri sembolik terör eylemlerinde bulunmuşlardır. Bu terör eylemlerinde, Türk diplomatlar hedef alınmış ve diplomatlara karşı suikastlar düzenlenmiştir.

Ermeni terör eylemlerinin temelinde bulunan 4T Planı (tanıtım, tanınma, tazminat ve toprak) çerçevesinde ASALA dışında kurulmuş başka Ermeni terör örgütleri de mevcuttur. JCAG (Ermeni Soykırımı İçin Adalet Komandoları), NAS (Yeni Ermeni Direniş Örgütü), GEKO (Gizli Ermeni Kurtuluş Örgütü) bunlardan bazılarıdır.⁶⁸ Bu örgütler, Türkiye’yi ve Türkleri doğrudan hedef alan ve etnik bir kimliğe sahip olan terör örgütleridir.

Türkiye’de terör eylemi gösteren ve yine bir etnik kimliğe sahip PKK, uzun yıllar boyunca Türkiye’nin mücadele verdiği bir terör örgütüdür. PKK, özellikle Türkiye’nin doğusunda tek güç olduğunu ispatlamak ve bölgede yaşayanlara varlığını kabul ettirmek için sivil katliamlar gibi birçok kanlı eylem gerçekleştirmiştir. Amaçlarının bağımsız bir “Kürdistan” kurmak istedikleri deklare eden PKK, bu sözde “Kürdistan” haritasında dört ülkenin topraklarını doğrudan

⁶⁷ Elvin Abdurahmanlı, “ASALA Terör Örgütü Nasıl Ortaya Çıktı ve Terör Faaliyetlerinin Amacı”, **Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 1, 2019, s. 62.

⁶⁸ Reyhan İşeri, Türkiye’de Etnik Terör: ASALA ve PKK Örneği, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara: 2008, s. 56.

hedef olarak belirtmişlerdir. Bu yönüyle PKK, yalnızca Türkiye'nin terör sorunu olmaktan çıkmış ve uluslararası boyut kazanmıştır.⁶⁹

Hem PKK hem de ASALA karşılaştırıldığında ikisinin de etnik terör örgütleri olmaları dışında başka benzerlikleri de vardır. Her iki örgütünde Marksist bir ideolojiye sahip olduğu görülmektedir. Hem ASALA hem de PKK kurulurken, bu ülkelere destek olan dış güçler aynıdır. Her iki örgütünde söylemlerinde anayurtları olarak öne sürdükleri topraklar Türkler tarafından sözde "işgal" edilmiştir. Etnik kimliklerine dayanarak siyasal, kültürel veya sosyal haklarının baskılandığı ve engellendiğini düşünmektedirler. Yine etnik kimlikleri neticesinde Türkiye'ye yönelik saldırılar gerçekleştirirken, Ermeni ve Kürt vatandaşlara yönelik saldırılarda bulunmuşlardır. Her iki örgütünde finans sıkıntısını aynı devletlerin desteği ile ve uyuşturucu kaçakçılığı ile karşıladıkları da bilinmektedir.⁷⁰

Türkiye'de sol ideolojiye sahip ve 'Sosyalist Devrim' adı altında birleşen terör örgütleri de vardır. DHKP/C (Devrimci Halk Kurtuluş Partisi/ Cephesi), TKP/ML (Türkiye Komünist Partisi/Marksist Leninist), THKO (Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu) bunlardan bazılarıdır. ABD ile ilişkilendirilen diplomatlar, askerler, vatandaşlar gibi ve kapitalizm ile ilişkilendirdikleri kişi veya kurumları hedef alan eylemlerde bulunurlar.⁷¹

Yayılma alanı olarak Suriye ve Irak'ta faaliyet gösteren DAESH'te, Türkiye'de terör eylemleri gerçekleştirmiş bir diğer örgüttür. İslam dinini referansla kullandığı söylemlerin aksine DAESH, hedef olarak neredeyse tamamen Müslümanlara yönelik eylemlerde bulunmuştur. Bu örgütün, İslam adını kullanarak, İslam ile mücadele ettiği söylenebilir. Irak ve Suriye topraklarında işgal ettikleri bölgelerde devletleşme ve hilafet üzerinden Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) olarak kendilerini tanımlamışlardır. Dini terör örgütü olan DAESH, kullandığı dini söylemler ile terör eylemlerine meşruluk kazandırmaya çalışmıştır. Kısas, cihad ve tekfir kavramlarını kendi eylemleri için sıklıkla kullanmışlardır.⁷² DAESH'in özellikle Müslüman ülkelerde terör eylemleri gerçekleştirmektedir. Bunlar arasında da Türkiye'yi birçok kez hedef almıştır.

⁶⁹ Nuray Altındağ, "Türkiye'nin PKK Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesine Dair Bir Analiz", **Anadolu Strateji Dergisi**, Cilt: 2, Sayı:1, 2020, s.36-37.

⁷⁰ İşeri, **a.g.e.**, s. 91-92.

⁷¹ Engin Avcı, "Yeni Sol Dalgadan Küresel Dalgaya Türkiye'de Terörizm", **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Cilt: 29, Sayı: 1, 2019, s. 143-144.

⁷² T.C. İçişleri Bakanlığı, **Türkiye'nin DAESH ile Mücadelesi**, 2017, s. 4-12

Türkiye’de söylemlerini dini referanslarla oluşturan bir başka terör örgütü de FETÖ (Fethullahçı Terör Örgütü)’dür. FETÖ, çeşitli kurumlar aracılığıyla eğittiği üyelerini devletin çeşitli noktalarına yerleştirmeyi bir strateji olarak ortaya koymuştur. Bu şekilde devlete paralel bir devlet oluşturmayı planlamışlardır. Bu hedefleri doğrultusunda TSK, MİT ve yargı kurumları gibi devletin kritik noktalarında yapılanmaya çalışmışlardır. Nitekim ‘Paralel Yapı’ olarak adlandırılmaları bundan kaynaklıdır. Örgütün lideri olan Fethullah Gülen’in kullandığı dini argümanlar neticesinde, örgüt üyeleri içinde “Kâinat İmamı” olarak tanımlandığı görülmektedir.⁷³ FETÖ, Türkiye tarafından son yıllarda oldukça ciddi bir güvenlik tehdidi olarak görülmektedir.

3.2. Terör Örgütlerinden Algılanan Tehditlerin Boyutları

Türkiye içerisinde birçok terör örgütü eylemde bulunmuştur. Bunların birbirinden farklı amaçları, farklı motivasyonları, farklı örgütlenmeleri, farklı eylem çeşitleri ve farklı güvenlik boyutları vardır. Türkiye etnik olarak ASALA, PKK gibi; dini olarak FETÖ, DAESH, Hizbullah gibi; sol görüşlü DHKP-C, TKP-MLP, MLKP gibi terör örgütlerinin eylemlerine maruz kalmıştır. Bu eylemler neticesinde birçok sivil vatandaş hayatını kaybetmiştir.

Her devlet gibi Türkiye’de terör sorununa yönelik çeşitli mücadele yöntemleri geliştirmek durumda kalmıştır. Terör örgütlerinin yapısına uygun olarak farklı mücadele yöntemleri kapsamında harekete geçilmiştir. Türkiye’nin, terör örgütleri ile mücadelesini incelemek için öncelikle terör örgütlerinden algıladığı tehdidin boyutlarına değinmek gerekir. Bunun için Türkiye’de son dönemde eylemler gerçekleştiren veya gerçekleştirmeye devam eden PKK ve DAESH ele alınacaktır. Bu terör örgütlerinin, Türkiye’de gerçekleştirdiği terör eylemleri üzerinden Türkiye’nin algıladığı terör tehdidi de ortaya çıkmış olacaktır. Bu sayede Türkiye’nin terör ile mücadelesindeki en önemli noktalardan birisi incelenmiş ve mücadeleye neden girildiği sorusuna da cevap aranmış olacaktır.

⁷³ Polis Akademisi II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu, **Uluslararası Bir Tehdit Olarak FETÖ**, 2018, s. 15-18.

3.2.1. PKK Terör Örgütü Eylemleri

İlk olarak PKK terör örgütünün gerçekleştirdiği eylemler üzerinde durulmalıdır. Bu eylemler içerisinde köy baskınları, karakol baskınları, taciz, pusu, mayın ve EYP, bombalı saldırı, yol kesme, adam kaçırma, canlı bomba, sabotaj gibi farklı eylem türleri mevcuttur. 1993-2012 arasında PKK tarafından gerçekleştirilen eylem türleri ve sayıları şöyledir; 165 köy baskını, 148 karakol saldırısı, 375 pusu, 198 taciz, 352 mayın/eyp, 62 bombalı saldırı, 140 yol kesme, 138 adam kaçırma, 25 canlı bomba, 120 sabotaj. Gerçekleştirilen 148 karakol saldırısında 604 güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiş, 473 güvenlik görevlisi ise yaralanmıştır. Pusu saldırılarında 587 güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiş, 631 güvenlik görevlisi ise yaralanmıştır. Yine ciddi zayıat verdiren mayın/EYP kullanımlarında 342 güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiş, 546 güvenlik görevlisi ise yaralanmıştır.⁷⁴

Bu veriler 1993-2012 yıllarını kapsamaktadır. Lakin 2012'den günümüze kadar geçen süreçte çok ciddi saldırılar gerçekleştirilmiş ve ölü/yaralı sayıları artmıştır. 7 Temmuz 2015'te başlayan ve 28 Mart 2016'ya kadar devam eden hendek operasyonlarında 3 bin 583 terör örgütü üyesi etkisiz hale getirilmiş ve 355 güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiştir. PKK, bu dönemde aralarında Diyarbakır Baro Başkanı Tahir Elçi'nin de bulunduğu 285 sivilinde hayatını kaybetmesine neden olmuştur.⁷⁵

PKK tarafından 1984 ile 2020 yılları arasında gerçekleştirilen terör eylemlerinde ciddi oranda sivil yaşam kaybı yaşanmıştır. 1993 yılı 169, 2015 yılı 206, 2016 yılın 167 sivil vatandaşın hayatlarını kaybettiği yıllardır.⁷⁶ Bu yıllardaki artışların nedeni, bu yılların terörle mücadelede etkin yıllar olmasıdır. Örneğin, 2015 ile 2016 yılları arasında gerçekleştirilen hendek operasyonları kapsamında PKK, sivil

⁷⁴ Ömer Faruk Cantenar ve Fatih Tümlü, "PKK Terör Örgütünün Eylemlerinin Güvenlik Güçleri Zayıatı Açısından Analizi", **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Cilt: 26, Sayı: 1, 2016, s. 13-15.

⁷⁵ Deutsche Welle, "Hendek savaşlarında sona gelindi", (29.05.2016).

⁷⁶ Terrorism Analysis Platform (TAP), "Türkiye'nin PKK ile Mücadelesinde Sivil Kayıplar ve Saldırıya Uğrayan İller" (Erişim 14.04.2021).

yaşam alanlarında saldırılarını gerçekleştirmiş ve sivil vatandaşları kalkan olarak kullanmak gibi insanlık dışı bir eylem gerçekleştirmiştir.

2004-2008 yılları arasında PKK eylemlerine bakıldığında kamu binalarına, alt yapılara ve sivillere yönelik gerçekleştirdiği yaklaşık beş yüz saldırı eyleminde bulunduğu görülmektedir. Ayrıca PKK'nın, 2010 ile 2013 yıllarında polis hedeflerine yönelik saldırılara başlaması da önemlidir. Saldırı hedeflerinin polislere yönelik planlaması iki nedenden kaynaklanmaktadır. İlki PKK'nın çatışmalarını dağlardan şehirlere taşımasıdır. PKK, bu sayede toplumsal yıldırmaı sağlamayı planlamıştır. İkinci neden ise Suriye'de yaşanan olayları fırsat bilerek sözde özerklik ilan edebileceği fikridir. Bunun için Doğu ve Güneydoğu illerinde hendekler üzerinden bir terör geliştirmiş ve bu illeri "kontrol altına almaya" çalışmıştır. PKK'nın dağ çatışmalarından, şehir çatışmalarına geçişi ile birlikte polis güçleri de daha da önem kazanmaya başlamıştır. Bu sebeple askeri birimler ile polis teşkilatı arasında sıkı bir koordinasyon yürütölmeye başlanmıştır.⁷⁷

Değınilmesi gereken önemli bir noktada, Çözüm Süreci'nin bitmesiyle birlikte başlayan terör eylemleridir. Sürecin bitişı ile birlikte PKK'nın eylemlerinde ciddi bir artış görölmektedir. Özellikle terör saldırılarını meskün mahale yönlendirmişlerdir. Şehirde yaşayan siviller için çok büyük bir terör tehlikesinin oluştuğu görölmektedir. PKK, şehirlerde hendekler açarak terör eylemleri gerçekleştirmeye başlamış, daha sonralarında bombalı eylemlerle de büyük bir güvenlik tehlikesi oluşturmuştur. Burada PKK'nın en çok tercih ettiğı eylem ise silahlı saldırıları eylemleridir. 2004 ile 2009 yılları arasında terör örgütünün en çok kullandığı eylem türü ise patlamalar olmuştur. Bu dönemden sonra ise terör örgütü daha çok silahlı saldırılar ile eylem gerçekleştirmeye başlamıştır.⁷⁸

PKK'nın sivillere yönelik gerçekleştirdiğı bazı katliamların incelenmesi, bu örgütün eylemlerini ve tehlikesini analiz etmek için önemlidir.

- 1987 yılında Kılıçkaya Köyü Milan Mezrası katliamında 25 sivil hayatını kaybetmiştir. Bu sivillerden 14'ü çocuk, 11'i yetişkindir.

⁷⁷ Veysel Kurt ve Merve Dilek Dağdelen, "PKK'nın Hedef Seçimi", **PKK Terör Örgütünün Analizi Türkiye Terör Olayları Veri Tabanı (2004-2018)**, der. Hüseyin Alptekin, İstanbul: SETA Kitapları, 2019, s. 111-121.

⁷⁸ Talha Köse ve Merve Şahin, "PKK'nın Saldırı Türlerini Etkileyen Faktörler", **PKK Terör Örgütünün Analizi Türkiye Terör Olayları Veri Tabanı (2004-2018)**, der. Hüseyin Alptekin, İstanbul: SETA Kitapları, 2019, s.157-167.

- 1993 yılında gerçekleştirilen Başbağlar Katliamında, PKK tarafından 33 kişi öldürülmüştür. 28 kişi kurşuna dizilmiş, diğer 5 kişi ise canlı haldeyken ateşe verilerek öldürülmüştür.
- 1993 yılında 4 öğretmen, 2016 yılında Aybüke Yalçın öğretmen, 2017 yılında Necmettin Yılmaz öğretmen PKK tarafından öldürülmüştür.
- 1994 yılında Savur Katliamında 21 kişi PKK tarafından öldürülmüştür. Bu 21 kişiden 11'i çocuktur.
- 1995 tarihinde Hamzalı Katliamında 20 kişi öldürülmüştür. Öldürülenlerden çoğu kadın ve çocuklardan oluşmaktadır.
- 2016 yılında Ankara Merasim Sokak Saldırısında 29 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu saldırıda 87 kişi ise yaralanmıştır.
- Yine 2016 yılında gerçekleştirilen Ankara Güvenpark Saldırısında 36 kişi hayatını kaybetmiştir. 349 kişi ise bu saldırı neticesinde yaralanmıştır.⁷⁹

Ele alınan bu saldırılar, PKK'nın sivillere yönelik gerçekleştirdiği saldırılardan sadece bazılarıdır. Örneğin, gerçekleştirilen intihar saldırıları ve bombalı eylemler ile de siviller doğrudan hedef olarak alınabilmektedir. 2015 ile 2016 yılı arasında bombalı araçlarla gerçekleştirilen intihar saldırılarında 45 sivil vatandaş hayatını kaybetmiş, 489 sivil ise yaralanmıştır. Bu saldırılarda 62 asker-polis hayatını kaybetmiş, 356 asker-polis ise yaralanmıştır.⁸⁰ Gerçekleştirilen terör eylemlerinin hem güvenlik güçlerini hem de sivil insanların hayatlarına yönelik doğrudan tehdit oluşturduğu görülmektedir

3.2.2. DAESH Terör Örgütü Eylemleri

DAESH terör örgütünün kullandığı eylem türleri temelde ikiye ayrılmaktadır. İlki kendi etki alanında gerçekleştirdiği terör eylemleridir. DAESH, kendi etki alanında infaz etme yöntemiyle acımasız eylemler gerçekleştirmiştir. Bu infaz türleri arasında kafa kesme, yüksekten aşağıya atma ve ateşe verme şeklinde gerçekleştirilen eylemler daha çok tercih edilmektedir. Ayrıca zaman zaman bu infaz görüntüleri de

⁷⁹ Buğra Sarı ve Murat Tınış, **İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği**, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2018, s. 14.

⁸⁰ a.g.e., s. 18.

sosyal medyadan tüm dünya kamuoyuna paylaşılmıştır. Bir başka eylem çeşidi olarak, kadınların esir alınarak bir ganimet şeklinde paylaştırılmasıdır. Bu kadınlar köle olarak kullanılmaktadır. DAESH'in sadece Irak'ta köleleştirdiği insan sayısının 3 bin 500 olduğu ifade edilmektedir. Zorla aldıkları insanları köleleştirmenin yanında kendi saflarında savaşmaları için eğittikleri de görülmektedir. Özellikle çocuklar, zorla ailelerinden alınarak kendi militanları arasına katılmaları için kaçırılmıştır. Yalnızca Musul'da 800 ile 900 arasında çocuğun bu nedenle kaçırıldığı ifade edilmektedir. DAESH bu eylemlerini kendi etki alanları içerisinde gerçekleştirmiştir.⁸¹

İkinci olarak DAESH'in kendi etki alanları dışında gerçekleştirdiği eylemler vardır. Bu eylemlerde silahlı saldırılar, intihar eylemleri ve bombalı saldırılar öne çıkmaktadır. Bu saldırılar ile dünyanın birçok yerinde, onlarca eylem gerçekleştirmişlerdir. Bu saldırılarda çok sayıda sivil, hedef olarak seçilmiştir. Örneğin, 2016 yılında ABD'de bir DAESH militanı tarafından gerçekleştirilen silahlı saldırıda 50 kişi hayatını yitirmiştir, 53 kişi de yaralanmıştır. Örgüt gerçekleştirdikleri eylemleri kendi içinde "şehitlik eylemleri" olarak tanımlamıştır.⁸²

DAESH, uluslararası bir terör örgütüdür. Merkezi bir yapıdan organize edilen terör eylemlerinde bulunduğu gibi 'Yalnız Kurt' olarak adlandırılan ve tek başına hareket eden terör örgütü üyelerinin eylemleri de yaşanmıştır. 2002 ile 2016 yılları arasında gerçekleştirdiği terör eylemlerine bakıldığında 152 saldırının yaşandığı görülmektedir. Bu saldırılardan 22 tanesi 'yalnız kurt' eylemi olarak gerçekleştirilmiştir. DAESH tarafından gerçekleştirilen eylemler 34 farklı ülkede yaşanmıştır. DAESH tarafından Fransa'da 20, Türkiye'de 19, ABD'de 16, Almanya'da 12, Avustralya'da 10, İngiltere ve Ürdün'de 8 saldırı eylemi gerçekleştirilmiştir. Bu saldırılar neticesinde yaklaşık 2100 kişi yaşamını yitirmiştir.⁸³

DAESH'in, Türkiye'de gerçekleştirdiği eylemlere bakıldığında ise 14 terör eylemi ortaya çıkmaktadır. Bu eylemlerin 10 tanesi canlı bomba şeklinde gerçekleştirmiştir. Bu yönüyle DAESH, Türkiye'de en çok canlı bomba eylemlerinde bulunmuştur. Bunun yanında 1 bombalı saldırı ve 3 silahlı saldırıda da bulunmuştur. Bu eylemlerde 11 polis/asker ile birlikte toplamda 304 kişi yaşamını kaybetmiştir. 69 asker/polis ile birlikte 1.338 kişi yaralanmıştır. Gerçekleştirilen intihar saldırılarının

⁸¹ T.C. İçişleri Bakanlığı, **Türkiye'nin DAESH ile Mücadelesi**, 2017, s. 20- 21.

⁸² **a.g.e.**, s. 22-23.

⁸³ İskender Karakaya, "Küresel Terörizmin Dönüşümü: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) Örneği", **Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:38, Sayı:1, 2019, s.187.

yüzde 60'lık kısmında sivil hedeflerin hayatlarını kaybettikleri veya yaralandıkları görülmektedir.⁸⁴

DAEŞ tarafından Türkiye'de gerçekleştirilen terör eylemlerinden bazıları şöyledir;

- 2014 yılında Niğde'de gerçekleştirilen silahlı saldırı neticesinde 3 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu 3 kişiden biri sivil vatandaşdır. Aynı zamanda yaralanan 8 kişiden birisi de sivil vatandaşdır.
- 2015 yılında Şanlıurfa ilinin Suruç ilçesinde bombalı intihar saldırısı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırıda 34 kişi yaşamını yitirmiş, 86 kişi ise yaralanmıştır.
- 2015 yılında Ankara Tren Garı'nda bombalı iki intihar eylemi gerçekleşmiştir. Bu iki saldırıda 102 kişi yaşamını yitirmiş, 417 kişi ise yaralanmıştır.
- 2016 yılında Gaziantep'te düğün merasimine yönelik canlı bomba eylemi gerçekleştirilmiş ve bu saldırı neticesinde 56 kişi yaşamını yitirmiş, 94 kişi ise yaralanmıştır.
- 2016 yılında Sultanahmet Meydanı'nda gerçekleştirilen intihar saldırısında 13 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu 13 kişiden 12'si ise Alman vatandaşları turistlerdir.
- 2016 yılında İstiklal Caddesi'nde gerçekleştirilen intihar eyleminde 4 kişi yaşamını yitirmiştir. Bu 4 kişinin 3'ü İsrail, 1'i ise İran vatandaşıdır. Saldırıda 45 kişi de yaralanmıştır.
- 2016 yılında Atatürk Havalimanında üç ayrı intihar saldırısı gerçekleşmiştir. Bu saldırılarda 48 kişi yaşamını yitirmiştir. 240 kişi ise yaralanmıştır.
- 2017 yılında İstanbul'da ki 'Reina' isimli gece kulübüne yönelik silahlı saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırıda 39 kişi yaşamını yitirmiştir. 96 kişi ise yaralanmıştır.⁸⁵

DAEŞ'in Türkiye'de gerçekleştirdiği bazı terör eylemleri bunlardır. Lakin bunlarla sınırlı değildir. Örneğin, DAEŞ'in hedefleri arasında Türkiye'de olan gazeteciler de yer almaktaydı. Bu nedenle 2015 yılında İbrahim Abdulkadir, Firaz Hamadi ve 2016 yılında Naji Aljarf adlı gazeteciler DAEŞ tarafından öldürülmüştür.

⁸⁴ T.C. İçişleri Bakanlığı, **Türkiye'nin DAEŞ ile Mücadelesi**, 2017, s. 25.

⁸⁵ **a.g.e.**, s. 34- 43.

Ayrıca DAESH, Türkiye'nin sınırlarına yönelik roketatarlı ve havanlı saldırılarda da bulunmuştur.⁸⁶

DAESH tarafından Türkiye'de gerçekleştirilen eylemlere bakıldığında genellikle mekân olarak kalabalık yerler (miting alanları, kent merkezleri ve turistik yerler) seçilmiştir. HDP çizgisinde faaliyetlerde bulunanlar ile bazı radikal sol örgütler, DAESH'in genel hedefleri olmuştur. DAESH, kalabalıklara yönelik gerçekleştirdiği saldırılar ile can kaybını azami seviyeye çekmeyi planlamıştır. Bunun yanında hedef olarak aldığı gruplar ile Türkiye içerisinde siyasi, dini ve etnik bir kaos ortamı oluşturmaya çalışmıştır.⁸⁷

3.3. Türkiye'nin Terörle Mücadelesi

Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden ve ele alınan terör örgütlerinin yapısal olarak birbirinden farklı olduğu görülmektedir. Bu yapısal farklılık beraberinde farklı mücadele yöntemlerini getirmektedir. Örneğin, PKK ile mücadelede çoğunlukla askeri operasyonlar kullanılmıştır. PKK'nın yeni stratejisi olarak meskun mahal saldırıları ile bu yöneme ülke içindeki diğer güvenlik güçleri de daha aktif şekilde katılmaya başlamıştır. DEASH ile mücadelede ise daha yoğunluklu olarak istihbarat çalışmaları neticesinde polis operasyonları kullanılmıştır.⁸⁸

3.3.1. PKK Terör Örgütü ile Mücadele

PKK ile yapılan mücadelede Çözüm Sürecine gelinceye kadar yoğunluklu olarak askeri alanda operasyonlar gerçekleştirilmiştir. Türkiye, terör sorununu masada barışıl yollar ile çözmeyi denemiştir ve bunun için Çözüm Sürecini başlatmıştır. Çözüm Sürecinin başlaması ile üç aşamalı bir plan ortaya konulmuştur. Bu üç aşama;

⁸⁶ a.g.e., s. 45- 46.

⁸⁷ Murat Yeşiltaş vd., **Sınırdaki Düşman Türkiye'nin DAİŞ ile Mücadelesi**, İstanbul: SETA Yayınları, 2016, s. 34-35.

⁸⁸ Necdet Özçelik, "Türkiye'de Terör Tehdidi ve Terörle Mücadele", **Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejisi**, der. Hasan Basri Yalçın ve Fahrettin Altun, İstanbul: SETA Yayınları, 2018, s.118.

PKK'nın Türkiye sınırları dışına çekilmesi, Hükümet tarafından demokratik çerçevede reformların yapılması ve silah bırakan PKK'nın sivil ve siyasi yaşam içine katılması şeklinde çizilmiştir. Hükümet doğrudan PKK ile terör sorununu çözmek için masaya oturmuştur. Temmuz 2015'te Ceylanpınar'da iki polis memuruna yönelik gerçekleştirilen saldırı ve neticesinde polis memurlarının hayatlarını kaybetmeleri ile birlikte Çözüm Süreci bitmiştir.⁸⁹

Çözüm Sürecinin bitmesinin ardından bir kritik noktada “Hendek” olaylarıdır. PKK, şehirlere inerek ve bu şehirlerde hendekler kazarak “özyönetim” ilan etmeye çalışmıştır. Hendeklerin kazılması ve barikatların yapılmasında HDP'li belediyelerin iş makineleri kullanılmıştır. Bu olaylar Diyarbakır, Sur, Cizre, Yüksekova, İdil, Şırnak ve Nusaybin'de başlamıştır. PKK'lılar tarafından, Türkiye devletinin otoritesinin kabul edilmediği ve kendi kendini yönetecekleri ilan edilmiştir.⁹⁰ Devlet ise bu durum karşısında sert müdahalede bulunma yoluna gitmiştir. Güvenlik güçlerinin gerçekleştirdiği operasyonlarda 3.583 örgüt üyesi etkisiz hale getirilmiştir. Operasyonun diğer boyutlarında 10.326 kişi gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınanlardan 3.387 kişi ise tutuklanmıştır.⁹¹

Daha sonraki süreçte Türkiye, PKK ile verdiği mücadelede yoğunlaşmış ve birbiri ardına yurt içi ve yurt dışı operasyonları düzenlemiştir. Bu operasyonlarda 2016 ile 2018 yılları arasında PKK'nın sözde üst düzey yetkilileri yoğun olarak hedef alınmıştır. Bu iki yıllık dönem içerisinde yapılan operasyonlar ile PKK'nın 141 sözde üst düzey yöneticisi etkisiz hale getirilmiştir. Terörden Arananlar Listesindeki kategorik listelemeye göre bu 141 örgüt sorumlusunun; 13'ü Kırmızı kategori, 10'u Mavi kategori, 26'sı Yeşil kategori, 22'si Turuncu kategori ve 70'i Gri kategorilerde yer aldığı görülmüştür.⁹²

Türkiye, PKK ile etkin mücadele içerisine girmiştir. İçişleri Bakanı Süleyman Soylu'nun açıkladığı PKK'nın son 4 yıl içindeki silahlı terörist sayısındaki değişimi bu mücadeleyi daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. Soylu yaptığı açıklamada, silahlı terörist sayısının yüzde 83 oranında azaldığını ve 300'ün altına düştüğünü dile

⁸⁹ Talha Köse, Çözüm Sürecinin Yükseliş ve Düşüşü, **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, Cilt: 4, Sayı: 1, 2017, s. 17-18.

⁹⁰ Berat İnci, Diyarbakır Sur-Hendek Olayları, Öncesi, Sonrası ve Sonuçları”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl: 6, Sayı: 39, 2019, s. 591.

⁹¹ Deutsche Welle, “Hendek savaşlarında sona gelindi”, (29.05.2016).

⁹² Hüseyin Alptekin, Tuğba Sezgin ve Muhammet Akkuş, “PKK Terörü ile Mücadelede Yaşanan Can Kayıpları”, **PKK Terör Örgütünün Analizi Türkiye Terör Olayları Veri Tabanı (2004-2018)**, der. Hüseyin Alptekin, İstanbul: SETA Kitapları, 2019, s. 74.

getirmiştir. Aynı zamanda terör örgütüne katılımda da düşüşe işaret eden Soylu, “zaman zaman PKK’ya yıllık katılımların 5.558 gibi yüksek sayılarda olduğu” belirmiş ve bunun “2019 yılında 132, 2020 yılında 53 kişinin PKK’ya katılım sağladığını” ifade etmiştir. İkna edilerek teslim olan terörist sayısını ise 2020 yılında 243 kişi olduğunu ve teslim olan PKK’lıların, katılım sağlayanlardan neredeyse 5 kat daha fazla olduğu da ilave etmiştir.⁹³

Bu veriler PKK ile özellikle yurt içinde verilen mücadelenin etkinliğini ortaya koymaktadır. PKK, Türkiye’nin operasyonları sonucunda yeni katılımcı bulmakta güçlük çekmektedir. Bunun yanında örgüt içi çözümler ve Türkiye’nin ikna politikaları ile teslim olan PKK’lı sayısı da hızla artmaktadır.

3.3.2. DAESH Terör Örgütü ile Mücadele

Türkiye’nin DAESH ile mücadelesini üç mücadele alanı üzerinden değerlendirmek mümkündür. Birincisi, ‘Yabancı Terörist Savaşçıların’ akışının engellemesidir. İkincisi, DAESH’i besleyen finansal kaynakların önüne geçmektir. Üçüncüsü, askeri operasyonlar gerçekleştirmek, yerel kapasite artırımı ve eğitimin desteklenmesidir.

Yabancı Terörist Savaşçılara karşı mücadele içinde dört strateji ortaya konulmuştur. DAESH’e katılmak için Türkiye üzerinden geçmeye çalışan yabancı teröristler, Türkiye’ye yönelik ciddi bir tehdit oluşturmıştır. Türkiye ilk olarak bunun önüne geçmek için yabancı teröristlerin geldikleri kaynak ülkeler ile işbirliği sağlamaya çalışmıştır. Türkiye, özellikle yoğun olarak Avrupa’dan gelen yabancı teröristler için sıkı bir iş birliği ve istihbarat paylaşımının önemini dile getirmiştir. İkinci strateji ise risk analiz birimleri ve tehdit listesinin oluşturulmasıdır. Şüpheli görünen kişilerin Suriye ve Irak’a geçişlerinin önüne geçilmesi planlanmıştır. Bunun için ‘Risk Analiz Birimleri’ kurulmuştur. Üçüncü strateji ise yurt içi güvenlik operasyonlarıdır. Burada Türkiye içerisindeki örgüt üyelerine yönelik istihbarat toplanması ve operasyonlar ile ele geçirilmesi hedeflenmiştir. Dördüncü strateji ise Suriye sınırının fiziksel güvenliğini arttırmaktır. Bunun için ‘Sınır Fiziki Güvenlik Sistemi’ projesi planlanmıştır. Bu proje ile yüksek beton duvarlar, telli kafesler,

⁹³ Anadolu Ajansı, “İçişleri Bakanı Soylu: Örgüte katılım tarihin en düşük seviyesinde”, (09.03.2021).

devriye yolu gibi ciddi önlemler alınmıştır.⁹⁴ Yabancı terörist savaşıçılara karşı yapılan mücadelede bazı somut veriler şöyledir;

- 3069 kişi tutuklanmıştır. Bu tutukluların 1337 kişisi ise yabancı uyrukludur.
- Risk analiz birimleri kurulmuştur. Bu birimler 33 ilde 66 noktada faaliyet göstermiştir.
- Risk analiz birimlerinde şüphelilerden 4550 kişi sınır dışı edilmiştir.
- Çatışma bölgelerine girmeye çalışan 4957 kişi yakalanmış ve sınır dışı edilmiştir. Bu kişiler 99 farklı ülkeden gelmişlerdir.
- 53781 kişiye giriş yasağı konulmuştur. Bu kişiler 146 farklı ülkede yaşamaktadırlar.
- Yurt içinde faaliyet gösteren 12 dernek kapatılmıştır.
- 2564 farklı sosyal medya hesabı kapatılmıştır.⁹⁵

DAEŞ'e yönelik ikinci mücadele alanı ise finansmanın önüne geçmektir. DAEŞ, finansman olarak çeşitli yollar kullanmaktadır. Bunlar arasında yağma, soygun, petrol kuyuları, fidye gibi gelirleri olduğu gibi; yabancı terörist savaşıçılarının destekleri ve bağışlar gibi finansmanları da vardır. Türkiye ise bu finansman akışına karşı üç yol belirlemiştir. Bu üç yol; DAEŞ bağlantılı kimselerin gerçekleştirdiği kaçakçılığın engellenmesi, yabancı terörist savaşıçılarının desteklerinin önüne geçilmesi ve DAEŞ'in bankacılık sistemine eklemlenmesinin engellenmesidir.⁹⁶

DAEŞ'e yönelik üçüncü mücadele alanı ise askeri operasyonlardır. Türkiye burada iki yolu benimsemiştir. İlk olarak kendi meşru müdafaa hakkı çerçevesinde harekete geçerek operasyonlar gerçekleştirmiştir. İkinci olarak uluslararası koalisyon ile işbirliği içerisinde gerçekleştirilen ve Türkiye'nin aktif olarak katıldığı operasyonlar yer almaktadır.⁹⁷ DAEŞ, Suriye ve Irak'ta etkin olmuş bir örgüt olmasıyla birlikte yalnızca 'bölgesel' bir tehdit olmamıştır. DAEŞ zaman içerisinde dünyanın farklı yerlerinde gerçekleştirdiği terör faaliyetleri ile 'küresel' bir terör örgütü haline gelmiştir.⁹⁸ Bu sebeple DAEŞ'e karşı verilecek mücadele

⁹⁴ Murat Yeşiltaş vd., **Sınırdaki...**, s. 52-56.

⁹⁵ T.C. İçişleri Bakanlığı, **Türkiye'nin...**, s. 53-58.

⁹⁶ Murat Yeşiltaş vd., **Sınırdaki...**, s. 67.

⁹⁷ **a.g.e.**, s. 63.

⁹⁸ Uğur Yasin Asal, "Dış Politika Kurgusu Sürecinde Yeni Güvenlik Yaklaşımı: Türk Dış Politikasına Yansımalar", **Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 1, 2018, s. 43.

yöntemlerinde, terör örgütünün küresel niteliği dolayısıyla devletler ve uluslararası kuruluşlar arası işbirliği büyük önem taşımaktadır.

DAEŞ terör örgütünün kaynağı Türkiye'nin güney sınırlarıdır. Bu terör örgütü ile mücadele gerçekleştirmek için Türkiye'nin sınır ötesinde de askeri operasyonlarda bulunması gerekmiştir. Türkiye bu sebeple sınır içindeki mücadelesine ek olarak operasyonlarını terörün kaynağına yakın devam etme kararı alarak sınır ötesi hareketler planlamıştır. Bu çerçevede henüz kendine saldırı gerçekleşmeden DAEŞ tehdidini ortadan kaldırmak istemiş ve önleyici müdahale stratejisine geçiş yapmıştır.

IV. BÖLÜM: TÜRKİYE’NİN DEĞİŞEN STRATEJİSİ

4.1. Savunma Sanayindeki Gelişmeler

Devletlerin terörle mücadelede ve güvenliklerini sağlamada en önemli unsurlarından birisi savunma sanayileridir. Savunma sanayinin gelişmiş olduğu ülkelerde farklı araç gereçler ve silahlar üretilebilmektedir. Bu durum geniş bir savunma envanteri oluşturulmasını sağlamaktadır. Örneğin, kırsalda savaşmak ile şehirde savaşmak arasında kullanılan strateji ve silah bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Savunma sanayisinin gelişimi sayesinde devletler, farklı koşullara uygun farklı araç gereç ve silah kullanım imkanına da sahip olmaktadır.

Türkiye, sahip olduğu jeopolitik konumu ve tarihsel süreç içerisinde algıladığı tehditler neticesinde savunma gücünü de artırma yolunda adımlar atmıştır. Savunma sanayinin yıllar içerisinde gelişimi göz önüne alındığında, günümüz savunma sanayinde üretilen silahların sayısal büyüklüğü ikinci planda yer almaya başlamıştır. Savunma sanayinin ürettiği silahların niteliklerinin ön plana çıktığı döneme girilmiştir. Örneğin, bir ülkede kullanılan silahların, ne kadar o ülkenin inisiyatifinde kullanıldığı önemli bir durum haline gelmiştir. Türkiye’ye karşı verilen ve “Johnson Mektubu” olarak anılan ABD ultimatomu, bu durumu ortaya koymaktadır. Mektupta, Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahale etme girişimine karşı çok sert bir dil kullanılmıştır. Türkiye’nin Kıbrıs’a müdahale gerçekleştirmesi halinde NATO ve ABD’nin, Türkiye’yi Sovyetlere karşı korumayacakları dile getirilmiştir. Bunun yanında savunma sanayini de doğrudan ilgilendiren bir tehditte yer almaktadır. Buna göre Türkiye, ABD’nin verdiği silahları kullanamayacaktır.⁹⁹ Türkiye, kendisine ait olmayan silahların envanterinde yer almasına rağmen kullanılamamasını burada yaşamıştır.

⁹⁹ Hüseyin Çelik ve Uğur Özgökerü, “Johnson Mektubundan Trump Mektubuna Türkiye ABD İlişkileri”, *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, Cilt: 8, No: 1, 2020, s. 63.

Bu durum, savunma sanayinin ‘milli’ olma zorunluluğunu da ortaya koymaktadır. Devletler, kendi politikaları çerçevesinde bağımsız kullanabilecekleri bir silah envanterine sahip olmayı hedeflerler. Bu silahların vurucu gücüne ve ileri teknolojiye dayalı üretimleri de aynı şekilde önemlidir.¹⁰⁰ Bu gerçekleştirilemediği takdirde ya kullanılan silahlar ileri teknolojiden noksan olacak ya da silahların kendi envanterlerinde bulunmalarına rağmen, başka devletlerin izni dâhilinde kullanılacaktır.

Türkiye’nin sahip olduğu askeri envanterinin tarih içerisinde değişim yaşadığı görülmektedir. 1952 yılında NATO’ya üye olan Türkiye’ye yönelik büyük askeri yardımlar gerçekleştirilmiştir. Bu yardımlar, Türkiye’nin askeri kapasitesini artırmasına karşın milli bir savunma sanayinin kurulmasını olumsuz etkilemiştir. Nitekim değinilen Johnson Mektubu ile bu durum daha net şekilde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde Türkiye’nin askeri kapasitesi, NATO’ya bağımlı haldedir. 1974 yılındaki Kıbrıs Barış Harekatı ile birlikte Türkiye’ye yönelik ciddi silah ambargoları başlamıştır. Bu ambargolar neticesinde Türkiye, milli bir savunma sanayinin önemi daha net bir şekilde anlamış ve bunun oluşturulması için çeşitli adımlar atmaya başlamıştır. Günümüzde ise savunma sanayi kuruluşları ciddi oranda artmıştır. Bununla beraber roket, havacılık, zırhlı araç, mühimmat gibi alanlarda milli üretim kapasitesi de gelişmiştir. Askeri kapasitenin arttırılması için önemli bir alt yapı oluşturulmuştur.¹⁰¹ Bu adımlar neticesinde Türkiye ciddi atılımlar gerçekleştirmiştir. Türkiye’nin bugün savunma sanayinde millilik ve yerlilik oranı yüzde 70’ler seviyesine kadar çıkartılmıştır.¹⁰² Türkiye’nin savunma sanayinde ihracat oranı son 5 yıl içerisinde yüzde 30 artış göstermiştir. Savunma sanayinde gerçekleştirilen ithalat oranı ise yüzde 60 azalmıştır.¹⁰³

Bu durum açıkça göstermektedir ki Türkiye, savunma sanayi atılımlarını gerçekleştirirken ‘yerli ve milli’ üretime önem vermiş ve dışa olan bağımlılığını büyük ölçüde kapatmıştır. Hatta Türkiye, savunma sanayinde ihracatçı ülke konumuna gelmiş ve başka ülkelere satışlar yapmaya başlamıştır.

¹⁰⁰ Ahmet Murat Köseoğlu, Milli Savunma Sanayinde Yeniden Yapılanma ve Sosyal Politikalara Etkisi, (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Tezi), İzmir: 2010, s. 18.

¹⁰¹ a.g.e., s. 58-65.

¹⁰² Stratejik Düşünce Enstitüsü, "Savunma Sanayinde Yerlilik ve Millilik Oranımızı Yüzde 70’ler Seviyesine Çıkardık", (25.12.2020).

¹⁰³ TRT Haber, “Savunmada ihracat arttı ithalat azaldı”, (29.03.2021).

Savunma sanayinde atılan adımlar ile vurucu gücü yüksek ve ileri teknoloji silahların üretimi gerçekleştirilmiştir. Bu durum, Türkiye'nin ihtiyaç duyduğu askeri kapasitesini ciddi oranda arttırmıştır. Terörle mücadelede askeri operasyonların sık sık kullanıldığı Türkiye'de, askeri kapasitenin artırılması çok önemlidir. Farklı terör örgütlerinin, farklı yollar ile gerçekleştirdiği terör eylemlerine yönelik kullanılacak olan askeri seçeneklerde farklılaşmaktadır. Bu, beraberinde alternatif kapasiteye sahip olunmasını gerektirmektedir. Örneğin, bir ülke kendi sınırları dâhilinde kırsal alanda yaptığı operasyonlar ile şehirde gerçekleştirdiği operasyonlarda aynı askeri yolları kullanamamaktadır. Yine sınır ötesi operasyonlarda kullanılacak olan askeri yöntemler daha geniş bir kapasiteye ihtiyaç duymaktadır.

Savunma sanayinde gerçekleşen gelişmeler neticesinde, terörle mücadelede birçok yeni araç ve silah kullanılmaya başlanmıştır. Örneğin, terör örgütlerinin çok defa başvurduğu EYP düzenekleri ve bombalı saldırılara karşı EYP Tespit Robotları ve Bomba İmha Robotları geliştirilmiştir. Türk Savunma Sanayinin ürettiği veya proje olarak yürüttüğü araç ve silahlar kategori halinde değerlendirilebilir. Kara araçları içerisinde Altay, Akıncı, Kaplan, Poyraz, Tulpar gibi paletli zırhlı araçlar; Amazon, Arma 6x6, Cobra, Ejder, Hızır, Ilgaz, Kaya, Kirpi, Pars, Pusat Ural, Vuran, Yörük gibi tekerlekli zırhlı araçlar mevcuttur. Deniz araçları içerisinde Akdeniz Karakol Gemisi, Korvet, Milgem, Çıkarma Gemisi, Sismik Araştırma Gemisi, Ares, Albatros, Gökdeniz, Muhafız, Zargana gibi araçlar vardır. Hava araçları içerisinde Hürjet, Hürkuş, Milli Muharip Uçak, Atak, Anka, Bayraktar TB2, Karagöz, Karayel, Kargu, Göktürk gibi araçlar vardır. Füze sınıfında ise Atmaca, Bora, Bozdoğan, Bozok, Cirit, Gökdoğan, Hisar, Som, Yıldırım gibi araçlar vardır. Namlulu silahlar kategorisinde Korkut, Panter, Yavuz, Şahi, Tufan, Bora-12, MPT-55 gibi araçlar bulunmaktadır.¹⁰⁴ Bu ve daha yüzlerce geliştirilen savunma sanayi ürünleri ile Türkiye'nin askeri kapasitesi ciddi oranda artırılmıştır.

Artırılan askeri kapasiteden Türkiye'nin terörle mücadelesi de etkilenmiştir. Örneğin, SİHA ve İHA'ların üretimleri ile birlikte terör mücadelede başka bir dönem yaşanmaya başlanmıştır. Türkiye, terörle mücadelesinde özellikle kırsal ve dağlık alanlarda SİHA ve İHA'ların kullanımı ile kendi askeri personellerinin güvenliğini sağlamaktadır. Bu sayede askeri personele yönelik gerçekleştirilecek zararların

¹⁰⁴ T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayi Başkanlığı, "Türk Savunma Sanayii Ürün Kataloğu", 2019, s. 16-268.

önüne geçilmektedir. Aynı zamanda operasyonlarda kullanılan askeri personel sayısını da düşürmektedir. Askeri personel sayısının düşürülmesine karşın operasyonların etkinliği artmaktadır.¹⁰⁵

Türkiye, kendi İHA'larını üretmeden önce bu araçları kullanmaktaydı. Lakin İsrail örneğinde, alınan Heron ve Aerostar İHA'larını kullanmakta sorunlar yaşamıştır. SİHA konusunda da Türkiye, ABD'den 2008 yılında SİHA talebinde bulunmuştur. Lakin bu talep olumsuz karşılanmış ve Türkiye'ye satış yapılmamıştır. Bu durumlar Türkiye'nin kendi İHA ve SİHA'larının üretiminde hız kazanmasını sağlamıştır.¹⁰⁶

Türkiye, İHA'lar ile gerçekleştirdiği operasyonlarda sadece İHA'ları kullanmamıştır. Çünkü İHA'ların operasyonlarda tek başlarına kullanılmazlar. SİHA'lar ise taşıdıkları mühimmatlar sayesinde tek başlarına kullanılabilir niteliktedir. Türkiye'nin gerçekleştirdiği operasyonlar incelendiğinde İHA ve SİHA'lara operasyonlarda en çok eşlik eden araçların çoğunlukla F-16'lar ve helikopterler olduğu görülmektedir. SİHA'ların sahip olduğu mühimmatlar ile teröristlerin etkisizleştirilmesi ve teröristlere ait barınak ve depoların imha edilmesi sağlanmaktadır. İHA'lar ise uzun süreli gözlem yeteneğine sahiptir. Bu sayede sınırların güvenliği gerçek zamanlı şekilde takip edilebilmektedir.¹⁰⁷ Türkiye'ye yönelik eylem gerçekleştiren iki terör örgütü olan PKK ve DAESH'in sınır ötesinde de aktif olmaları sebebiyle İHA ve SİHA'lar önem taşımaktadır.

Türkiye, yurt içinde ve yurt dışında terör örgütlerine yönelik birçok operasyon düzenlemiştir. Düzenlenen bu operasyonlarda askeri teçhizatın temini sorunu ortaya çıkmıştır. Batılı ülkelerin, Türkiye'nin mücadele ettiği terör örgütlerine bakış açısı ve bu devletlerin, bu terör örgütlerini kendi diplomatik aracı olarak görmesi ve kullanması da sorunları artırmıştır. Bu durumda Türkiye, kendi milli savunma sanayine olan ihtiyacı görmüş ve gerekli adımları atmaya başlamıştır.¹⁰⁸

Türkiye savunma sanayi atılımlarında, komşu ülkelerden algıladığı tehditten çok terör örgütlerinden algıladığı tehditlere yönelik adımlar atmıştır. Terör

¹⁰⁵ Abdullah Erboğa ve Merve İrem Ayar, "Türkiye'de İHA-SİHA'ların Terörle Mücadelede Kullanımı ve Terörle Mücadeleye Etkileri", **PKK Terör Örgütünün Analizi Türkiye Terör Olayları Veri Tabanı (2004-2018)**, der. Hüseyin Alptekin, İstanbul: SETA Kitapları, 2019, s. 253.

¹⁰⁶ a.g.e., s. 254-257.

¹⁰⁷ a.g.e., s. 259-261.

¹⁰⁸ Bahattin Gökhan Topal, "Türkiye'de Terör Eylemleri ve Savunma Sanayii İlişkisi", **Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:4, Sayı:1, 2020, s. 76.

örgütlerinin İran, Irak ve Suriye gibi sınır ötesi komşu ülkelerdeki oluşumları, Türkiye'nin savunma sanayisinin de bu doğrultuda yönünü belirlemiştir. Nitekim üretilen ve modernize edilen araç ve silahlara bakıldığında bu durum görülmektedir. PKK, tarafından gerçekleştirilen karakol baskınlarına karşı, güçlendirilmiş “Kalekollar” yapılmıştır. Arazi operasyonlarında askeri personele karşı tehditleri azaltmak için İHA'lar kullanılmaya başlanmıştır. Mayın ve ERP'ler ile gerçekleştirilen saldırılara karşı korunaklı zırhlı araçlar üretilmiştir.¹⁰⁹ Bu ve buna benzer gelişmeler göstermektedir ki terör eylemleri, Türkiye'nin savunma sanayi ihtiyacını da şekillendirmiştir.

4.2. Sınır Ötesi Terör Tehdidi

PKK, 1979 ile 1998 yılları arasında Suriye'yi üs bölgesi olarak kullanmıştır. Bu yıllar arasında PKK, Suriye'nin özellikle kuzey kısmında kendine taban oluşturmuştur. Bu örgütün Suriye içerisinde yapılanmasında; PYD siyasi kanat, YPG/YPJ silahlı kanat, TEV-DEM ise toplumsal kanat¹¹⁰ olarak şekillenmiştir.¹¹¹ PKK, asıl kurulduğu Lübnan'dan ve daha sonra Suriye'den, Kandil bölgesine geçmeye başlamıştır. Irak'taki Bağdat yönetiminin zayıflığından faydalanan PKK, bölgeye yerleşmiş ve bu bölgede kendi ideolojilerinin iletilmesi konusunda fırsatlar yakalamıştır. Böylelikle, istikrarsız bir Irak neticesinde PKK kendine yayılma alanı bulmuştur. Bunun yanında DAESH'te aynı nedenle Irak'ta kolay hareket alanı bulmuştur.¹¹² Türkiye için kendi güney sınırlarında yaşanan bu tehditlerin varlığı önemli bir güvenlik meselesi olarak ele alınmıştır.

Türkiye, PKK tehdidine yönelik Irak sınırı içerisinde ilk büyük hareketini 1984 yılında gerçekleştirmiştir. Bu süreden itibaren zaman zaman bölgeye operasyonlar düzenlemeye devam etmiştir. Irak'a yönelik bu operasyonlarda binlerce

¹⁰⁹ a.g.e., s. 81-82.

¹¹⁰ Sonraki bölümlerde PYD olarak yapılan kısaltmalarda örgütün Suriye'de ki tüm kolları ve yaptıkları eylemler kastedilmektedir. T.C. Milli Savunma Bakanlığı'nın yaptığı açıklamalarda ise PKK/YPG olarak da ifade edilmektedir.

¹¹¹ T.C. İçişleri Bakanlığı, “PKK/KCK Terör Örgütünün Suriye Kolu: PYD-YPG”, 2017, s. 10-12

¹¹² Fatih Muslu, *Türkiye'nin Askeri Üs Stratejisi ve Irak*, İstanbul: SETA Yayınları, 2019, s. 9-10

terörist etkisiz hale getirilmiştir. Bu operasyonlarda askeri eğitim kampları, cephanelikler, depolar stratejik hedef olarak alınmıştır.¹¹³

PKK'nın, Türkiye sınırına yakın kamplar kurması ve bu kampları kullanarak sınırdan geçiş sağlaması Türkiye için büyük tehdit oluşturmuştur. Türkiye, sınır güvenliğine yönelik bölgede askeri üsler kurmuş ve bu üsleri istihbarata ve operasyonlara yönelik kullanmıştır.¹¹⁴ DAESH'inde bölgede yayılmaya başlaması ve Suriye'nin kuzeyinde yer alan bölgeyi etkisi altına alması ile birlikte, Türkiye'ye yönelik büyük bir tehdit oluşmuştur. Türkiye askeri üslerini bu defa DAESH'e karşı hem kendi askeri operasyonlarında kullanmış, hem de uluslararası koalisyon güçlerine DAESH ile mücadele kapsamında açmıştır.¹¹⁵ Bu durum Türkiye'nin DAESH ve diğer terör örgütleri ile mücadelede uluslararası işbirliğine verdiği değeri de göstermektedir. Özellikle DAESH'in uluslararası boyutta eylem gerçekleştiren bir örgüt olması, onunla mücadelede uluslararası işbirliğinin de önemini vurgulamaktadır.

4.2.1. Terör Saldırıları ve Terör Koridoru

Sınırın ötesinde Türkiye için önemli bir güvenlik meselesini de “terör koridoru” olmuştur. PKK'nın Suriye kolu olan PYD, Suriye'deki iç savaş sırasında kendine geniş bir hareket alanı açmıştır. Örgüt, Suriye'nin kuzey kesimlerine, Türkiye sınırlarına doğru yayılmıştır. Suriye'nin mevcut iç savaş sonrası parçalanması ile Türkiye'nin güney sınırlarında PYD terör oluşumunun hâkim olabileceği düşüncesi, Türkiye için büyük bir güvenlik meselesi haline gelmiştir. Bu durumda Türkiye ile PYD terör örgütü sınır komşusu olacaklardır. Ayrıca Suriye'nin kuzey bölgesinde bir terör koridoru oluşacaktır. Bu terör koridoru Akdeniz'e kadar açılacaktır. Türkiye ise bu konuya beka meselesi olarak bakmaktadır.¹¹⁶

Terör koridoru ile ilgili Cumhurbaşkanlığı düzeyinde yapılan açıklamalarda, “Suriye'nin kuzeyinde oluşturulmak istenen terör koridoruna müsaade

¹¹³ a.g.e., s. 11

¹¹⁴ a.g.e., s. 11.

¹¹⁵ Doğan Şafak Polat, “Türkiye'nin Suriye'nin Kuzeyindeki Askerî Harekâtının Amaçları ve Sonuçları”, *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Cilt: 16, Sayı: 33, 2020, s. 63.

¹¹⁶ Polat, a.g.e., s. 64.

edilemeyeceği” dile getirilmiştir.¹¹⁷ Terör koridoru Türkiye için terörle mücadelede ve dış politikada bir ‘kırmızıçizgi’ olarak kabul edilmiştir. Nitekim, Türkiye bu koridorun oluşturulmaması için askeri operasyonlar gerçekleştirmiştir.

Türkiye, ‘terör koridoru planına’ karşı ‘barış koridoru’ oluşturulmasını dile getirmiştir. Barış koridoru sayesinde; bölge terör örgütlerinden arındırılmış, sınır ve halkın güvenliği sağlanmış ve Türkiye’de ki Suriyeli göçmenlerin kendi topraklarına geri dönüşlerinin sağlanmış olacağı dile getirilmiştir.¹¹⁸

Türkiye için önemli bir tehditte Suriye’den yapılan saldırılardır. Bu saldırılar ile Suriye’ye yakın sivillerin yaşadıkları il ve ilçeler büyük tehdit altına girmiştir. Bu doğrultuda PYD tarafından siviller hedef alınarak saldırılar düzenlenmiştir. Bu saldırılar çoğunlukla roket ve havan topları ile gerçekleştirilmiştir. Örneğin, 2018 yılında 21 Ocak’tan itibaren 15 günlük sürede PYD tarafından yalnızca Hatay ve Kilis’e 94 havan saldırısı gerçekleştirilmiştir. Saldırıların 60 tanesi Hatay’a, 34 tanesi de Kilis’e yöneliktir. Bu saldırılar neticesinde 8 kişi yaşamını yitirmiş, 113 kişi ise yaralanmıştır.¹¹⁹ PYD, roketli ve havanlı saldırılarına sıklıkla tekrarlamıştır.

DAEŞ, Türkiye içerisinde ele alınan saldırılarının¹²⁰ dışında Suriye ve Irak topraklarında gerçekleştirdiği terör eylemleri ile de Türkiye’ye tehdit oluşturmuştur. Gerçekleştirdiği eylem türlerine bakıldığında; adam kaçırma, füze saldırısı ve karakol saldırısı şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. Ocak 2015 yılında Suriye sınırında görev yapan bir astsubay DAEŞ tarafından kaçırılmıştır. Daha sonrasında bu astsubay, MİT’in gerçekleştirdiği bir operasyon ile kurtarılmıştır. Temmuz, Kasım 2015 ve Ocak, Şubat 2016’da Gaziantep’te, Eylül 2015’te Kilis’te hudut karakollarına yönelik saldırılar düzelenmiş ve güvenlik güçleri ile çatışmalar yaşanmıştır. Kilis’e yönelik 2015 yılının Ocak ayında iki, Şubat ayında bir, Nisan ayında beş kez füze ile saldırı gerçekleştirilmiştir. Bu saldırılar Rus yapımı bir füze olan Katyuşa ile yapılmıştır. Saldırılarıdaki amaçlanan kazanıma bakıldığında, Türkiye ile Suriye arasındaki sınırdan rahatça giriş-çıkış yapmak ve sınır güvenliğini zaafa düşürmek ön plandadır.¹²¹

¹¹⁷ Anadolu Ajansı, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Sınırımızda Bir Terör Koridorunun Oluşmasına Rıza Göstermeyiz”, (02.09.2016).

¹¹⁸ Bloombertght, “Akar: Terör koridoru oluşturulmasına izin vermeyeceğiz”, (10.09.2019)

¹¹⁹ Anadolu Ajansı, “Terör Örgütü PYD/PKK’nın Katlettiği Hayatlar”, (06.02.2018).

¹²⁰ Bkz. Üçüncü Bölüm’deki “DAEŞ Terör Örgütü Eylemleri” başlıklı konu.

¹²¹ Murat Yeşiltaş vd., **Sınırdaki...**, s. 39.

DAEŞ, yalnızca Suriye topraklarında değil, Irak topraklarında da Türkiye'ye yönelik saldırılar gerçekleştirmiştir. Irak'taki Türk unsurlar 7 kez hedef alınmıştır. Bunların ikisi Musul'da, geriye kalanları ise Başika üssüne yönelik olmuştur. Musul'da, 2014 yılında 31 Türk Şoförün DAEŞ tarafından kaçırılması ve sonrasında serbest bırakılması eylemi gerçekleşmiştir. Aynı yılın Haziran ayında Türkiye'nin Musul'da bulunan Büyükelçiliği DAEŞ tarafından basılmış ve 49 konsolosluk görevlisi rehin olarak alınmıştır. Rehin alınan konsolosluk görevlileri Eylül ayında serbest bırakılmıştır. Bunun yanında DAEŞ, Aralık 2015'te iki defa, Ocak 2016'da bir defa, Mart 2016'da iki defa ve Nisan 2016'da bir defa Türkiye tarafından kullanılan Başika üssüne saldırı gerçekleştirmiştir.¹²² Bu saldırıların, terör örgütlerinin, Türkiye'nin bölgede olmasından duyduğu rahatsızlığı ve bu terör örgütlerinin kendilerine geniş yayılma alanlarının kapanması dolayısıyla gerçekleştirildiği görülmektedir.

4.2.2. Suriyeli Sığınmacılar Sorunu

Türkiye'nin Suriye'den tehdit algıladığı bir diğer mesele ise kitlesel göç tehdididir. Suriye'de yaşanan iç savaşta binlerce ölüm ve yaralanma yaşanmıştır. Bunun yanında 21 milyon nüfusa sahip Suriye'de, 13 milyon Suriyeli evlerinden kaçarak göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye, Suriye ile arasındaki 910 kilometrelik sınırından gelen göçmenlere insani yardımda bulunmuştur. Türkiye, bu göçmenlere sınır kapılarını açmıştır. Avrupa Birliği, Türkiye ile arasındaki görüşmelerde, Türkiye'nin göçmenleri kendi ülkesinde tutması ve göçmen akınını durdurması için yardım etme sözü vermiştir. Lakin Türkiye'den yapılan açıklamalarda bunların yetersizliği dile getirilmiştir. Türkiye, göçmenler konusunda 40 milyar dolardan fazla harcama gerçekleştirmiştir.¹²³

Türkiye, 2011 yılından itibaren büyük bir göçmen/sığınmacı akınına uğramıştır. Bu durum Türkiye içerisinde hem ekonomik, hem sosyal, hem de asayiş sorunlarına neden olmuştur. Mart 2021 yılı itibari ile Türkiye'de kayıtlı olan 3

¹²² a.g.e., s. 40.

¹²³ Hüseyin Yeltin, "Türkiye'nin Suriye Krizine Karşı Güvenlik Arayışlarına Bir Örnek: Fırat Kalkanı Harekâtı", *International Academic Journal*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2018, s. 54-55.

milyon 665 bin 946 Suriyeli bulunmaktadır. Geçici barınma merkezlerinde kalan Suriyelilerin sayısı 57 bin 502'dir. Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların yalnızca yüzde 1,5 gibi bir oranı kamplarda yaşamaktadır. Suriyeli sığınmacıların yüzde 98,5 gibi bir oranda şehirlerde yaşamaktadır. İl bazında bakıldığında en çok Suriyelinin (523.859 kişi) İstanbul'da olduğu görülmektedir. İstanbul'un nüfusu göz önüne alındığında, Suriyelilerin genel nüfus içerisinde yüzde 3,4'lük bir kısmı oluşturduğu görülmektedir. Kilis'te ise 105.643 Suriyeli bulunmaktadır. Kilis'in nüfusu göz önüne alındığında nüfusun yüzde 74,6'sını Suriyeliler oluşturmaktadır. 2019 yılında yapılan açıklamada, Türkiye'ye gelen Suriyelilerden 110 bin kişiye Türk vatandaşlığı verildiği ifade edilmiştir. Yine 2019 yılında yapılan açıklamada Türkiye'de doğan 450 bin Suriyeli bebeğin olduğu belirtilmiştir.¹²⁴

Suriyelilerin şehirlere yerleşmeleri ile sosyal uyum sorunları da ortaya çıkmıştır. Suriyeliler yerel halktan farklı bir dile, farklı bir kültüre ve dolayısıyla farklı bir yaşam tarzına sahiptir. Suriyeliler, bu toplumsal farklılık neticesinde yerel halk tarafından tepki ile karşılaşmışlardır. Yerel halk, Suriyelilerin kalabalık yaşamalarından ve gürültü yapmalarından şikâyet etmiştir. Çok eşliliğin ve çocuk istismarının artış göstermesi de Suriyelilere yönelik tepkileri arttırmıştır. Ayrıca Suriyelilerin, yerel halk tarafından "savaştan kaçan korkaklar" olarak nitelendirilmesi de aradaki gerginliği oluşturan nedenlerden biridir. Bunun yayında Suriyeliler ve yerel halkın aynı dini duyguları paylaşmaları, sosyal uyumda yardımcı rol oynamıştır. Din kardeşliği çerçevesinde yerel halk tarafından Suriyelilere yönelik yardımlarda da bulunulmuştur.¹²⁵ Bu doğrultuda 'Ensar' ve 'Muhacir' kavramları, misafir Suriyeliler ve ev sahibi Türk halkı üzerinden değerlendirilmiştir. Türk yetkililer tarafından yapılan açıklamalarda da bu kavramların altı çizilmekte ve Türkiye'ye gelen göçmenlere yönelik politikanın eksenini 'Ensar-Muhacir' ilişkisinin oluşturduğu söylenmektedir.¹²⁶

Suriyeli göçmenlerin Türkiye ekonomisine de etkileri olmuştur. Suriyeli göçmenlerin ucuz işgücü nedeniyle Türkiye'de işçi ücret düşüklüğü yaşanmıştır. Ekonomik olarak halkın orta ve alt kesimi bu ucuz iş gücü neticesinde oluşan ücret düşüklüğünden etkilenmiştir. Göçmenlerin şehirlerde kiraya çıkması ve kira

¹²⁴ Mülteciler Derneği, "Türkiye'deki Suriyeli Sayısı Mart 2021", (10.04.2021).

¹²⁵ Zahir Kızmaz, "Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç", **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt: 7, Sayı: 2, 2018, s. 414-416.

¹²⁶ Birgün, "Bakan Soylu'dan Suriyeliler Açıklaması", (02.08.2019).

piyasasında artışın görülmesi de özellikle orta kesim için olumsuz sonuçlar doğurmuştur.¹²⁷ Yerel halkın, Suriyelilere yönelik olumsuz tavırlarının ekonomik nedenleri olarak; ücretlerinin düşmesi, kiralarının artması ve işsizliğin yükselmesi olarak görülmektedir.

Suriyeli göçmenlerin oluşturduğu bir başka sorun ise güvenlidir. Suriye’den gelen göçmenlerin kaçak yollarla içeri girmesi, ‘açık kapı’ politikası ile kaçak ve kayıtsız girişlere neden olmuştur. Kayıt altına alınarak takip edilemeyen bu durum, devlet ve toplum açısından bir güvenlik zafiyeti olarak değerlendirilmiştir. Aynı dönemde gerçekleştirilen terör eylemleri (canlı bomba, havan ve bombalı saldırı) de bu düşüncenin oluşmasında etkili olmuştur.¹²⁸

Bunların yanında Türkiye’nin Suriyelilere yönelik bakışında etkili olan başka konularda bulunmaktadır. Suriyeliler konusunun günlük siyasetin bir parçası haline getirilmesi, bireysel olayların sosyal medyada tüm Suriyelilere mal edilerek paylaşımların yapılması, Suriyelilere karşı önyargıların olması veya yeni önyargıların oluşması, Suriyelilere vatandaşlık verilmesi, ücretsiz hizmetlerden faydalanması¹²⁹ gibi konular Suriyeliler ile Türk vatandaşları arasındaki ilişkileri olumsuz etkilemiştir.

4.3. Terörle Mücadelede Sınır Ötesi Askeri Operasyonlar

Suriye’de yaşanan iç savaş neticesinde ortaya ciddi bir güç boşluğu çıkmıştır. Suriye içerisinde birçok muhalif unsur bu güç boşluğundan yararlanarak gelişim sağlamıştır. Bu unsurlar arasında PKK/PYD ve DAESH terör örgütlerinin oluşumu, gelişimi, eylemleri ve Türkiye’ye yönelik tehditleri de artarak devam etmiştir. Aynı zamanda bu terör örgütleri bölge halkını göçe zorlamış ve bu göçmenlerin Türkiye’ye sığınmasına neden olmuştur. Türkiye’nin aldığı Suriyeli sığınmacılar sosyal, ekonomik ve asayiş sorunları yaratmıştır. DAESH, PKK/PYD terör örgütlerinin kendine yönelik tehditleri ve göçmenlerin oluşturduğu durum,

¹²⁷ Erol Özdemir, “Suriyeli Mülteciler Krizinin Etkileri”, **ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 1, Sayı: 3, 2017, s. 126-127.

¹²⁸ Hakan Ömer Tunca ve Ahmet Karadağ, “Suriye’den Türkiye’ye Göç: Tehditler ve Fırsatlar”, **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**, Cilt: 28, Sayı: 2, 2018, s. 60

¹²⁹ İNSAMER, “Türklerle Suriyeliler Arasındaki Gerilimin Nedenleri, Etkileri ve Çözümü”, (22.05.2019).

Türkiye'yi harekete geçirmiştir.¹³⁰ Bu doğrultuda Türkiye 2016-2017 yılında Fırat Kalkanı Harekâtı, 2018 yılında Zeytin Dalı Harekâtı, 2019 yılında Barış Pınarı Harekâtı gerçekleştirmiştir. Türkiye bu harekâtlarda sınır ötesindeki terör örgütlerinin saldırılarını eyleme geçmeden önlemeyi ve bölgeyi bu terör örgütlerinden temizlemeyi hedeflemiştir.

Türkiye'nin, Suriye sınırı göz önüne alındığında, burada üç stratejik bölgenin ve iki terör örgütünün olduğu görülmektedir. Birinci bölge; Suriye'nin Irak sınırından başlayarak Fırat Nehri'ne kadar gelmektedir. Bu bölge, batıda Ayn el-Arap ve doğuda Heseki'den oluşmaktadır. Burada Amerika'nın korumasındaki PKK/PYD unsurları mevcuttur. İkinci bölge; Fırat Nehri'nin batısındaki Cerablus ve Azez arasındaki bölgedir. Bu bölgede DAESH unsurları bulunmaktadır. Üçüncü bölge ise; Suriye'nin batısında bulunan Afrin bölgesidir. Burada da PKK/PYD unsurları mevcuttur. PYD/PKK'nın kontrolünde bulunan iki alan, DAESH'in ardından 'terör koridoru' olarak birleştirilmek istenen bölgeyi oluşturmaktadır.¹³¹

Fırat Kalkanı Harekâtı, Zeytin Dalı Harekâtı ve Barış Pınarı Harekâtı Suriye'de sınır ötesinde gerçekleştirilmiştir. Birçok nedene bağlı olarak terör örgütlerinin kaynakları hedef olarak seçilmiş ve Türkiye'nin güvenliği için terör örgütleri ile önleyici müdahale çerçevesinde mücadeleye girilmiştir.

4.3.1. Fırat Kalkanı Harekâtı

Suriye iç savaşı ile ortaya çıkan durumlar neticesinde, Türkiye ciddi güvenlik tehditlerine maruz kalmıştır. DAESH'in Türkiye içerisinde gerçekleştirdiği eylemler ve Azez-Cerablus hattının kontrolünü ele geçirmesi ile birlikte Türkiye için askeri müdahale zorunlu bir hal almıştır. Elde ettiği toprak kontrolleri sayesinde DAESH, Türkiye sınırına yakın illere ve askeri hedeflere yönelik saldırılar gerçekleştirmiştir. Zaten Türkiye içerisinde kanlı eylemler gerçekleştirmesi ve sınır ötesinden füze saldırılarında bulunulması, DAESH'i büyük bir tehdit olarak ortaya koymaktadır.

¹³⁰ Yeltin, **a.g.e.**, s. 207.

¹³¹ Hasan Basri Yalçın, **Asimetrik Savaş: Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı**, İstanbul: SETA Yayınları, 2020. s. 235.

Türkiye bu tehdide karşı askeri müdahale planları hazırlanmış ve operasyona başlanmıştır.¹³²

Türkiye için bir diğer güvenlik meselesi ise PKK/PYD ve terör koridorudur. PKK/PYD, Suriye’de ki iç savaştan ve Irak’ta ki güç boşluğundan yararlanarak bölgede yayılmayı planlamıştır. PKK/PYD, Türkiye’nin güney sınırlarında oluşturmak istediği özerk bölge ile doğrudan Türkiye’yi tehdit eder hale gelmiştir. Türkiye bu meseleyi ‘terör koridoru’ olarak değerlendirmiş ve örgütün Fırat’ın batısına geçmesi ile bu koridorun oluşacağını dile getirmiştir. Türkiye, bu duruma karşı PKK/PYD ile de mücadele etmek için harekete geçmiştir.¹³³

Türkiye, sınır ötesindeki terör yuvasına karşı ‘ileri konuşlanma’ yöntemi ile mücadele etmeyi tercih etmiştir. Özellikle Cerablus-Azez bölgesinde bulunan DAESH’in, sınırdan kırk kilometre uzağa itilmesi bu noktada önem taşımaktadır. DAESH’ten kurtarılan yerlere, hareketin adıyla da özleşen bir ‘kalkan’ yerleştirmek planlamıştır. Türkiye, ileri konuşlanma yöntemini sınırsız bir ilerleme olarak kurgulamamıştır. Amaçlanan şekliyle, sınırdaki terör örgütleri ile arasına bir ‘kalkan’ yerleştirmeye yetecek düzeyde ileri konuşlanmıştır. Nitekim Türk Silahlı Kuvvetleri’nin tespit ve imha kabiliyetine uygun bir strateji benimsenmiştir.¹³⁴ Bu sayede Türkiye kendi sınırının ötesine geçerek, terörle mücadelede ileri konuşlanma yöntemi ve önleyici müdahale stratejisini birlikte uygulamaya başlamıştır. Türkiye, uyguladığı önleyici müdahale ile ve ona eşlik eden ileri konuşlanma ile terörle mücadelesinde yeni bir stratejiye geçiş yapmıştır.

Türkiye, hareket öncesinde ve sonrasında yapacağı harekate yönelik birçok açıklama gerçekleştirmiş. Cumhurbaşkanı Erdoğan, Fırat Kalkanı Harekatının amacını “sınır boyundaki terör örgütlerinin, Türkiye ve Türk vatandaşları için tehdit olmaktan çıkartılması” olarak ifade etmiştir.¹³⁵ Bunun yanında Fırat Kalkanı Harekatı ile ilgili yapılan resmi kurumların açıklamalarında hareketin amaçları şöyle ifade edilmiştir;

- Türkiye için tehdit oluşturan PKK/PYD ve DAESH terör örgütleri ile mücadelenin kararlılıkla sürdürülmesi,

¹³² Murat Yeşiltaş, Merve Seren ve Necdet Özçelik, **Fırat Kalkanı Harekatın İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alınan Dersler**, İstanbul: SETA Yayınları, 2017, s. 13-16.

¹³³ a.g.e., s. 17.

¹³⁴ Yalçın, **Asimetrik...**, s. 191-231.

¹³⁵ Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, "Fırat Kalkanı Operasyonunun Amacı; Terör Örgütlerinin Ülkemiz İçin Bir Tehdit Olmaktan Çıkarılmasıdır", (02.09.2016).

- DAES tarafından Türkiye'nin sınır illerine yönelik tehdidinin önlenmesi,
- PKK/PYD tarafından oluşturulmak istenen terör koridoruna izin verilmemesi ve gerektiğinde her türlü imkan ile mücadele edilmesi,
- Suriyelilerin göç sorunun önüne geçilmesi,
- PKK ile hem sınır içinde hem de sınır ötesinde etkin mücadelenin devamlılığının sağlanması,
- Özgür Suriye Ordusu'nun desteklenerek bölgede ortak hareket edilecek bir gücün oluşturulması,
- DAES ile mücadelede, etkinliğini uluslararası alana somut olarak göstermek¹³⁶
- Suriye'de ki iç savaştaki duruma yönelik, uluslararası işbirliğine hazır olduğunu vurgulamaktadır.¹³⁷

Nitekim tüm amaçlar doğrultusunda terör örgütlerinin bölgeden temizlenmesi ve Türkiye için tehdit olmaktan çıkartılması öngörülmüştür.

Türkiye, Fırat Kalkanı Harekatını başlatırken bazı olumsuz durumlar da söz konusu olmuştur. Bunlar biri, 15 Temmuz darbe girişiminin atlatılması ve TSK'nın toparlama sürecinde bulunması, harekatın hemen öncesinde gerçekleştirmiştir. Bir diğer olumsuzluk ise, Özgür Suriye Ordusunun kendi içinde rekabet eden güçlerden oluşması ve yapılandırılmış, düzenli bir orduya sahip olmayan bir partner olması sayılabilmektedir. Yine harekatın Türkiye sınırları dışında gerçekleştirilmesi de koordinasyon ve istihbarat anlamında zorluklar doğurmuştur. Lakin Türkiye, bu olumsuzlukların başarılı bir şekilde üstesinden gelmiştir.¹³⁸ Türk Silahlı Kuvvetleri hızla toparlanmış, Özgür Suriye Ordusu'na yönelik yapılandırma faaliyetleri ve eğitimleri başlamış, koordinasyon ile ilgili sorunlara yönelik ciddi planlamalar yapılmıştır.

Olumsuz koşulların olmasına karşı harekat öncesinde olumlu gelişmeler de yaşanmıştır. Türkiye ile Rusya arasındaki uçak düşürme krizi sonrası ikili ilişkilerde yaşanan gerginlik son bulmuştur. Harekatta Rusya ile ilişkilerin iyileştirilmesi önemli bir yer kapsamaktadır. Bunun yanında Türk-İsrail ilişkileri de operasyonun

¹³⁶ Recep Kaya, "Harekâtlar Ekseninde Türkiye'nin Suriye'de Terörle Mücadelesi", **Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 2, Sayı:2, 2020, s. 148.

¹³⁷ Milli Güvenlik Kurumu Genel Sekreterliği, "30 Kasım 2016 Tarihli Toplantı".

¹³⁸ Kaya, **a.g.e.**, s. 150.

hemen öncesinde iyileştirilmiştir. 15 Temmuz darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlanması ile Türk kamuoyunda birlik ve beraberlik sağlanmıştır. Bu birlik hükümete, muhalefetine destek vermesini getirmiştir.¹³⁹ Bu yaşanan gelişmeler ile harekatın seyri ve planlaması olumlu bir süreçte gerçekleşmiştir.

Fırat Kalkanı Harekatı 216 gün sürmüştür. Harekat ile amaçlanan hedeflerin büyük kısmı başarılı şekilde gerçekleşmiştir. Fırat Kalkanı Harekatı'nın bitmesi ile birlikte şu sonuçlar ortaya çıkmıştır;

- Cerablus, El-Bab, Dabık gibi stratejik alanlar TSK ve ÖSO hakimiyetine girmiştir.
- 2015 km² terörden temizlenmiş ve güvenli hale getirilen bu alanlara Suriyeli mültecilerin bir kısmı dönüş yapmıştır.
- DAESH mensubu 2705 terörist, PKK/PYD mensubu 344 terörist etkisiz hale getirilmiştir.
- Türk Silahlı Kuvvetleri'nden 67 asker hayatını kaybetmiş, 245 asker ise yaralanmıştır. Türkiye ile birlikte hareket eden Özgür Suriye Ordusu'ndan ise 600 asker hayatını kaybetmiş, 2000 üzerinde asker yaralanmıştır.
- DAESH askeri ve stratejik açıdan büyük bir güç kaybetmiştir.
- DAESH'in boşalttığı bölgelere PKK/PYD girmiştir.
- Türkiye, 15 Temmuz darbe girişimi sonrasında hala güçlü bir ordunun olduğunu ispatlamıştır.
- Terör koridoru oluşturulmasına büyük bir darbe indirilmiştir.
- Türkiye, göçmenler için hayata geçirilen güvenli bölge yaklaşımı ile rol model olmuştur.
- DAESH, Türkiye sınırlarından tamamen atılmıştır.
- Türkiye, askeri operasyon gerçekleştirerek hem sahada hem de masada olacağını göstermiştir.¹⁴⁰

Harekatın sonuçları değerlendirildiğinde, Türkiye istediği ve amaçladığı birçok şeyi başarmıştır. DAESH'in sınırdan uzaklaştırılarak füze ve havan saldırı gerçekleştirmesinin önüne geçilmiştir. Ayrıca DAESH'e vurulan darbe ile terör

¹³⁹ Mustafa Özalp, "Türkiye'nin Suriye'ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu", **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 18, 2018, s. 180.

¹⁴⁰ a.g.e., s. 150-151.

örgütünün büyük bir güç kaybetmiştir. Türkiye sınırında bulunan ve terör tehdidi oluşturan birçok terörist etkisiz hale getirilmiştir. Özgür Suriye Ordusu eğitilmiş ve operasyonda yerel güç olarak Türkiye'nin yanında yer almaya başlamıştır. Türkiye'nin Suriyeli göçmen sorunu içinde güvenli bir bölge oluşturulmuştur.

Türkiye'nin Suriyeli mülteciler için güvenli bölge oluşturma çabası önemlidir. Ciddi oranda Suriyeli mülteciye sahip olan Türkiye, Fırat Kalkanı Harekatı sonrası bu mültecilere kendi vatanlarında güvenli bir alan sunmuştur. Bunun neticesinde Cerablus'a 44.106, diğer bölgelere ise 145.000'den fazla Suriyeli dönüş yapmıştır.¹⁴¹ Türkiye, oluşturduğu güvenli bölgede kamplar kurmuştur. Bu kamplar başlangıçta ihtiyaçları karşılasa da, güvenli bir ortam sunduğu için Suriye içindeki farklı yerlerden de göç almıştır. Fırat Kalkanı Harekatı sonrası Türkiye'nin bölgeyi güvenliğe alması ile birlikte Türk yardım kuruluşları da bölgeye gelerek insani yardımlarda bulunmuştur.¹⁴² Bu güvenli bölge, Türkiye tarafından hareket öncesinde planlanmış ve bölgede barışın tahsisi için önemli bir adım olarak görülmüştür. Harekatlar sonrası oluşturulan bu güvenli bölgeler ayrı bir başlık olarak daha detaylı şekilde ele alınacaktır.

4.3.2. Zeytin Dalı Harekatı

Türkiye, güney sınırında yaşanan gelişmeler sonucunda Fırat Kalkanı Harekatını düzenlemiştir. Bu harekatta DAESH ve PKK/PYD unsurları hedef alınmış olması karşı odak hedefi DAESH unsurları oluşturmuştur. Fırat Kalkanı Harekatı sonrasında sınırdan temizlenen DAESH'in yerine bir başka terör örgütü olan PKK/PYD tehdidi kendini hissettirmiştir. Türkiye'nin sınır hattına yönelik tavrı nettir; hiçbir terör örgütünün sınırında faaliyet göstermesine izin vermeyecektir. Türkiye'nin sınır ötesi tehdidin merkezini PKK/PYD unsurları alınmıştır.¹⁴³ Bu doğrultuda Türkiye, 20 Ocak 2018 tarihinde Zeytin Dalı Harekatını başlatmıştır.

¹⁴¹ T.C. İçişleri Bakanlığı, **Türkiye'nin...**, s. 63.

¹⁴² Cansu Atıcı ve Aslı Aslan, "Fırat Kalkanı Bölgesi: Barış İnşa Süreci", **İNSAMER**, 2018, s. 4-5.

¹⁴³ Aytaç Kadioğlu, "Zeytin Dalı Harekatı: Türkiye'nin Suriye'ye Sınır Ötesi Operasyonu ve Meşru Müdafaa Hakkı", **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 41, 2020, s. 211.

PKK/PYD, Türkiye'nin güney sınırlarında yer alan Afrin'de 2012'den beri etkinlik kazanmıştı. PKK/PYD'nin bu varlığı Türkiye için tehdit olarak algılanmaktaydı. Askeri hareketin düzenlenmesinden önce Türk yetkililerin bu hususta diplomatik girişimleri olmuştur. ABD ile PKK/PYD doğrudan ve dolaylı olarak irtibatlıydı. Türkiye bu irtibatın kesilmesini istedi. Rusya ile PKK/PYD arasında angajman bulunmaktaydı. Türkiye bu angajmanın sona erdirilmesini istedi. Böylelikle Türkiye, operasyon öncesinde Suriye'deki etkin iki güç olan Rusya ve ABD'ye karşı ikna süreci yürütmüştür. Harekata giden süreçte Rusya ile askeri ve diplomatik çabalar önem taşımaktaydı.¹⁴⁴ Harekatın başlamasının ardından Rusya'nın Dışişleri bakanı Lavrov bir açıklamada bulunmuş ve "ABD'nin tek taraflı hareket ettiğini, bu duruma karşı Türkiye'nin çıldırdığını" dile getirmiştir. Rusya, hareketin gerçekleştirilmesinden rahatsız olmamıştır. Türkiye-ABD arasındaki PYD/PKK sorununda Türkiye'nin yana davranmıştır.¹⁴⁵

Türkiye tarafından hareketin amaçları şöyle ifade edilmektedir;

- Güney sınırlarında bulunan terör örgütlerini etkisiz hale getirmek,
- Sınır güvenliğini tesis etmek,
- Suriyelilere güvenli alanlar oluşturarak, anavatanlarına dönmelerini sağlamak,
- Suriye'den gelebilecek tüm tehditlere karşı askeri karşılığın verileceğini uluslararası camiaya göstermek.¹⁴⁶
- Sınır ötesinden gerçekleştirilen füze ve havan saldırılarının önüne geçilme.¹⁴⁷

Türkiye, Zeytin Dalı Operasyonu'nu, Özgür Suriye Ordusu ile birlikte gerçekleştirmiştir. Hava desteği ile PKK/PYD'ye ait sığınak, depo ve kamp alanları bombalanmıştır. Kara desteği ile roket atışları gerçekleştirilmiştir. Bu destekler sonucu ÖSO ve TSK'nın ilerleyişi hız kazanmıştır. Operasyon güney sınırının tamamı kapsayacak nitelikte olmamıştır. Hatta oldukça dar tutulmuş ve Afrin hedef alınmıştır. Afrin, PKK/PYD'nin Suriye'deki merkezi haline gelmesi nedeniyle bu

¹⁴⁴ Necdet Özçelik ve Can Acun, **Terörle Mücadele Yeni Safha: Zeytin Dalı Harekatı**, İstanbul: SETA Yayınları, 2018, s. 11.

¹⁴⁵ TASAV, "Rusya'nın Zeytin Dalı Harekâtına Yönelik Tutumu", (29.01.2018).

¹⁴⁶ Savunma Sanayi Org, "Zeytin Dalı: Afrin ve Ötesi", (08.02.2018).

¹⁴⁷ Kadioğlu, **a.g.e.**, s. 219.

operasyonun hedef noktasını oluşturmuştur.¹⁴⁸ Afrin, PKK/PYD terör örgütü için stratejik bir öneme de sahiptir. Örgütün bu stratejik noktayı Akdeniz’e açılan bir yol olarak kullanılabilmesi ve Suriye’de ilan edilen üç kanton bölgeden (Kobani, Afrin ve Cizire) biri olması da hareketin bu noktaya yapılması açısından önemlidir.¹⁴⁹

Zeytin Dalı Harekatı 3 aşama halinde yapılmıştır. Birinci aşamada terör unsurları karadan ve havadan yoğun ateş altına alınmıştır. Öncelikle sınır hattı güvenliğinin kontrolü sağlanmıştır. Birçok hedefin imha edilmesi ile birlikte örgütün direnç noktaları kırılmış ve geri çekilmek zorunda kalmıştır. Bu aşamada stratejik birçok bölge ve yaşam alanı kontrol altına alınmıştır. İkinci aşamada Afrin içerisinde şehir savaşının uzun süreli yaşanacağı düşünülmüş lakin böyle olmamıştır. 5 gün içerisinde bu aşama tamamlanmıştır. Bunun nedeni ise teröristlerin savaştan kaçmalarıdır. Kaçarlarken mühimmat ve araçlarını dahi bırakmak zorunda kalmışlardır. Üçüncü aşama, Afrin şehir merkezinin terörden ve etkisinden kurtarılması sürecidir. Yerel halkın ihtiyaçlarına göre hizmet faaliyetlerine başlanmıştır. Savaş sebebiyle bölgeden kaçmak zorunda kalanlara yönelik tekrar dönüşlerinin sağlanması için çalışma yürütülmüştür. Yaşam şartlarının geliştirilmesi için alt yapı çalışmalarına başlanmış ve asayişin temini sağlanmıştır. Bölgeye Türkiye’den çok sayıda sivil toplum kuruluşu gönderilmiş ve bu kuruluşlar eliyle yerel halka çeşitli hizmetler verilmiştir.¹⁵⁰ Afrin, terörist unsurlardan ve onların kurdukları tuzaklardan (EYP, mayın vb.) temizlenmesi ile birlikte güvenli bir yaşam alınana dönüştürülmüştür. Yerel halka her alanda hizmetlerin gerçekleştirilmesi ile birlikte Afrin’den kaçan insanlar geri dönmeye başlamış ve nüfusu 350.000’i geçmiştir.¹⁵¹

Zeytin Dalı Harekatı Türkiye için önemli bir adımdır. Bu hareket hem güvenlik hem de diplomatik sonuçlar doğurmuştur. Bu sonuçlar şunlardır;

- PKK/PYD’nin ele geçirdiği bir bölge, örgüt unsurlarından temizlenmiştir ve sınırdan 35 kilometre uzaklaştırılmıştır.
- Türkiye, yalnızda kaldığında dahi bölgedeki güçlü aktör olduğunu tekrar göstermiştir.
- Akdeniz’e uzanması planlanan terör koridorunun önüne geçilmiştir.

¹⁴⁸ a.g.e., s. 219.

¹⁴⁹ Kaya, a.g.e., s. 152-153.

¹⁵⁰ a.g.e., s. 154-155.

¹⁵¹ Anadolu Ajansı, “Zeytin Dalı Harekatı’nın 3. Yılı”, (19.01.2021).

- Türkiye'nin Suriye sınırında bulunan illerinin güvenliği geniş kapsamda sağlanmıştır.
- Fırat Kalkanı Harekatı sonucu oluşturulan bölge ile birleştirilerek Cerablus-İdlib arası güvenli bölge oluşturulmuştur.
- Terör örgütünün Türkiye'ye yönelik eylemler gerçekleştirdiği ve stratejik nokta olan Amanos Dağları'nın tehdidi ortadan kaldırılmıştır.
- Özgür Suriye Ordusunun sahada etkinliği kanıtlanmıştır.¹⁵²
- 4.600 PKK/PYD'li terörist etkisiz hale getirilmiştir.
- Fırat Kalkanı sonra gerçekleştirilen Zeytin Dalı Harekatı ile Türkiye'deki Suriyelilerden 371.000'den fazlası kendi vatanlarına geri dönmüştür.¹⁵³

Zeytin Dalı Harekatı, Fırat Kalkanı Harekatı'ndan daha başarılı bir operasyon olmuştur. İki harekatta hemen hemen aynı büyüklüğe sahip bölgeye gerçekleştirilmiştir. Zeytin Dalı Harekatında iki aylık sürede çok daha fazla terörist etkisiz hale getirilmiştir. Türkiye, ilk hareket sonrası operasyonel gücünü ciddi anlamda arttırmıştır. Bu başarının arkasında, Türk Silahlı Kuvvetlerine ait bulunan teknolojik imkanların üzerinde bir kısıtlamanın olmaması yer almaktadır. Operasyon bölgesindeki hava sahası tamamen açıktır. Bu nedenle tespit ve imha noktasında, TSK sahip olduğu kapasiteyi uygulayabilmiştir. Böylelikle teröristlerin hızlı bir şekilde etkisizleştirilmesi sağlanmıştır.¹⁵⁴

4.3.3. Barış Pınarı Harekatı

Barış Pınarı Harekatı, 9 Ekim 2019 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Suriye'ye bir diğer sınır ötesi harekatı olarak başlamıştır. Barış Pınarı Harekatı'nın amacının kendinden önceki iki hareket ile benzer olduğu görülmektedir. Harekat, Suriye'deki çok boyutlu olarak tarif edilen terör tehditlerine karşı başlatılmıştır. Amaç olarak; sınır güvenliğinin sağlanması, teröristlerin etkisizleştirilmesi ve

¹⁵² Kaya, **a.g.e.**, s. 156.

¹⁵³ T.C. Dışişleri Bakanlığı, "Türkiye - Suriye Siyasi İlişkileri".

¹⁵⁴ Yalçın, **Asimetrik...**, s. 310-311.

Suriyelilerin terör tehlikesinden kurtarılması ifade edilmektedir.¹⁵⁵ Ayrıca terör örgütü unsurlarının etkisizleştirilmesi ve onlara ait barınakların, depoların, mühimmatların imha edilmesi üzerine planlamıştır.¹⁵⁶

Türkiye, daha önce gerçekleştirdiği Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatları ile Fırat Nehri'nin batısından hem DAESH hem de PKK/PYD ile mücadele etmiştir. Bu mücadele sonucunda Türkiye, kendi sınırının güneyinde ve Fırat'ın batısında bulunan alanda terör tehdidini minimize etmiştir. Ayrıca oluşturulmak istenen terör koridorunu, Fırat Nehri'nin batısında engellemiştir. Lakin Fırat'ın doğusunda PKK/PYD terör örgütünün oluşturduğu tehdit varlığını sürmektedir.¹⁵⁷ Bu sebeple hedef alınan bölge Fırat'ın doğusu olmuştur. Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar, bu konuya ilişkin "Fırat'ın doğusundaki başta DAESH ve PKK/PYD unsurları olmak üzere tüm terör örgütlerinin temizlenmesi" yönünde açıklama yapmıştır. Bu açıklamada terör koridoru söylemine karşı Türkiye'nin barış koridoru söylemine vurgu yapılmıştır.¹⁵⁸

Harekat öncelikle sınırdan yapılan ve terör unsurlarını hedef alan obüs atışları ile başlamıştır. Havadan F-16 savaş uçakları da destek vermiş ve Cerablus ile Irak sınırı arasındaki bölgede yer alan terör unsurları bombalanmıştır. Hava üstünlüğünün sağlanmasının ardından, harekat kara kuvvetlerinin sınırın ötesine geçmesi ile devam etmiştir. Harekatın hedef bölgesi Fırat Nehri'nin doğu kısmıdır. Bu bölge Ayn el-Arap, Tel Abyad, Tabka, Kamışlı, Resulayn, Amude'den oluşan 6 ilçeyi ve Deyrizor'un kuzeyini kapsamaktadır.¹⁵⁹

ABD, bu bölgede PKK/PYD unsurlarına Suriye Demokratik Güçler (SDG) adını vermiş ve birçok alanda destek sunmuştur. Örneğin, silah yardımları, askeri eğitimler, lojistik ihtiyaçların karşılanması vb. ABD, bu şekilde himaye ettiği ve yerel güç olarak kendine eşlik eden PKK/PYD'nin yanında bu operasyona tavır almıştır. Nitekim, Cumhurbaşkanı Erdoğan ile ABD Başkan Yardımcı Pence ve heyetler arasında görüşmeler başlamıştır. Bu görüşmeler bir anlaşma ile neticelenmiştir. Bu anlaşmaya göre;

¹⁵⁵ MSB, T.C. Milli Savunma Bakanlığı, "Barış Pınarı Harekâtı".

¹⁵⁶ MFA, T.C. Dışişleri Bakanlığı, "No: 297, 11 Ekim 2019, Uluslararası Toplumda Barış Pınarı Harekâtı'nı Hedef Alan Bazı Yorumlar Hk.".

¹⁵⁷ Kaya, **a.g.e.**, s. 157

¹⁵⁸ MSB, T.C. Milli Savunma Bakanlığı, "Bakan Akar ve TSK Komuta Kademesi Barış Pınarı Harekâtı ile İlgili Toplantı Yaptı".

¹⁵⁹ Polat, **a.g.e.**, s. 78-79.

- SDG olarak adlandırılan PKK/PYD unsurlarının, sınırın 32 kilometre güneye çekilmesi ve bunun için 120 saat sürenin tanınması,
- Geri çekileceği 32 kilometrelik alandaki tahkimatlarında ortadan kaldırılması ve örgütün ağır silahlardan arındırılması,
- DAESH'e karşı verilen mücadelede ABD ile işbirliğinin devam etmesi,
- 32 kilometrelik alanın güvenliğinin Türkiye tarafından sağlanması,
- ABD'nin Türkiye'ye karşı yaptığı veya yapma kararı aldığı yaptırımlarının kaldırılması,
- ABD ve Türkiye'nin, Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması üzerinde mutabık kalması,
- Oluşturulacak güvenli bölgede eşgüdüm içinde çalışılabileceği kararları alınmıştır.¹⁶⁰

ABD, bölgede himaye ettiği SDG'yi korumaya çalışması, Türkiye ile karşı karşıya gelmesine sebep olmuştur. ABD, yapılan anlaşmada adeta SDG unsurlarını Türkiye'nin elinden kurtarmaya çalışmıştır. Türkiye bu girişimi masada iyi değerlendirmiş ve 32 kilometrelik derinlikte ısrarcı olmuştur. Ayrıca ABD ile arasındaki yaptırım meselesini, Suriye'de gerçekleştirdiği bir hareket üzerinden halletmiştir. ABD ve Türkiye'nin PYD/PKK ile mücadele de karşı karşıya gelmelerine rağmen DAESH'e karşı mücadele işbirliği içinde hareket edebileceklerini açıklamaları da önem taşımaktadır. Lakin ABD-PKK/PYD arasındaki ilişki Türkiye'yi oldukça rahatsız etmiş ve ciddi krizlerin yaşanmasına neden olmuştur.

Harekatın, 444 kilometrelik bir sınır uzunluğu ile 32 kilometrelik bir derinlikte yapılması planlanmıştır. Harekat planı bu alanının tamamını kapsamaktadır. Lakin gelişmeler doğrultusunda Tel Abyad ile Resulayn arasındaki alanda yapılmıştır. Sınırdaki 120 kilometre uzunlukta, 32 kilometre derinlikte alanın kontrolü sağlamıştır ve böylelikle operasyon son bulmuştur.

Harekat sonucunda şu sonuçlar ortaya çıkmıştır;

- Tel Abyad ve Resulayn ilçeleri PKK/PYD'nin elinden kurtarılmıştır.
- Terör koridoru tehdidine yönelik büyük bir darbe daha indirilmiştir.
- PKK/PYD'nin güçlü olduğunu düşündüğü bir alanda başarılı bir operasyon gerçekleştirilmiştir.

¹⁶⁰ Kaya, a.g.e., s. 158.

- 700'den fazla terörist etkisiz hale getirilmiştir.
- ABD ve Rusya ile gerçekleştirilen diplomasi ile Türkiye'nin Suriye'deki güçlü varlığı bir kez daha somut olarak kanıtlanmıştır.¹⁶¹

Operasyon planladığından çok daha kısa sürede bitmiştir. 9 Ekim 2019'da başlayan operasyon sahada 9 gün sürdürülmüştür. Türkiye'nin sahadaki hızlı ve kuvvetli ilerleyişi sonucu ABD ve Rusya, Türkiye'yi masaya davet etmiştir. 9 gün süren saha harekatı yerini diplomasi masasına bırakmıştır. Türkiye, Rusya ve ABD gibi iki büyük güç karşısında istediklerinin büyük çoğunluğunu kabul ettirmiştir. Ayrıca PKK/PYD'nin, Türkiye'nin sert gücüne dayanamamış ve ABD ile yapılan görüşmeler neticesinde terör örgütü unsurları, sınırdan kaçırılarak yok olmaktan kurtulmuştur.¹⁶²

Zeytin Dalı Harekatı, kendinden önceki Fırat Kalkanı Harekatından daha başarılı olmuştur. Barış Pınarı Harekatı ise diğer iki harekattan daha başarılıdır. 8-9 gün sürmesine rağmen, PKK/PYD elinde bulunan geniş bir alan çökertilmiştir. Türk Silahlı Kuvvetleri, teknolojik kapasitesini bu harekatta rahatlıkla kullanabilmiştir. Örneğin, KORAL adıyla geliştirilen elektronik harp sistemi dikkat çekmektedir. Bu sistem ile terör örgütlerinin haberleşmesi felç edilmiştir. Yine İHA ve SİHA'lar operasyonun her anında aktif olarak kullanılmışlardır. Bu gibi teknolojik üstünlüklerini iyi kullanan TSK, yarma harekatı ile birkaç gün içinde 30 kilometre derinliğe inmiştir. Bölgede bulunan PKK/PYD unsurları için bu durum bir çöküşü ifade etmektedir. Sınır hattında kurulması planlanan terör koridoru veya terör devleti bu sayede tamamen ortadan kaldırılmıştır.¹⁶³

4.3.4. Güvenli Bölge Oluşturulması

Türkiye, hareketlerinin sonucunda bir güvenli bölge oluşturmayı planlamıştır. Bu güvenli bölge ile birlikte, sınırının ötesinde insanların yaşayabilecekleri alanlar oluşturmuştur. Gerçekleştirilen hareketlerden önce ve sonra yaşanan değişimler bunları ortaya koymaktadır. Yerel halk için Suriye iç savaşındaki en önemli sorunun

¹⁶¹ a.g.e., s. 158-159.

¹⁶² Fırat Demirkol, "Kamu Diplomasisi Bağlamında Barış Pınarı Harekatı", **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt: 11, Sayı: 21, 2020, s. 83.

¹⁶³ Yalçın, **Asimetrik...**, s. 338-339.

güvenliksiz bir yaşam olması ve hareketlerin gerçekleştirildiği bölgelerde bu sorunun çözüme kavuşturulması önemlidir. Harekatlar neticesinde yerel halkın hayatlarında normalleşme yaşanmıştır. Bu bölgede Suriyelilere kendi topraklarında güvenli ve yaşanabilir bir alan açılmıştır.

Harekatlar ile birlikte bölgeye getirilen istikrar, güvenlik ihtiyacının karşılanması ise ortaya çıkmıştır. Birleşmiş Milletler, insani güvenliği yedi konu üzerinden tanımlamaktadır. Buna göre insani güvenliğin sağlanması için; sağlık, gıda, çevre, ekonomi, siyasal, bireysel ve toplumsal güvenlik kriterlerinin karşılanması gerekmektedir. Harekatlar sonrası bölgede yapılan araştırmalar ile bu kriterlere yönelik bir değerlendirme yapılmıştır.¹⁶⁴

İlk olarak sağlık hizmetinin dönüşümü ele alınabilir. Suriyelilerin, hareket öncesi sağlık hizmetlerine ulaşımı ile hareket sonrasında ulaşma imkanı arasında ciddi bir değişim görülmektedir. Merkezlere hastaneler inşa edilmiş, köylere ise mobil sağlık araçları aracılığıyla sağlık hizmeti götürülmüştür. Türk sivil toplum kuruluşları da birçok noktada oluşturdukları sağlık merkezleri aracılığıyla sağlık hizmetleri sunmuştur.¹⁶⁵

İkinci olarak ele alınacak güvenlik konusu, gıda güvenliğidir. Bölgede yapılan çalışmalar sonucu araziler sulanabilir hale getirilmiş ve tohum ekimleri başlamıştır. Yapılan bu tarımsal faaliyet aynı zamanda kayıt altında devam etmektedir. Çiftçilere yönelik fidan, gübre, tarım ilacı gibi yardımlar gerçekleştirilmektedir. Hayvancılık içinde çeşitli yerlerde kesimhaneler açılmış ve kesim sonrası satış için uygun koşullar sağlanmıştır.¹⁶⁶ Bölgede hayati değere sahip su ve enerji ihtiyacı da tamamen karşılanmaktadır.¹⁶⁷

Üçüncü güvenlik başlığı ise, ekonomik güveniktir. Terör örgütlerinin bölgeye hakim olduğu zamanlarda zorla vergiler ve haraçlar toplanmıştır. Harekatlar sonrası bunlar kaldırılmıştır. Çeşitli iş yerleri açılmıştır. Bu işyerleri, idare tarafından ruhsatlandırılmaya başlanmıştır. Bu sayede denetimli bir istihdam sağlanmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda Sanayi ve Ticaret Odaları kurulmuştur.¹⁶⁸ Çeşitli sivil

¹⁶⁴ İbrahim İrdem vd., **Türkiye'deki Suriyeliler ve Sınır Ötesi Güvenli Bölge**, Ankara: Polis Akademisi Yayınları, 2020, s. 54

¹⁶⁵ **a.g.e.**, s. 54-55.

¹⁶⁶ **a.g.e.**, s. 75.

¹⁶⁷ Milli Savunma Bakanlığı Kara Kuvvetleri Komutanlığı, "Terörle Mücadele Fırat Kalkanı Harekâtı".

¹⁶⁸ İrdem, **a.g.e.**, s. 76.

toplum kuruluşlarının projeleri ile bölgede istihdama yönelik adımlar atılmıştır. Bu projeler ile bölge halkının istihdama katıldığı görülmüştür.¹⁶⁹

Dördüncü güvenlik konusu; çevre güvenliğidir. Harekatlar sonrası temiz su, ormanlık alanın korunması, mazot salınımının azaltılması, temiz enerjinin kullanımı gibi adımlar atılmış ve bu adımlar neticesinde çevre kirliliğinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.¹⁷⁰

Beşinci güvenlik konusu ise; bireysel güvenliğin sağlanmasıdır. Harekatlar öncesinde bölgede yaşayan insanlar sokaklara çıkmaktan çekinmişlerdir. Özellikle DAES tarafından infazların gerçekleştirilmesi ve kamu kurumlarının bir işkence merkezine dönüşmesi ile birlikte bireysel güvenlik ortadan kalkmıştır. Harekatlar sonrasında bireysel güvenliğe önem verilmiştir. Bölgede bulunan insanların silahsızlandırılması için önemli adımlar atılmıştır. Taşınan silahların kayıt altına alınması da bu doğrultuda gerçekleştirilmiştir. 155 acil hattı, bölgede insanların güvenliği sağlayan kolluk kuvvetlerine ulaşabilmesi için devreye sokulmuştur.¹⁷¹ Ayrıca yerelde asayişin sağlanması için Türkiye tarafından yerel polis güçleri oluşturulmuş ve eğitim verilmiştir.

Altıncı güvenlik kriteri; toplumsal güvenlidir. Fırat Kalkanı Harekatı öncesinde eğitim alamaz halde olan çocuklara ilkokul, ortaokul ve lise’de eğitim verilmesi için hazırlıklar tamamlanmış ve 192.569 öğrenci buralarda eğitim almaya başlamıştır. Ayrıca bölgede anaokulları oluşturulmuş ve Gaziantep Üniversitesi tarafından iki fakülte ve bir meslek yüksekokulu açılmıştır. Birçok şehirde PTT şubeleri faaliyete başlamıştır. Önemli tarihi yapıtlar ve camiler restore edilmiştir.¹⁷² Sportif faaliyetler içinde gerekli adımlar atılmıştır. Halı sahalar, basketbol sahaları kurulmuş ve bunlara yönelik spor malzemesi yardımları yapılmıştır. Satranç ve masa tenisi gibi alanlarda turnuvalar düzenlenmiştir. Spor antrenörleri ile kurslar verilmeye başlanmıştır. Parklar ve çocuk oyun alanları inşa edilmiştir. Gençlik Merkezleri ve Yetim Sosyal Destek Merkezleri kurulmuştur.¹⁷³

Yedinci güvenlik kriteri ise; siyasal güvenlidir. Harekatlar öncesinde bölge halkına yönelik ciddi insan hakları ihlalleri, zor ve baskı görülmektedir. Türkiye ise, terörden arındırdığı bölgelerin yönetimleri için yerel meclislerin oluşturulmasını

¹⁶⁹ Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, **a.g.e.**, s. 38

¹⁷⁰ İrdem, **a.g.e.**, s. 56.

¹⁷¹ **a.g.e.**, s. 56-57.

¹⁷² Anadolu Ajansı, “Fırat Kalkanı Harekatı’nın Üzerinden 4 Yıl Geçti”, (23.08.2020).

¹⁷³ İrdem, **a.g.e.**, s. 76.

sağlamıştır. Bu meclisler, bölge halkına birçok konuda kesintisiz hizmet vermektedir. Özellikle de terör yüzünden değişen yaşantının normale dönmesine yardımcı olmaktadır. Oluşturdukları yerel kimlik kartları ile güvenliği ve istikrarı sağlanmaya çalışmaktadırlar.¹⁷⁴

Türkiye gerçekleştirdiği Harekatlar ile Birleşmiş Milletler tarafından tanımlanan insani güvenliğin yedi kriterini de yerel halka sağlamıştır. Suriye’de ki iç savaş ile yerel halkın yaşadığı dram, harekatlar sonrasında yerini barışın ve güvenliğin olduğu bir ortama bırakmıştır. Oluşturulan güvenli bölgeler, yerel halka kurtuluş ve yaşam vaat etmiştir. Harekatlar sonrası asayişin sağlandığı; gıdanın temin edildiği; enerjinin ulaşılabilir olduğu; istihdama yönelik adımların atıldığı; eğitim, temizlik ve sağlık hizmetlerinin verildiği; sportif faaliyetlerin ulaşılabilir hale geldiği bir alan oluşturulmuştur.

Suriye iç savaşının süresi ve yaşananlar düşünüldüğünde, bu güvenli alanların önemi daha artmaktadır. Bölgede güvenlik ve istikrarın gerçekleştirilmesi için atılan adımların getirdiği toplumsal yaşam olanakları ve güvenli bir bölgenin oluşturulması ile birlikte Suriyeliler bu bölgeye geri dönmeye başlamıştır. Örneğin, Fırat Kalkanı Harekatı öncesinde 3.500 nüfusa sahip olan Cerablus, operasyon sonrasında getirdiği güvenli ve yaşama elverişli yeni haliyle göç almış ve nüfusu 50.000 seviyesine kadar gelmiştir.¹⁷⁵

4.4. Harekâtların Önleyici Müdahale Çerçevesinde Değerlendirilmesi

Türkiye, Suriye sınırının ötesine geçmiş ve üç askeri operasyon düzenlemiştir. Bu operasyonlar önleyici müdahale içerisinde, terör örgütlerinin eylemlerini gerçekleştirmelerine hiçbir şekilde müsaade edilemeyeceği ve misillemeler üzerinden terörün ortadan kaldırılamayacağına yönelik bir gereklilik üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Meşru müdafaa, silahlı bir saldırının varlığını üzerinden yorumlanmaktadır. Lakin önleyici müdahale, silahlı saldırı tehlikesi ile saldırının gerçekleşmesinin eş tutulması ile ifade edilmiştir. Meşru müdafaanın taşıdığı gereklilik, orantılılık ve

¹⁷⁴ Anadolu Ajansı, “Fırat Kalkanı Harekatı’nın Üzerinden 4 Yıl Geçti”, (23.08.2020).

¹⁷⁵ Yeşiltaş, Seren ve Özçelik, **a.g.e.**, s. 36-37.

aciliyet ilkeleri ile orantılı olarak ‘önleyicilik’ meşruluk taşımaktadır.¹⁷⁶ Türkiye’nin gerçekleştirdiği Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekatları bu üç ilke üzerinden değerlendirilebilmektedir

İlk ilke olarak gereklilik üzerinde durulmalıdır. Burada gereklilik ilkesi için geçerli ‘diğer alternatiflerin’ değerlendirilmesi ele alınabilir. Türkiye, PKK ile arasındaki çatışmaların bitirilmesi için “Çözüm Süreci” adı verilen bir barış projesi ortaya koymuştur. Bu barış projesi, uluslararası alandaki barış süreçlerinin gerekliliklerini sağlayan geniş kapsamlı bir girişimdir. Çatışmanın bitirilmesi ve masaya oturularak barış çözümlerinin getirilmesi planlanmıştır. Lakin PKK’nın Temmuz 2015’te tekrar silahlı saldırıya geçmesi sonucunda süreç sona ermiştir.¹⁷⁷

Türkiye, bu girişimi ile çatışmayı, barışa çevirmeyi hedeflemiştir. Lakin PKK’nın silahı bırakmamakta ısrar etmesi ve tekrar terör eylemlerine başlaması ile sonuçlanmıştır. Türkiye bu girişimi ile barışçıl bir yol izlemiş ve birçok taviz vermiştir. PKK ise daha sonraki süreçte terör eylemlerinde ciddi bir artış gerçekleştirmiş¹⁷⁸ ve Türkiye buna mukabil terörle mücadelesinde daha sert adımlar atmıştır. Türkiye bu girişimi ile masada barış alternatifini kullanmıştır. Buna rağmen PKK’nın terör eylemleri artışı ve yaşanan kayıplar neticesinde sert askeri müdahalelere gerek duyulmuştur.

İkinci olarak orantılılık ilkesi ele alınmalıdır. Önleyici müdahalede bir saldırının gerçekleşmemiş olmasından kaynaklı ne şekilde orantılı müdahale edileceği sorunu bulunmaktadır. Lakin Türkiye, önleyici müdahaleye geçmeden önce kapsamlı bir terör saldırısına maruz kalmıştır. Bu bakımdan Türkiye’nin düzenlediği harekatlar, yalnızca potansiyel tehditler kapsamında orantılılık içermemektedir. Aynı zamanda gerçekleşen çok ciddi terör eylemleri de bu noktada yer almaktadır. Türkiye, yaşadığı terör saldırılarını ve potansiyel olarak yaşayacağı terör saldırılarını hesaba katarak harekete geçmiştir. Bu anlamda orantısız bir güç ile müdahalede bulunmamıştır. Harekatlar neticesinde alınan hedeflere bakıldığında; depolar, mühimmatlar, kamplar ve silahlı terör unsurları yer almaktadır. Ayrıca hassas bir planlama ile herhangi bir şekilde sınırsız güç kullanımını da engellemiştir. Nitekim Türkiye, askeri müdahaleyi saldırgan bir tavırla değil savunmacı bir anlayışla ele almıştır. Buna en iyi örnek; Barış Pınarı Harekatında yapılan anlaşmadır. ABD’nin

¹⁷⁶ Karadağ, **a.g.e.**, s. 181.

¹⁷⁷ Köse, **a.g.e.**, s. 13.

¹⁷⁸ Bkz. Üçüncü Bölümde yer alan “PKK Terör Örgütü Eylemleri” bölümü.

PKK/PYD için devreye girmesi sonrasında Türkiye, terör unsurlarının çekilmesi için süre tanımıştır. Bu durum Türkiye'nin saldırgan bir tavır sergilemediğini, amacının savunma ve güvenliği tahsis etmek olduğunu göstermektedir.

Üçüncü olarak ele alınacak ilke, aciliyet ilkesidir. Türkiye, terör örgütlerinin sistematik şekilde hedef aldığı ve büyük terör eylemleri gerçekleştirdiği bir ülkedir. Nitekim, Türkiye hareketleri gerçekleştirmeden önce bu eylemlerde ciddi bir artış yaşanmış¹⁷⁹ ve askeri sert müdahaleler devreye girmiştir. Lakin misillemeler ile yapılacak olan bir operasyonun terörü bitirememesi dolayısıyla, terörün kaynağına yönelik sınır ötesi hareketler düzenlemek bir zorunluluk olmuştur.

Önleyici müdahaleye yöneltilen dört temel soru vardır. Bu sorular ile hareketler değerlendirilebilir. İlk soru, “meşru mudur” sorusudur. Harekatlara bakıldığında meşruluğunu gerekliliğinden aldığı görülmektedir. Bu gereklilikler arasında; terör örgütlerinin eylemlerinin artışı, Suriyeli göçmenlerin oluşturduğu sorunlar, terör koridoru (terör devleti) sorunu, sınır illerine yapılan ve sivillerin hedef alındığı havan saldırıları gibi çok ciddi terör sorunları yer almaktadır. Bu terör sorunlarının oluşturduğu güvenlik problemlerine bir çözüm olarak savunmacı bir strateji ile gereklilikler çerçevesinde hareketler gerçekleştirilmiştir.

İkinci soru, “nasıl uygulanacağı” sorusudur. Türkiye, terör unsurlarının kaynağını hedef almıştır. Bunu yaparken de askeri gücünü kullanmıştır. Terör örgütlerinin sahip olduğu silahlar, roketler ve bunlarla eylem gerçekleştirmeleri hesaba katıldığında bu yöntemin seçilmiş olması makul görünmektedir.

Üçüncü soru, “etkili olacak mı” sorusudur. Türkiye yaptığı hareketler sonrasında terörü büyük ölçüde ülke sınırları dışına atmayı başarmıştır. Sınır ötesinde terör örgütleri ile mücadele verilmesi ve sınır güvenliğinin sağlanması ile terör konusunda ciddi bir atılım gerçekleşmiştir. İçişleri Bakanı Soylu, “4 yılda ülke içindeki terörist mevcudunun yüzde 87 oranında azaldığını” dile getirmiştir.¹⁸⁰ Böylelikle hareketler, sonuçları itibarıyla oldukça etkili olmuştur.

Dördüncü soru ise “bölgeye istikrar kazandırdı mı?” sorusudur. Bu soruya en iyi cevap, hareketler sonrasında oluşturulan güvenli bölgelerin oluşturulmasıdır. Oluşturulan güvenli bölgelerde yerel halka yönelik bütün ihtiyaçların karşılanması için çalışmalar başlatılmıştır. Güvenlik, barınma, gıda, eğitim, enerji, spor, ekonomi

¹⁷⁹ Bkz. Üçüncü Bölümde yer alan “Terör Örgütlerinden Algılanan Tehditlerin Boyutları” bölümü.

¹⁸⁰ Hürriyet, “İçişleri Bakanı Süleyman Soylu: Son 4 yılda yurt içinde terörist sayısı yüzde 87 azaldı”, (11.01.2021).

gibi birçok alanda sorunlar çözüme kavuşturulmuştur. Harekatlar öncesinde, bölgede yaşayan yerel halk ‘yaşamak için’ kaçmak zorunda kalmıştır. Harekatlar sonrası oluşturulan ve yaşama yönelik her ihtiyacın karşılandığı güvenli bölgeler ise evlerinden kaçmak zorunda olanları yeniden evlerine güven içinde girmelerini sağlamıştır. Oluşturulan siyasi ve ekonomik kurum ve yapılar ile istikrarın sürekliliği de sağlanmaya çalışılmıştır.

Önleyici müdahale kavramı istismar edilebilen bir kavramdır. Bunun olmaması için ortaya konan çalışmalardan birinde, bir standart belirlenmeye çalışılmıştır. Bu standartlaştırmada dört ilke ortaya atılmıştır; ölümcüllük, olasılık, meşruiyet ve yasallık. Türkiye’nin gerçekleştirdiği harekatlar bu dört ilkeye uymaktadır. İlk olarak (ölümcüllük) Türkiye, harekatları gerçekleştirme gereği duymuştur çünkü hareket bölgesindeki terör unsurları, eylemlerini arttırmakta ve can kayıplarına neden olmaktadır. İkinci olarak (olasılık), tehditler bertaraf edilmedikçe büyümekte ve daha ciddi terör eylemlerinde bulunma imkanı kazanmaktadır. Üçüncü olarak (meşruiyet), yukarıda da değinilen adil savaş kriterleri (orantılılık, aciliyet vs.) karşılanmaktadır. Son olarak (yasallık), harekatların hedefinde PYD ve DAESH gibi terör örgütleri yer almaktadır.

4.5. Türkiye’nin Terörle Mücadele Stratejisinin Diplomatik İlişkilere Etkisi

Türkiye’nin PKK/PYD’ye ve DAESH’e karşı giriştiği terör mücadele operasyonları ve kullandığı önleyici müdahale stratejisi, ikili ilişkilerde de kendini oldukça hissettirmiştir. Türkiye, gerçekleştirdiği harekatlar ile uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmiştir. Bu nedenle sahada terör örgütlerine karşı operasyonlar, masada devletlerarası diplomatik faaliyetler gerçekleşmiştir.

Ele alınan üç hareketin sonuncusu olan Barış Pınarı Harekatı kapsamında uluslararası zeminde yapılan açıklamalar, diğer devletlerin Türkiye’nin harekatlarına bakış açısını ortaya koyması bakımından oldukça önemlidir. Avrupa Birliği, Türkiye’nin güvenlik endişelerini askeri yollar ile değil ‘siyasi ve diplomatik’ yollarla çözülmesi gerektiğini dile getirmiştir. Birleşmiş Milletler’den yapılan açıklamada ‘siviller ve sivil altyapının’ korunmasına vurgu yapılmıştır. İtalya’dan

yapılan açıklamada da sivil vurgusu yapılmıştır. Almanya ‘yeni mülteci dalgası’ olma ihtimaliyle karşılaşabileceğini söylemiştir. Fransa ve Hollanda’dan ‘kınama’ mesajları gelmiştir. NATO, Türkiye’ye ‘orantılı ve kısıtlı’ bir operasyon beklentisini iletmiştir. İspanya’dan ise NATO içinde Türkiye’ye destek mesajı gelmiştir. Macaristan da Türkiye’ye destek vererek “ülkeler sınırlarını savunabilir” açıklamasında bulunmuştur. Bölge ülkeleri ise operasyona kaygı ve kınama ile yaklaşmıştır. İsrail operasyonları “Türk işgali” olarak nitelendirmiştir. Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Bahreyn ve Ermenistan ‘kınama’ mesajları vermiştir. Irak “tehlikeli bir gerilim”, Kuveyt ise “istikrarı tehdit ediyor”, İran ”kriz yoğunlaşabilir”, Lübnan “kararı gözden geçirin”, Mısır “kabul edilemez”, Ürdün “saldırıları durdurulmalı” şeklinde açıklamalar yapmıştır.¹⁸¹

Türkiye ise yaptığı açıklamalarda “yeni göç riskinin gerçekçi olmadığı, hareketin siyasi çözüme zarar vermeyeceği; Suriye’nin toprak bütünlüğünün korunacağı; hareketin sivillere yönelik tehdit oluşturmadığını, yalnızca terör unsurlarına yönelik gerçekleştirildiğini vurgulamıştır.¹⁸²

Özellikle Suriye’de hem sahada hem de masada aktif aktör olan Rusya ve ABD ile ikili ilişkiler ayrıca ele alınmalıdır. Suriye’de gerçekleşen iç savaş ve bunun neticesinde ortaya çıkan çok aktörlü bir Suriye’de Türkiye, diplomatik ilişkileri neticesinde hem sahada hem de masada kazanımlar elde etmeye çalışmıştır. Yaşanan süreçte ABD ve Rusya gibi iki büyük güç ile Türkiye’nin çıkarları çatışmış ve devletlerarası ciddi krizler baş göstermiştir. Bunun yanında işbirliği ve diyaloglar da kurulmuş ve Suriye’de ki çözüme yönelik adımlar atılmaya çalışılmıştır.

4.5.1. Türkiye – Rusya İlişkileri

Suriye krizinin ortaya çıkması ile Rusya, yaşananlara karşı büyük bir ilgiyle yaklaşmış ve bölgede kendi siyasetini oluşturmuştur. Sıcak denizlere inmenin Rusya için büyük bir strateji olduğu bilinmektedir. Bu noktada Suriye, Rusya’nın Akdeniz’deki limanıdır. Rusya bu sebeple Suriye krizine stratejik bir yaklaşım geliştirmiştir. Esad yönetimini tüm yanlılıklarına rağmen desteklemiştir. Suriye’de

¹⁸¹ Independent Türkçe, “Barış Pınarı Harekatı: Dünyada kim ne tepki gösterdi?”, (10 Ekim 2019).

¹⁸² BBC, “Barış Pınarı Harekatı: Batı operasyonla ilgili neden kaygılı, Türkiye’nin yanıtı ne?”, (10 Ekim 2019)

yaşananlara çözüm olarak merkezi yönetimin desteklenmesi gerektiğini öne sürmüştür. Rusya gibi İran'da aynı düşünceyle hareket etmiş ve Esad rejiminin yanında yer almıştır. Bunun için Rusya, Esad rejiminin güç kaybettiği ve iktidarının tehlikeye girdiği dönemde kendi askerlerini sahaya sürmüş ve Esad'ın tekrar güç kazanmasını sağlamıştır.¹⁸³

Türkiye'de, sınır komşusu olan Suriye'de çözüm için üniter yapının önemine dikkat çekmiştir. Türkiye ile Suriye arasında iç savaş öncesinde yakın ilişkiler görülmüştür. Ortak bakanlar kurulu toplantıları, askeri tatbikatlar gibi ikili ilişkileri daha da geliştirecek adımlar gerçekleşmiştir. Lakin iç savaşın çıkmasının ardından Türkiye Esad rejimine "reform" yoluyla bu işi çözmesi için teklifte bulunmuştur. Lakin Esad'ın bu teklife olumsuz bakması ile ikili ilişkiler bir anda gerilmiştir. İç savaşın henüz ilk zamanlarında Türkiye'den Dışişleri Bakanı ve MİT Müsteşarı seviyesinde temsilciler gönderilmiş fakat Esad'ın izleyeceği politika Türkiye'nin politikası ile uyumsuz şekillenmiştir.¹⁸⁴ Daha sonraki süreçte Türkiye, Esad rejiminin gerçekleştirdiğini söylediği hukuk ve insanlık dışı davranışlar neticesinde Esad yönetimi ile arasını açmıştır. Bu olaylardan sonra Türkiye'nin tavrı, Esad rejiminin gitmesi yönünde olmuştur.¹⁸⁵ Bu bakımdan Rusya ve Türkiye, Suriye'nin geleceğindeki iktidar yapısı için iki zıt düşünceye sahip olmuşlardır.

Rusya, Suriye'de askeri varlığını arttırmıştır. Bunun bir neticesi olarak Türkiye ile Rusya, sahada birçok defa karşı karşıya gelmişlerdir. Sahadaki askeri varlıkların arttığı bir dönemde Rusya'ya ait bir uçağın düşürülmesi ile iki ülke arasında büyük bir kriz yaşanmıştır. Türkiye, kendi hava sahasına giren ve kimliği belirsiz olan bir savaş uçağının 10 defa uyarıldığını ve sonrasında düşürüldüğünü söylemiştir. Kimliği belirsiz bu savaş uçağı ise Rusya'ya aittir.¹⁸⁶ Uçağın düşürülmesi ile birlikte ikili ilişkilerde büyük bir gerginlik yaşanmıştır.

Rusya, uçağın düşürülmesinin ardından Türkiye'ye karşı şu kararları almıştır;

- Rus vatandaşlarının Türkiye'ye gitmemesi istenmiş ve turizm şirketlerinin Türkiye turları iptal edilmiştir.
- S-300 hava savunma sistemleri, Suriye açıklarına konumlandırılmıştır.

¹⁸³ Ali Faik Demir, "Türkiye-Rusya İlişkilerinde Suriye Krizinin Yansımaları ve Etkileri", **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 3, Sayı: 2, 2016, s. 143.

¹⁸⁴ Aljazeera Türk, Türkiye-Suriye ilişkileri: İnişler ve çıkışlar", (06.01.2014).

¹⁸⁵ Demir, "Türkiye...", s. 144.

¹⁸⁶ Anadolu Ajansı, "6 Soruda Rus uçağının düşürülmesi", (25.11.2015).

- Lazkiye’de gerçekleştirilen operasyonların devam edeceği belirtilmiştir.
- 1915 olaylarının “Ermeni soykırımı” olarak tanınmasına yönelik milletvekillerinin girişimleri olmuştur.
- Rusya’nın Türkiye’den beyaz et satın alımı durduruldu.¹⁸⁷

Rusya ile Türkiye arasındaki bu gerginlik 2016’da gerçekleştirilen darbe girişimi sonrasında yerini yakınlaşmaya bırakmıştır. Rusya, darbe girişimini ilk kınayan ülkelerden birisi olmuştur. Rusya’nın darbe karşısındaki tutumu ile ikili ilişkilerde yumuşama yaşanmaya başlanmıştır. Ayrıca Tayyip Erdoğan, Putin’e bir mektup göndermiş ve mektupta düşürülen Rus uçağına yönelik üzüntü ifade edilmiştir.¹⁸⁸ Bu gelişmeler ile ikili ilişkilerde ciddi bir yakınlaşma süreci yaşanmıştır.

Suriye özelinde ikili ilişkilerde bakıldığında temel bazı farklar görülmektedir. Türkiye, Esad’ın olduğu bir çözümü istememekte, Rusya ise Esad’a destek vermektedir. Rusya için Esad stratejik bir çerçevede ele alınırken, Türkiye ise Esad’a daha ilkesel boyutta yaklaşmaktadır. Bir diğer husus Özgür Suriye Ordusudur. Türkiye için yerelde bir partner olan bu yapı, Esad için radikal muhaliflerden oluşmaktadır. Rusya’da bu noktada destek verdiği Esad’ın yanında yer almaktadır. Bir değer konu, PKK’nın varlığıdır. Türkiye için PKK ve onun Suriye’deki yapılanması PYD bir terör örgütüdür. Bu kapsamda mücadele edilmelidir. Rusya için ise PKK/PYD konusu öncelikli bir konu değildir. Hatta PKK/PYD’nin, DAESH ile mücadele içinde olması ve Türkiye’nin bölgede genişleme hareketlerine karşı bir önlem olması sebebiyle, örgütü kısa vadede kendi çıkarlarına uygun bulmaktadırlar.¹⁸⁹

Türkiye ve Rusya’nın Suriye’de ki iç savaş konusunda yakınlaşması ile Astana Süreci başlamıştır. İki ülkenin Suriye içindeki amaçları farklı olsa da çözümün oluşturulması konusunda hemfikirlerdir. İki devletin işbirliği ile bu çözümün sağlanması için uluslararası bir süreç başlatmışlardır. Bu süreçler Astana ve Soçi Süreçleri’dir. Bu iki sürecin birbirini tamamladığı kabul edilmektedir. Bu

¹⁸⁷ Vefa Kurban ve Hatem Cabbarlı, “Türkiye-Rusya İlişkileri ve Uçak Krizinin Rus-Türk Kamuoyundaki Yansımaları”, **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**, Cilt: 10, Sayı: 2, 2019, s. 112.

¹⁸⁸ a.g.e., s. 112-113.

¹⁸⁹ Demir, “Türkiye...”, s. 147-148.

süreçler ile Türkiye ve Rusya işbirliği içerisinde hareket etmeye başlamıştır. Sağlanan işbirliği ile iki ülkenin aradaki ilişkilerde yakınlaşmalar yaşanmıştır.¹⁹⁰

Astana Sürecinde amaç, Suriye'deki savaşın ve çatışmaların ortadan kaldırılması ve kalıcı barışın sağlanmasıdır. Nitekim bu doğrultuda ateşkesler sağlanmış, süreç içerisine farklı aktörler de dahil edilmiştir. Bu süreç, yalnız askeri bir çözümün olmayacağı ve siyasi bir çözümünde sağlanması gerektiğini ortaya koymuştur. Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması da bu noktada temel ilkelere aittir.¹⁹¹

Soçi süreci de Astana sürecini tamamlayıcı olarak kabul edilmiştir. Bu noktada Türkiye ile Rusya arasında yapılan mutabakat önem taşımaktadır. Ekim 2019'da Erdoğan ve Putin arasında mutabakat üzerinde anlaşma sağlanmıştır. Bu mutabakat 10 maddeden oluşmaktadır. Genel olarak konusu, Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması ve terörden arındırılmasıdır. Rusya, Türkiye sınırının güneyinde 30 kilometrelik derinlikte terör unsurlarının arındırılmasını garanti etmiştir. Ayrıca Rus ve Türk askerlerinden oluşan ortak devriyelerin görev yapmasına karar verilmiştir. Yaşanan bu süreçler ile birlikte Türkiye ve Rusya arasındaki ilişkiler pekişmiştir. Suriye krizi üzerinden oluşturulan bu yakınlaşma ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda da kendini hissettirmiştir.¹⁹²

4.5.2. Türkiye – ABD İlişkileri

Türkiye, PKK'yı kendine yönelik büyük bir terör tehdidi olarak görmektedir. Türkiye, Suriye sınırında yer alan PYD'yi de PKK'dan ayırmamıştır. Nitekim, PKK ile PYD aynı lider kadrosuna sahiptir. Propaganda kanalları aynı merkezi organdan yapılmaktadır. Bu sebeple birlikte PKK/PYD diye anılmaktadır. Suriye iç savaşında oluşan güç boşluğu ile PKK/PYD bölgede yayılmaya başlamıştır. Bölgeye yayılan bu terör örgütü, ABD tarafından hem DAESH ile mücadelede yerel bir kuvvet hem de bölgedeki devletleri dengeleyici bir güç olarak desteklenmeye başlanmıştır. PKK/PYD, DAESH ile mücadele bahanesiyle batılı devletlerden özellikle ABD'den

¹⁹⁰ Zehra Ayvaz, "Astana ve Soçi Süreçlerinin Türk-Rus İlişkilerine Etkileri", **Diplomasi Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 2, Sayı: 2, 2020, s.47-48.

¹⁹¹ a.g.e., s. 53-57.

¹⁹² a.g.e., s.57-59.

ciddi silah yardımı almıştır.¹⁹³ ABD, PKK'yı bir terör örgütü olarak terör örgütleri listesine eklemesine rağmen PYD'yi terör örgütü olarak görmemiş, aksine Suriye sahasında stratejik bir ortak olarak tanımlamıştır.

Türkiye'den yapılan açıklamalarda Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın "PYD'ye verilecek silahların PKK'ya verilmiş olacağını" ifade etmiştir.¹⁹⁴ Dışişleri Bakanı Çavuşoğlu ise "bu iki terör örgütünün yalnızca adlarının farklı olduğu, verilecek her silah yardımının Türkiye'yi tehdit ettiğini ve PYD'ye verilen silahların PKK'nın elinde yakalandığını" dile getirmiştir.¹⁹⁵ Nitekim Türkiye tarafından 22 Ekim 2016 tarihinde Yüksekova'da PKK'ya karşı bir operasyon gerçekleştirilmiştir. Bu operasyonda M4A1 tipi silahlar bulunmuştur. Bu silahların ABD ve İngiliz ordusu tarafından kullanıldığı bilinmektedir.¹⁹⁶ PKK'nın eline geçen bu silahlar kullanarak Türkiye doğrudan hedef alınır hale gelmiştir.

PKK/PYD'ye yapılan bu silahlı yardım konusuna Rusya'da dahil olmuştur. Türkiye'nin İdlib'te saldırıya uğraması ve 5 askerinin hayatını kaybetmesi neticesinde Rusya ve ABD, sosyal medyadan birbirleri üzerinden mesaj yayınlamışlardır. Öncelikle ABD'nin yayınladığı mesajda "NATO müttefikimiz olan Türkiye'nin yanındayız" ifadesi yer almıştır. Bu paylaşım gönderme yapan Rusya Büyükelçiliği ise ABD'nin, PYD/PKK'ya verdiği askeri desteği gösteren bir fotoğraf paylaşmış ve bu paylaşım "takdiri size bırakıyoruz" yazmıştır.¹⁹⁷

Türkiye'nin sınır hattında bulunan ve terör örgütü olarak gördüğü PKK/PYD'ye yönelik bu yardımlar ve destekler neticesinde ikili ilişkiler ciddi anlamda gerilmiştir. Bununla birlikte 15 Temmuz darbe girişimi, Rahip Brunson krizi, Vize krizi, Halk Bankası davası, S400 krizi ve Trump'ın mektup krizi de üst üste yaşanmıştır. Nisan 2021 yılında F-35 savaş uçağının üretiminden Türkiye'nin çıkartılması ve '1915 olaylarının' sözde soykırım olarak tanınması ile ikili ilişkilerde ciddi gerginlikler varlığını devam ettirmektedir.

Türkiye'nin sınırlarından algıladığı tehdidin neticesinde hava savunma sistemi arayışı içine girmesi ve bunu farklı alternatifler ile karşılamaya çalışması, iki

¹⁹³ Mehmet Seyfettin Erol ve Kadir Ertay Çelik, "ABD'nin Suriye Politikasında Vekil Aktör Olarak Terör Örgütleri: YPG Örneği", *ANKASAM Bölgesel Araştırmalar Dergisi*, Cilt: 2, Sayı: 2, 2018, s. 31-32.

¹⁹⁴ Anadolu Ajansı, "Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın: PYD/YPG'ye verilen her destek PKK'ya verilmiş destektir", (07.11.2018).

¹⁹⁵ Bloomberg, "Çavuşoğlu, ABD'nin YPG'ye silah yardımı kararına tepki gösterdi", (10.05.2017)

¹⁹⁶ SETA, "Batının PKK ve YPG'ye Silah ve Mühimmat Yardımı".

¹⁹⁷ Habertürk, "Rus Büyükelçiliği'nden göndermeli paylaşım", (12.02.2020)

ülke arasındaki ilişkileri gerginleştiren bir diğer meseleyi oluşturdu. Özellikle güney sınırından gelebilecek tehditlere karşı Türkiye, uzun zamandır bir hava savunma sistemi ihtiyacı hissetmekteydi. Suriye’de iç savaşın çıkması ve Irak’ta oluşan güç boşluklarının terör örgütleri tarafından doldurulması ile bu ihtiyacı daha acil bir hale gelmiştir. Bunun için Türkiye bir ihale açmıştır. Önce Çin tarafından geliştirilen hava savunma sistemini almak istemiş lakin NATO’nun baskısı ve ABD’nin Çin’e yaptırımları nedeniyle vazgeçmiştir. ABD’nin Patriot hava savunma sistemleri ise yüksek fiyatları ve teknolojiyi paylaşmayı kabul etmemesi sebebiyle tercih edilmemiştir. Son olarak Rusya’nın S400 hava savunma sisteminin alınması kararlaştırılmıştır. ABD ve NATO, S400 hava savunma sistemlerinin NATO ile uyumlu olmaması ve Türkiye- Rusya arasındaki ilişkinin yakınlaşması dolayısıyla bu hamleye ciddi eleştiriler getirmiştir. Türkiye’nin S400 hava savunma sistemlerini alması sonucu ABD, CAATSA (Hasımlarla Yaptırımlar Yoluyla Mücadele Etme Yasası) yaptırımlarını devreye sokmuştur.¹⁹⁸ Bu yaptırımlar neticesinde zaten düşüşte olan ikili ilişkilere bir darbe daha vurulmuştur.

¹⁹⁸ BBC, S-400 ve F-35: ABD ile Türkiye arasındaki kriz hakkında bilinmesi gerekenler”, (04.04.2019).

SONUÇ

Soğuk Savaş dönemi sonrası güvenlik daha ağırlıklı olarak terör üzerinden değerlendirilmeye başlanmıştır. Özellikle Soğuk Savaş dönemindeki iki süper güçten birisi olan ABD'nin, 11 Eylül saldırılarına maruz kalması ile güvenlik kavramı yoğunluklu olarak terör üzerinden yorumlanmıştır.

ABD, 11 Eylül saldırılarının ardından saldırgan bir dış politika çizmiştir. Gerçekleştirdiği Irak Operasyonu'nda çok tartışmalı bir strateji ortaya koymuştur. Önleyici müdahale stratejisi ile saldırıya maruz kalmadan, potansiyel tehdidi yerinde yok edeceğini düşünerek hareket etmiştir. ABD'nin uyguladığı önleyici müdahale, saldırgan bir dış politikanın askeri-stratejik meşrulaştırması olarak görülmektedir. Nitekim bu doğrultuda, ABD'nin önleyici müdahale ile gerçekleştirdiği Irak Operasyonu'na büyük eleştiriler yapılmıştır.

ABD'nin Irak Operasyonu sonrasında Irak, istikrara kavuşmamıştır. Demokratik bir yönetim kurulacağı söylenmiş lakin kurulan yönetim ile Irak'ta büyük güç boşlukları oluşmuştur. Mezhepsel ve etnik sorunlar çözülmemiş aksine şiddetlenmiştir. ABD operasyonu, Irak'a barış, demokrasi, istikrar, özgürlük getirmemiştir. Bu yönüyle Irak Operasyonu savunmacı bir güvenlik anlayışının değil saldırgan bir dış politikanın ve bir ideolojinin ürünüdür. ABD, Irak'ta önleyici müdahale kavramını istismar etmiştir.

Türkiye ise özellikle Suriye'de yaşanan iç savaş sonrası oluşan veya büyüyen terör yapılarının doğrudan hedefi olmuştur. Bu terör örgütleri, ülke içerisinde kanlı eylemlerde bulunmuşlardır. Sınır ötesinden yaptıkları roket ve havan saldırıları ile sivil insanları katletmiştir. Türkiye, bu terör sorununa karşı mücadele etme yöntemi olarak savaşı terörün kaynağına götürmeyi seçmiştir. Bu kapsamda Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekatları gerçekleştirmiştir. Bu harekatlar ile Türkiye, ülke içinde bir saldırının gerçekleşmesini beklemeden, potansiyel terör tehdidini ortadan kaldırmayı planlamıştır. Bu doğrultuda da önleyici müdahale stratejisini devreye sokmuştur. Türkiye, sınır ötesinde hareket gerçekleştirmek için gerekli askeri kapasiteyi oluşturmuştur. Savunma sanayinde yerli ve milli projeler ile ciddi atılım gerçekleştirmiştir. Savunma sanayinin ürettiği askeri araçlar –özellikle İHA ve SİHA- operasyonda Türkiye'ye büyük katkıda bulunmuştur.

Sınır ötesi gerçekleştirilen hareketlerde amaç olarak; terörün sınır dışı edilmesi, Suriyeli göçmenlerin evlerine geri dönebilmesi ve terör koridoru oluşmasının engellenmesi yer almaktadır. Bu kapsamda mücadele terörün kaynağına yönelmiştir. Öncelikle bölge terör unsurlarından arındırılmış, ardından yerel halka güvenli bölgeler oluşturulmuştur. Türkiye, oluşturduğu bu güvenli bölgeler ile bölge halkının ihtiyaçlarını karşılamıştır. Bu güvenli bölgelerde yerel yönetimler kurulmuştur. Gıda, enerji, temiz su, eğitim, sağlık gibi temel ihtiyaçlar için gerekli çalışmalar yapılmış ve tüm hizmetler eksiksiz olarak sunulmuştur.

Önleyici müdahale kavramı üzerinden ABD'nin uygulaması ve Türkiye'nin uygulaması değerlendirilmelidir. ABD, saldırgan bir dış politika aracı olarak önleyici müdahaleyi kullanmıştır. Türkiye ise terörle mücadelede savunmacı bir yöntem olarak kullanmıştır. ABD'nin müdahalesi sonrası bölge istikrar kazanmamış, aksine sorunlar daha da derinleşmiştir. Türkiye'nin müdahalesinde ise güvenli bölgeler oluşturulmuş ve bu güvenli bölgelerde istikrarın sağlanması için alt yapıdan, yerel yönetimlere kadar birçok noktada çalışmalar başarıyla gerçekleşmiştir. ABD, meşruluğunu hiçbir zaman kanıtlayamadığı argümanlarından almıştır. Türkiye ise şiddetli terör eylemlerine maruz kaldığı için müdahale gerçekleştirmiştir. ABD, adil savaş kriterlerini karşılamamıştır. Türkiye ise bu kriterlere uygun hareket etmiştir. ABD diğer müdahale alternatiflerini değerlendirmeden askeri müdahaleyi seçmiştir. Türkiye ise Çözüm Sürecinde terörü masada çözmeye çalışmış lakin terör örgütünün silah bırakmaması yüzünden askeri müdahale seçeneğine yönelmek zorunda kalmıştır. Ayrıca Türkiye, askeri operasyon gerçekleştirmesine rağmen sivillerle ilişki kurmuş ve onlara güvenli alanlar inşa etmiştir. Önleyici müdahale kavramı ABD tarafından istismar edilmiştir. Türkiye ise uyguladığı önleyici müdahale ile emsal teşkil etmiştir.

Türkiye, gerçekleştirdiği hareketler sonucunda Suriye'de önemli bir aktör haline gelmiştir. Sahada askeri operasyonlar düzenleyerek terörle mücadele ederken, masada da diplomatik girişimler ile kazanımlar elde etmiştir. ABD, Suriye'de vekil aktör olarak PKK/PYD'yi desteklemiş ve silah yardımıyla bulunmuştur. Türkiye için PKK ve PYD isimleri farklı ama aynı yönetici kadro tarafından yönetilen terör örgütüdür. Bu durum ikili ilişkilerde krize neden olmuştur. Türkiye, PKK/PYD'ye verilen silahların kendine yönelik ciddi bir tehdit oluşturduğunu dile getirmiştir. Nitekim PKK'ya yapılan operasyonlarda ABD menşeli silahlar ele geçirilmiştir.

Suriye’de aktörlerden diğeri olan Rusya ile Türkiye arasında uçak düşürme krizi yaşansa da sonrasında ikili ilişkilerde yakınlaşma olmuştur. Suriye konusunda Türkiye, Esad’sız bir çözüm istemiş, Rusya ise Esad’ı kendi stratejisinde önemli bir yere konumlandırmış ve onu desteklemiştir. Bu zıt görüşe rağmen Suriye’nin geleceğinde ortak kararlar almak adına Astana Süreci ve Soçi Süreci başlamıştır. Bu görüşmelerde sağlanan işbirliği neticesinde ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda olumlu ilişkiler yürütölmeye başlanmıştır.

KAYNAKÇA

ABDURRAHMANLI, Elvin. “ASALA Terör Örgütü Nasıl Ortaya Çıktı ve Terör Faaliyetlerinin Amacı”. **Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**. Cilt: 2. Sayı: 1. 2019.

ALPTEKİN, Hüseyin (der.). **PKK Terör Örgütünün Analizi Türkiye Terör Olayları Veri Tabanı (2004-2018)**. İstanbul: SETA Kitapları, 2019.

ALTINDAĞ, Nuray. “Türkiye’nin PKK Bölücü Terör Örgütü İle Mücadelesine Dair Bir Analiz”. **Anadolu Strateji Dergisi**. Cilt: 2. Sayı:1. 2020.

ALTUĞ, Yılmaz. **Terörün Anatomisi**. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi. 1995.

ANDERTON, Charles H., ve John R. CARTER. “**Terrorism**”. Bölüm. In Principles of Conflict Economics: A Primer for Social Scientists, 126–54. Cambridge: Cambridge University Press, 2009.

ARI, Tayyar. **Irak, İran ve ABD Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya**. İstanbul: Alfa Yayınları. 2004.

ASAL, Uğur Yasin. “Dış Politika Kurgusu Sürecinde Yeni Güvenlik Yaklaşımı: Türk Dış Politikasına Yansımalar”. **Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi**. Cilt: 3. Sayı: 1. 2018.

ATICI, Cansu ve Aslı ASLAN. “Fırat Kalkanı Bölgesi: Barış İnşa Süreci”. **İNSAMER**. 2018.

AVCI, Engin. “Yeni Sol Dalgadan Küresel Dalgaya Türkiye’de Terörizm”. **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**. Cilt: 29. Sayı: 1. 2019.

AYDIN, Mustafa, Nihat Ali ÖZCAN ve Neslihan KAPTANOĞLU. “Riskler ve Fırsatlar Kavşağında Irak’ın Geleceği ve Türkiye”. **Tepav Ortadoğu Araştırmaları I**. Ankara: Matsa Basımevi. 2007.

AYVAZ, Zehra. “Astana ve Soçi Süreçlerinin Türk-Rus İlişkilerine Etkileri”. **Diplomasi Araştırmaları Dergisi**. Cilt: 2. Sayı: 2. 2020.

Barolar Birliği. **Türkiye ve Terörizm Raporu**. 2006.

BERGER, Peter L. “Elements of Terrorism.” **Worldview** 19. no. 5. 1976.

BOZKURT, Enver ve Selim KANAT. **Uluslararası Toplumun Paradoksu: Terörizm, İnsan Hakları, Güvenlik ve 11 Eylül Sonrası Meydana Gelen Değişiklikler**. Ankara: Asil Yayın Dağıtım. 2007.

CANTENAR, Ömer Faruk ve Fatih TÜMLÜ. “PKK Terör Örgütünün Eylemlerinin Güvenlik Güçleri Zayıatı Açısından Analizi”. **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**. Cilt: 26. Sayı: 1. 2016. s. 1-22.

CAŞIN, Mesut Hakkı. **Uluslararası Terörizm**. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. 2008.

ÇAKI, Fahri. “Türkiye’de 15 Temmuz’un Toplumsal Etkileri ve Ona Yol Açan Faktörler Üzerine Düşünceler”. **Akademik İncelemeler Dergisi**. Cilt: 13. Sayı: 1. 2018.

ÇELİK, Hüseyin ve Uğur ÖZGÖKERÜ. “Johnson Mektubundan Trump Mektubuna Türkiye ABD İlişkileri”. **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**. Cilt: 8. No: 1. 2020.

ÇEVİK, Tolga. “11 Eylül Saldırıları Sonrasında ABD’nin Uluslararası Terörizmle Mücadeleye İlişkin Güvenlik Politikası”. (Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale. 2008.

ÇINAR, Yusuf. “Terörizmin Uluslararası Sistem ve Uluslararası Hukuk İlişkisinde Ortak Tanımlama Sorunu”. **Bilge Strateji Dergisi**. Cilt: 9. Sayı: 17. Güz 2017.

DABAN Emine Zeynep ve Cihan DABAN. “Saddam Hüseyin Dönemi Irak Dış Politikası: Irak-İran Savaşı, Kuveyt’in İşgali ve Amerika Müdahalesi”. **Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt 2. Sayı 1. 2018.

DEDEOĞLU, Beril. **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**. İstanbul: YeniYüzyıl Yayınları. 2008.

DEĞDAŞ, Ulaş Can. “Uluslararası Hukukta Önleyici Meşru Müdafaa Hakkı”. **Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. Cilt:1. Sayı:6. 2008.

DEMİR, Cenker Korhan. “Terörizm ve Terörizmle Mücadele”. **Güvenlik Yazıları Serisi**. No: 26. Ekim 2019.

DEMİR, Faik. “Türkiye-Rusya İlişkilerinde Suriye Krizinin Yansımaları ve Etkileri”. **Marmara Türkiyat Araştırmaları Dergisi**. Cilt: 3. Sayı: 2. 2016.

DEMİRKOL, Fırat. “Kamu Diplomasisi Bağlamında Barış Pınarı Harekâtı”. **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt: 11. Sayı: 21. 2020.

DOYLE, W. Michael. **Striking First Preemption and Prevention in International Conflict**. New Jersey; Princeton University Press. 2008.

EFEGİL, Ertan. “Bush Doktrini ve Dünya Güvenliğine Etkileri”. **Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)**. Sayı: 8. 2008. s. 103-122.

EROL, Mehmet Seyfettin ve Muharrem EKŞİ (ed.). **Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar**. Ankara: Akçağ Yayınları. 2019. s. 150.

ETTİNGER, Aaron. “U.S. National Security Strategies: Patterns of Continuity and Change 1987–2015”. **Comparative Strategy**. 36:2. 2017. 115-128.

HELVALI, Nur. “11 Eylül Saldırılarının Irak’a Olan Etkisi”. **Diplomasi ve Strateji Dergisi Analiz Bülteni**. Ocak 2001. 18-22.

İŞERİ, Reyhan. Türkiye’de Etnik Terör: ASALA ve PKK Örneği. (Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi). Ankara: 2008.

FORST, Brian. “**Terrorism Throughout The World.**” Bölüm. In Terrorism, Crime, and Public Policy. 202–249. Cambridge: Cambridge University Press. 2008.

KARADAĞ, ULAŞ. “Birleşmiş Milletler Antlaşmasına Göre Meşru Müdafaa Hakkı”. **İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. Cilt:7. Sayı:2. Yıl 2016. s. 175-181.

İNCİ, Berat. “Diyarbakır Sur-Hendek Olayları, Öncesi, Sonrası ve Sonuçları”. **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**. Yıl: 6. Sayı: 39. 2019. s. 567-608.

İRDEM, İbrahim vd.. **Türkiye’deki Suriyeliler ve Sınır Ötesi Güvenli Bölge**. Ankara: Polis Akademisi Yayınları. 2020.

KADIOĞLU, Aytaç. “Zeytin Dalı Harekatı: Türkiye’nin Suriye’ye Sınır Ötesi Operasyonu ve Meşru Müdafaa Hakkı”. **Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Sayı: 41. 2020.

KARAKAYA, İskender. “Küresel Terörizmin Dönüşümü: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) Örneği”, **Bursa Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt:38. Sayı:1. 2019.

KAYA, Recep. “Harekâtlar Ekseninde Türkiye’nin Suriye’de Terörle Mücadelesi”. **Necmettin Erbakan Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**. Cilt: 2. Sayı:2. 2020.

KIZMAZ, Zahir. ”Suriyeli Sığınmacılar: Güvenlik Kaygıları ve Suç”. **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**. Cilt: 7. Sayı: 2. 2018.

KÖSE, Talha. “Çözüm Sürecinin Yükseliş ve Düşüşü”. **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**. Cilt: 4. Sayı: 1. 2017.

KÖSEOĞLU, Ahmet Murat. Milli Savunma Sanayinde Yeniden Yapılanma ve Sosyal Politikalara Etkisi. (Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Doktora Tezi). İzmir: 2010.

KURBAN, Vefa ve Hatem CABBARLI. “Türkiye-Rusya İlişkileri ve Uçak Krizinin Rus-Türk Kamuoyundaki Yansımaları”. **Ege Stratejik Araştırmalar Dergisi**. Cilt: 10. Sayı: 2. 2019.

KÜÇÜKŞAHİN, Ahmet ve Tamer AKKAN. “Değişen Güvenlik Algılamaları Işığında Tehdit ve Asimetrik Tehdit”. **Güvenlik Stratejileri Dergisi**. Cilt:3. Sayı: 5. 2007.

LOMBARDİ, Ben. “The “Bush Doctrine”: Anticipatory Self-Defence and The New US National Security Strategy”. **The International Spectator**. 37:4. 2002. 91-105.

MİLLER, Benjamin. “Explaining Changes in U.S. Grand Strategy: 9/11, the Rise of Offensive Liberalism, and the War in Iraq”. **Security Studies**. 19:1. 2010. s. 26-65.

NATHANSON, Stephen. “Defining Terrorism.” Bölüm. **In Terrorism and the Ethics of War**. Cambridge: Cambridge University Press. 2010. S. 24–29.

NATHANSON, Stephen. “Are Preventive Wars Always Wrong?” Bölüm. **In The Ethics of Preventive War**. der. Deen K. Chatterjee. Cambridge: Cambridge University Press. 2013. s. 145–65.

ÖZALP, Mustafa. “Türkiye’nin Suriye’ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu”. **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**. Cilt: 9. Sayı: 18. 2018.

ÖZDEMİR, Erol. “Suriyeli Mülteciler Krizinin Etkileri”. **ANKASAM Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi**. Cilt: 1. Sayı: 3. 2017.

ÖZÇELİK Necdet ve Can ACUN. **Terörle Mücadele Yeni Safha: Zeytin Dalı Harekatı**. İstanbul: SETA Yayınları. 2018.

Polis Akademisi II. Uluslararası Güvenlik Sempozyumu Raporu. **Uluslararası Bir Tehdit Olarak FETÖ**. 2018.

Polis Akademisi Başkanlığı. **Yeni Nesil Terör: FETÖ’nün Analizi FETÖ Çalıştay Raporu**. Ankara: Polis Akademisi Yayınları. 2017.

SANCAK, Kadir. “Güvenlik Kavramı Etrafındaki Tartışmalar ve Uluslararası Güvenliğin Dönüşümü”. **Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. Sayı 6. 2017. 124-134.

SARAÇLI, Murat. “Uluslararası Hukukta Terörizm”. **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**. Cilt: 11. Sayı:1-2. 2007.

SARI, Buğra ve Murat TINIS. **İnsanlığa ve Demokrasiye Terör Tehdidi: PKK Örneği**. Ankara: Polis Akademisi Yayınları. 2018.

SCHMİDT, Brian C. ve Michael C. WILLIAMS. “The Bush Doctrine and The Iraq War: Neoconservatives Versus Realists”. **Security Studies**. 17:2. 2008. s. 191-220.

ŞEN, Osman. **21. Yüzyılın Başlangıcında Terörizmle Stratejik Mücadele**. İstanbul: Alfa Basın Yayın Dağıtım. 2017.

ŞİMŞEK, Murat. “Terörizm: Kavramsal Bir Çalışma”. **Akademik Bakış Dergisi**. Sayı: 54. 2016.

TAŞDEMİR, Fatma. **Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi**. Ankara: USAK Yayınları. 2006.

T.C. Cumhurbaşkanlığı OHAL İşlemleri İnceleme Komisyonu. **Olağanüstü Hal İşlemleri İnceleme Komisyonu Faaliyet Raporu**. 2020.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Savunma Sanayi Başkanlığı, “**Türk Savunma Sanayii Ürün Kataloğu**”, 2019

T.C. İçişleri Bakanlığı, **Türkiye’nin DAES ile Mücadelesi**, 2017, s. 4-12

TEMİZEL, Metehan. “Terörizmde Yeni Milad: 11 Eylül 2001”. **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi**. Cilt:14. Sayı:1-2. 2011.

Terörle Mücadele Kanunu (1991), T.C. Resmi Gazete, 20843, 12/4/1991.

TOPAL, Bahattin Gökhan. “Türkiye’de Terör Eylemleri ve Savunma Sanayii İlişkisi”. **Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**. Cilt:4. Sayı:1. 2020.

TRACHTENBERG, Marc. “Preventive War and U.S. Foreign Policy”. **Security Studies**. 16:1. 2007.

TUNCA, Hakan Ömer ve Ahmet KARADAĞ. “Suriye’den Türkiye’ye Göç: Tehditler ve Fırsatlar”. **Kara Harp Okulu Bilim Dergisi**. Cilt: 28. Sayı: 2. 2018.

YALÇIN, Hasan Basri. **Asimetrik Savaş: Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı**. İstanbul: SETA Yayınları. 2020.

YALÇIN, Hasan Basri ve Fahrettin ALTUN (ed.). **Terörün Kökenleri ve Terörle Mücadele Stratejileri**. İstanbul: SETA. 2018.

YALÇIN, Hasan Basri. **Ulusal Güvenlik Stratejisi ABD-İngiltere-Fransa-Rusya-Çin**. İstanbul: SETA Kitapları. 2018.

YELTİN, Hüseyin. “Türkiye’nin Suriye Krizine Karşı Güvenlik Arayışlarına Bir Örnek: Fırat Kalkanı Harekâtı”. **International Academic Journal**. Cilt: 2. Sayı: 2. 2018.

YEŞİLTAŞ, Murat. Merve SEREN ve Necdet ÖZÇELİK. **Fırat Kalkanı Harekatinin İcrası, İstikrarın Tesisi ve Alman Dersler**. İstanbul: SETA Yayınları. 2017.

YEŞİLTAS, Murat vd.. **Sınırdaki Düşman Türkiye'nin DAİŞ ile Mücadelesi**. İstanbul: SETA Yayınları. 2016.

İnternet Kaynakları

AB, Avrupa Birliği, “Terörle Mücadele”, Erişim 08.04.2021. <https://www.avrupa.info.tr/tr/terorle-mucadele>.

Anadolu Ajansı, “6 Soruda Rus uçağının düşürülmesi”, (25.11.2015), <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/6-soruda-rus-ucaginin-dusurulmesi-/4>

Anadolu Ajansı, “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Sınırimızda Bir Terör Koridorunun Oluşmasına Rıza Göstermeyiz”, (02.09.2016). <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/sinirimizda-bir-teror-koridorunun-olusmasina-riza-gostermeyiz/639507>.

Anadolu Ajansı, “Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü Kalın: PYD/YPG'ye verilen her destek PKK'ya verilmiş destektir”, (07.11.2018). <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskanligi-sozcusu-kalin-pyd-ypgye-verilen-her-destek-pkkya-verilmis-destektir/1305336>

Anadolu Ajansı, ”FETÖ metre' ile kriptolar deşifre ediliyor”, (11.09.2018). <https://www.aa.com.tr/tr/15-temmuz-darbe-girisimi/feto-metre-ile-kriptolar-desifre-ediliyor/1251818>.

Anadolu Ajansı, “Fırat Kalkanı Harekatı'nın Üzerinden 4 Yıl Geçti”, (23.08.2020). <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/firat-kalkani-harekatinin-uzerinden-4-yil-gecti/1950575>

Anadolu Ajansı, “İçişleri Bakanı Soylu: Örgüte katılım tarihin en düşük seviyesinde”, (09.03.2021). <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/icisleri-bakani-soylu-orgute-katilim-tarihin-en-dusuk%20seviyesinde/2169578>.

Anadolu Ajansı, Terör Örgütü PYD/PKK'nın Katlettiği Hayatlar”, (06.02.2018) <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/teror-orgutu-pyd-pkknin-katlettiği-hayatlar-/1055437>.

Anadolu Ajansı, “Zeytin Dalı Harekatı'nın 3. Yılı”, (19.01.2021). <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/zeytin-dali-harekatinin-3-yili/2114825>.

BBC, “11 Eylül saldırıları: 2001'de neler yaşandı, 19 yılda neler değişti?”, (10.09.2019). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49653233>.

BBC, “Barış Pınarı Harekatı: Batı operasyonla ilgili neden kaygılı, Türkiye'nin yanıtı ne?”, (10.09.2019). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49994577>

BBC, S-400 ve F-35: ABD ile Türkiye arasındaki kriz hakkında bilinmesi gerekenler”, (04.04.2019). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-47809807>

Birgün, “Bakan Soylu’dan Suriyeliler Açıklaması”, (02.08.2019). <https://www.birgun.net/haber/bakan-soylu-dan-suriyeliler-aciklamasi-263819>.

Bloomberg, “Çavuşoğlu, ABD'nin YPG'ye silah yardımı kararına tepki gösterdi”, (10.05.2017), <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2011512-cavusoglu-abdnin-ypgye-silah-yardimi-kararina-tepki-gosterdi>

Bloombertght, Akar: Terör koridoru oluşturulmasına izin vermeyeceğiz”, (10.09.2019), <https://www.bloomberght.com/akar-teror-koridoru-olusturulmasina-izin-vermeyecegiz-2235005>.

Euronews, “15 Temmuz darbe girişimi sonrasında kaç kişi görevinden ihraç edildi, kaç kişi tutuklandı?”, (15.07.2020). <https://tr.euronews.com/2020/07/15/verilerle-15-temmuz-sonras-ve-ohal-sureci>.

Deutsche Welle, “Hendek savaşlarında sona gelindi”, (29.05.2016), <https://www.dw.com/tr/hendek-sava%C5%9Flar%C4%B1nda-sona-gelindi/a-19291491>.

Deutsche Welle, “Bush'un 11 Eylül savunması”, (12.04.2004), <https://www.dw.com/tr/bushun-11-eylul-savunmasi/a-2526760>.

Deutsche Welle, “Powell pişman oldu”, (09.09.2005), <https://www.dw.com/tr/powell-pi%C5%9Fman-oldu/a-2523846>.

Habertürk, “Terör örgütü DHKP/C'nin 22 yıllık kanlı geçmişi”, (04.06.2021), <https://www.haberturk.com/teror-orgutu-dhkc-nin-22-yillik-kanli-gecmisi-haberler-2701997>.

Habertürk, “Rus Büyükelçiliği'nden göndermeli paylaşım”, (12.02.2020), <https://www.haberturk.com/rus-buyukelciligi-nden-gondermeli-paylasim-2581857>

Haydar Karaalp, “ABD'nin Irak'ı işgalinin 16. yılında ülkede savaş izleri sürüyor”, Anadolu Ajansı, (20.03.2019), <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abdnin-iraki-isgalinin-16-yilinda-ulkede-savas-izleri-suruyor/1423586>.

Hürriyet,” İçişleri Bakanı Süleyman Soylu: Son 4 yılda yurt içinde terörist sayısı yüzde 87 azaldı“, (11.01.2021). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/icisleri-bakani-suleyman-soylu-son-4-yilda-yurt-icinde-terorist-sayisi-yuzde-87-azaldi-41711962>

Independent Türkçe, “Barış Pınarı Harekatı: Dünyada kim ne tepki gösterdi?”, (10.10.2019). <https://www.indyturk.com/node/79141/haber/bar%C4%B1%C5%9Fp%C4%B1nar%C4%B1-harekat%C4%B1-d%C3%BCnyada-kim-ne-tepki-g%C3%B6sterdi>

İNSAMER, Türklerle Suriyeliler Arasındaki Gerilimin Nedenleri, Etkileri ve Çözümü”, (22.05.2019). https://insamer.com/tr/turklerle-suriyeliler-arasindaki-gerilimin-nedenleri-etkileri-ve-cozumu_2187.html.

MFA. Dışışleri Bakanlığı. “FETÖ”. (Erişim 15.04.2021). <https://www.mfa.gov.tr/feto.tr.mfa>.

MFA. Dışışleri Bakanlığı. “DHKP-C”. (Erişim 15.04.2021). <https://www.mfa.gov.tr/dhkp-c.tr.mfa>.

MFA, T.C. Dışışleri Bakanlığı, “No: 297, 11 Ekim 2019, Uluslararası Toplumda Barış Pınarı Harekâtı’nı Hedef Alan Bazı Yorumlar Hk.” https://www.mfa.gov.tr/no_297_-baris-pinari-harekati-ni-hedef-alan-yorumlar-hk.tr.mfa

MFA. T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Türkiye - Suriye Siyasi İlişkileri”. <https://www.mfa.gov.tr/turkiye-suriye-siyasi-iliskileri-.tr.mfa>

Milli Güvenlik Kurumu Genel Sekreterliği, “30 Kasım 2016 Tarihli Toplantı”. <https://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kasim-2016-tarihli-toplanti>.

Milli Savunma Bakanlığı Kara Kuvvetleri Komutanlığı, “Terörle Mücadele Fırat Kalkanı Harekâtı”. <https://www.kkk.tsk.tr/firat-kalkani.aspx>

MSB, T.C. Milli Savunma Bakanlığı, “Barış Pınarı Harekâtı”, <https://www.kkk.tsk.tr/baris-pinari.aspx>.

MSB, T.C. Milli Savunma Bakanlığı, “Bakan Akar ve TSK Komuta Kademesi Barış Pınarı Harekâtı ile İlgili Toplantı Yaptı” <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/11102019-54555>.

Mülteciler Derneği, “Türkiyedeki Suriyeli Sayısı Mart 2021”, (10.04.2021). <https://muleteciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>.

Sabah, “Türkiye ve Avrupa'daki DEAŞ saldırıları”, (18.08.2017), <https://www.sabah.com.tr/dunya/2017/08/19/turkiye-ve-avrupadaki-deas-saldirilari>.

Savunma Sanayi Org, “Zeytin Dalı : Afrin ve Ötesi”, (08.02.2018). <https://www.savunmasanayi.org/zeytindali-afrin-otesi/>

SETA, “Batının PKK ve YPG’ye Silah ve Mühimmat Yardımı”, <https://www.setav.org/batinin-pkk-ve-ypgye-silah-ve-muhimmat-yardimi/>

Sputnik News, “Savcı Kiraz hayatını kaybetti”, (31.03.2015). <https://tr.sputniknews.com/turkiye/201503311014740807/>.

Stratejik Düşünce Enstitüsü, "Savunma Sanayinde Yerlilik ve Millilik Oranımızı Yüzde 70'ler Seviyesine Çıkardık", (25.12.2020). <https://www.sde.org.tr/savunma-sanayii/savunma-sanayinde-yerlilik-ve-millilik-oranimizi-yuzde-70ler-seviyesine-cikardik-haberi-20495>.

TAP. Terrorism Analysis Platform. "Türkiye'nin PKK ile Mücadelesinde Sivil Kayıplar ve Saldırıya Uğrayan İller". Erişim (14.04.2021). <https://www.tap-data.com/article/turkiye-nin-pkk-ile-mucadelesinde-sivil-kayıplar-ve-saldiriya-ugrayan-iller>.

TASAV, "Rusya'nın Zeytin Dalı Harekâtına Yönelik Tutumu", (29.01.2018). https://www.tasav.org/rusya-nin-zeytin-dali-harekatina-yonelik-tutumu-2.html#_ftn6

The White House Washington. "The National Security Strategy of The United States of America" 17.09.2002. (Erişim Tarihi: 08.04.2021). <http://www.globalsecurity.org/military/library/policy/national/nss-020920.pdf>.

The White House Washington. "President Bush Delivers Graduation Speech at West Point". 01.06.2002. (Erişim Tarihi: 19.03.2021). <http://georgewbushwhitehouse.archives.gov/news/releases/2002/06/print/20020601-3.html>.

TRT Haber, "İçişleri Bakanlığı'ndan 'DHKP/C'nin Çöküşü' Raporu", (04.06.2020). <https://www.trthaber.com/haber/gundem/icisleri-bakanligindan-dhkpcnin-cokusu-raporu-489897.html>.

TRT Haber, "Savunmada ihracat arttı ithalat azaldı", (29.03.2021). <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/savunmada-ihracat-artti-ithalat-azaldi-568506.html>

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı, "Fırat Kalkanı Operasyonunun Amacı; Terör Örgütlerinin Ülkemiz İçin Bir Tehdit Olmaktan Çıkarılmasıdır", (02.09.2016). <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/51196/firat-kalkani-operasyonunun-amaci-teror-orgutlerinin-ulkemiz-icin-bir-tehdit-olmaktan-cikarilmasidir.html>